

JEUGDMONITOR[®] RIJNMOND

**HOE
GAAT HET MET
JOU?**

Rapportage gemeente Rotterdam 2009

GGD
Rotterdam-Rijnmond

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Hoofdstuk 1: Inleiding	6
1.1 De Jeugdmonitor Rijnmond (JMR)	6
1.2 Onderzoekspopulatie.....	7
1.2.1 Aantal scholen	7
1.2.2 Respons per leeftijdsmoment.....	7
1.2.3 Geslacht en etnische herkomst	9
1.2.4 Sociaal-economische status (SES)	10
1.2.5 Schoolniveau voortgezet onderwijs	10
1.3 Methode.....	11
1.3.1 Verschillende instrumenten	11
1.3.2 Verschillende gegevensbronnen	11
1.3.3 Toestemmingsprocedure.....	11
1.3.4 Vertrouwelijke afname	11
1.4 Leeswijzer.....	12
Hoofdstuk 2: Leefstijl	13
2.1 Overgewicht, voeding en beweging	13
2.2 Roken	24
2.3 Alcoholgebruik	26
2.4 Drugsgebruik	30
2.5 Seksueel gedrag.....	32
Hoofdstuk 3: (Psychische) gezondheid en gedrag.....	36
3.1 (Psychische) gezondheid	36
3.1.1 Ervaren gezondheid	36
3.1.2 Emotionele problemen.....	39
3.2 Gedrag.....	44
3.2.1 Probleemgedrag	44
3.2.2 Spijbelen	52
3.2.3 Pesten.....	54
3.3 Beoordeling psychische gezondheid en gedrag	57
3.3.1 Score op psychosociale problemen	57
3.3.2 Zorgen van ouders over de ontwikkeling en/of het gedrag	60
Hoofdstuk 4: Leefomgeving.....	62
4.1 Gezin	62
4.1.1 Gezinssituatie	62
4.1.2 Ingrijpende gebeurtenissen	65
4.1.3 Ervaren problematiek thuis.....	68
4.2 Buurtbeleving.....	70
Hoofdstuk 5: Conclusies	73
Literatuurlijst	78
Bijlage 1 Onderwerpen uit de JMR-vragenlijsten	81
Bijlage 2 Terugkoppeling resultaten JMR.....	83

Samenvatting

De GGD Rotterdam-Rijnmond onderzoekt en volgt de lichamelijke en psychische gezondheid en ontwikkeling van kinderen en jongeren van nul tot negentien jaar in samenwerking met het Centrum voor Jeugd en Gezin (voorheen met Consultatiebureau Ouder en Kind). Daarvoor maken de GGD en het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) gebruik van de Jeugdmonitor Rijnmond (JMR), een wetenschappelijk instrument dat gebruikt wordt om problemen in de (psychische) gezondheid van kinderen en jongeren te signaleren en te monitoren. De GGD en het CJG proberen samen met ouders, scholen en andere instellingen deze problemen aan te pakken, bijvoorbeeld door advies te geven over mogelijke interventies. De uitkomsten van de JMR worden ook gebruikt om invulling te geven aan het preventief jeugdbeleid.

In dit rapport is de (psychische) gezondheid, leefstijl en leefomgeving van kinderen en jongeren in Rotterdam beschreven. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten, verzameld in de periode 2007-2009, samengevat.

Leefstijl

Overgewicht en obesitas komen bij één op de acht peuters, bij ruim één op de vier leerlingen in groep 7 en bij één op de vijf derdeklassers van het voortgezet onderwijs voor. In de JMR zijn ook vragen gesteld over gewoonten die vaak samenhangen met overgewicht. Het aandeel kinderen en jeugdigen met ongezonde leefgewoonten voor wat betreft het eten van groente en fruit, frisdrankgebruik, televisie kijken en buiten spelen is aanzienlijk.

7% van de derdeklassers rookt dagelijks, één vijfde heeft in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek vijf of meer glazen alcohol bij één gelegenheid gedronken (6% van de brugklassers) en 6% heeft recent softdrugs gebruikt.

Van de kinderen in groep 7 geeft 28% aan thuis of op school seksuele voorlichting te hebben gehad. In de brugklas geeft 3% van de leerlingen aan wel eens geslachtsgemeenschap te hebben gehad, in de derde klas is dit 15%. Van de brug- en derdeklassers die wel eens met iemand naar bed is geweest, heeft ruim één derde niet altijd een condoom gebruikt. Daarnaast geeft 20% van de brugklassers en 9% van de derdeklassers die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad aan tijdens de laatste geslachtsgemeenschap geen enkel anticonceptiemiddel te hebben gebruikt.

(Psychische) gezondheid en gedrag

De gezondheid van peuters en kleuters wordt door 94% van de ouders als goed ervaren. Van de jongeren uit groep 7, de brugklas en derde klas, geeft ongeveer 83% aan dat hun gezondheid (heel) goed is. 23% van de leerlingen in groep 7 rapporteert een hoge score op sombere gevoelens. Bij brug- en derdeklassers ligt het percentage leerlingen met een ongunstige score op emotionele problemen op 17%. Eén zesde van de brug- en derdeklassers heeft wel eens suïcidegedachten.

Ongeveer één op de acht ouders van peuters en kleuters maakt zich zorgen over de ontwikkeling en/of het gedrag van het kind. De leerkracht maakt zich zorgen over ongeveer één op de vijf kleuters.

Volgens de ouders heeft 14% van de kleuters een hoge score op psychische problemen (score boven de norm). Volgens de leerkracht is dit percentage 15%. Deze kleuters hebben een score die vergelijkbaar is met kleuters die in zorg zijn bij instellingen voor geestelijke gezondheidszorg. Bij 4% van de kleuters is zowel volgens de ouders als de leerkracht sprake van hoge score op psychische problemen.

Ouders geven bij 14% van de kinderen in groep 7 aan dat er sprake is van een hoge score op psychische problemen. Voor leerkrachten is dit 8% en bij 2% geven ouders en leerkrachten beiden een hoge score. Bij 12% van de brug- en derdeklassers is sprake van een hoge score op psychische problemen.

In het jaar voor de afname van de JMR vertoonde 12% van de leerlingen van groep 7 frequent probleemgedrag (waaronder vandalisme en criminaliteit). 9% van de leerlingen op het voortgezet onderwijs geeft aan in het jaar voorafgaande aan de JMR een ernstig geweldsdelict te hebben gepleegd. In groep 7 en de brugklas rapporteert 6% van de leerlingen wel eens een wapen bij zich te dragen. In de derde klas is dit 9%.

4% van de kinderen in groep 2 en 2% van de kinderen in groep 7 zijn volgens de leerkracht vaak ongeoorloofd afwezig van school. 3% van de brugklassers en 11% van de derdeklassers geeft aan in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek gespijeld te hebben. Plagen komt in groep 2 nog weinig voor (volgens ouders 2% en volgens de leerkracht minder dan 1%). Van de leerlingen in groep 7 wordt 13% van de leerlingen tenminste één keer per week gepest, in de brugklas is dit 6%.

Leefomgeving

Het percentage kinderen dat in een eenoudergezin woont, neemt toe van 8% in de peuterleeftijd tot 19% in de derde klas van het voortgezet onderwijs. Bijna een kwart van de leerlingen op het voortgezet onderwijs ervaart problemen in de thuissituatie.

Bijna één derde van de leerlingen uit groep 7 vindt dat er niet genoeg te doen of te beleven is in de buurt waar zij wonen. Meer dan de helft van de leerlingen uit groep 7 voelt zich wel eens onveilig in de eigen buurt.

Verschillen naar geslacht, schoolniveau en etnische herkomst

Geslacht

Ouders van peuters en kleuters maken zich meer zorgen over ontwikkeling en/of het gedrag van jongens dan van meisjes. Ook komt een zorgelijke score op psychische problemen volgens leerkrachten en ouders van kinderen in het basisonderwijs vaker voor bij jongens dan bij meisjes. Jongens geven vaker probleemgedrag aan en pesten vaker anderen.

Meisjes scoren hoger op emotionele problemen en ervaren hun gezondheid minder positief dan jongens (voortgezet onderwijs). Ook geven meisjes meer aan problemen in de thuissituatie te ervaren dan jongens. Meisjes hebben minder lichaamsbeweging dan jongens. Daarnaast vinden meisjes dat er minder te doen is in de buurt dan jongens.

Schoolniveau

Vmbo-leerlingen scoren op verschillende onderwerpen meer zorgelijk dan havo/vwo-leerlingen. Ze hebben meer overgewicht en hebben een minder gezond voedingspatroon en bewegen minder. Ook roken ze vaker, gebruiken vaker alcohol (alleen derdeklassers) en rapporteren vaker drugsgebruik. Daarnaast vertonen vmbo-leerlingen meer probleemgedrag, scoren zij hoger op psychische en emotionele problemen en ervaren ze hun gezondheid minder goed. Ook wonen vmbo-leerlingen vaker in eenoudergezinnen, hebben ze meer ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt en rapporteren ze meer problematiek thuis dan havo/vwo-leerlingen.

Etnische herkomst

Tussen de etnische herkomst en (psychische) gezondheid en gedrag zijn verschillende verbanden gevonden. Veelal scoren de autochtone jongeren positiever dan de andere etnische groepen. Een uitzondering hierop is het genotmiddelengebruik: autochtone jongeren geven meer aan dat zij roken, alcohol drinken en drugs gebruiken.

Een opvallende groep zijn de kinderen en jongeren van Antilliaanse/Arubaanse herkomst. Ouders maken zich relatief vaak zorgen over de ontwikkeling en het gedrag van kleuters van Antilliaanse/Arubaanse herkomst. Jongeren zelf rapporteren relatief vaak emotionele problemen, suïcidegedachten en -pogingen. Daarnaast scoren kinderen en jongeren van Antilliaanse/Arubaanse herkomst hoog op probleemgedrag, waaronder criminaliteit en het pesten van anderen. Ook geven de leerkrachten het meest bij kinderen van Antilliaanse/Arubaanse herkomst aan dat zij ongeoorloofd afwezig zijn van school. Net als autochtone jongeren scoren jongeren van Antilliaanse/Arubaanse herkomst ongunstig op alcohol- en drugsgebruik. Jongeren van Antilliaanse/Arubaanse herkomst wonen relatief vaak in een eenoudergezin en hebben meer ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt.

Ook kinderen en jongeren van Turkse herkomst komen op meerdere onderwerpen ongunstig naar voren. Volgens de ouders vertonen peuters relatief vaak probleemgedrag en kinderen in groep 7 van Turkse herkomst geven vaker aan probleemgedrag te vertonen dan kinderen van andere etnische groepen. Ook hebben kleuters van Turkse herkomst relatief vaak een zorgelijke score op psychische problemen (volgens de ouders en leerkracht) en rapporteren brugklassers van Turkse herkomst meer emotionele problemen. Daarnaast hebben kinderen van Turkse herkomst vaker (ernstig) overgewicht. Ongunstig is verder dat ze, net als autochtone jongeren, relatief vaak roken. Enkele andere etnische verschillen zijn: kinderen in groep 7 van Marokkaanse herkomst geven minder vaak aan thuis seksuele voorlichting te krijgen. Evenals jongeren van Antilliaanse/Arubaanse herkomst geven ook jongeren van Kaapverdiaanse herkomst relatief vaak aan ingrijpende gebeurtenissen te hebben meegemaakt en thuis problemen te hebben ervaren. Daarnaast scoren jongeren van Kaapverdiaanse herkomst hoog op probleemgedrag, waaronder criminaliteit en het pesten van anderen. Ook worden de jongeren zelf relatief vaak het slachtoffer van het pestgedrag van anderen. Tot slot scoren leerlingen uit groep 7 van Surinaamse herkomst ongunstig op sombere gevoelens en op het voortgezet onderwijs komen suïcidedgedachten relatief vaak voor onder jongeren van Surinaamse herkomst.

Vergelijking met landelijke cijfers

(Ernstig) overgewicht komt meer voor bij kinderen en jongeren in Rotterdam. Het percentage brug- en derdeklassers dat lid is van een sportvereniging ligt lager dan het landelijke gemiddelde.

Alcoholgebruik rapporteren Rotterdamse jongeren minder dan je op basis van landelijke rapportages zou verwachten.

Vergeleken met de landelijke cijfers ervaren kinderen in groep 7, brug- en derdeklassers in Rotterdam hun gezondheid minder positief. Ook het percentage kinderen uit groep 7 met sombere gevoelens is hoger dan op basis van landelijke cijfers zou worden verwacht..

Een belangrijke kanttekening die gemaakt moet worden bij een vergelijking met landelijke gegevens is dat de landelijke vraagstelling soms afwijkt van de vraagstelling in de JMR. Ook zijn de landelijke cijfers vaak anoniem (dus niet vertrouwelijk) verzameld. Uit onderzoek (Van de Looij-Jansen, Goldschmeding & De Wilde, 2006) blijkt dat dit op een aantal indicatoren van gezondheid van invloed is. Een matige of slechte ervaren gezondheid, alcoholgebruik en agressief gedrag (bij jongens) werd iets minder gerapporteerd in de vertrouwelijke afname ten opzichte van de anonieme afname. Bij de Rotterdamse cijfers kan dus sprake zijn van onderrapportage.

Vergelijking met eerdere metingen

In vergelijking met eerdere jaren zijn er redelijk veel positieve veranderingen te zien. Het probleemgedrag is bij leerlingen in groep 7 gedaald. Daarnaast is het percentage jongeren dat aangeeft wel eens een wapen bij zich te dragen afgenomen. Het percentage derdeklassers dat spijbelt is afgenomen.

Daarnaast maken ouders zich minder zorgen over de kleuters dan in voorgaande jaren. Het percentage jongeren van het voortgezet onderwijs met een hoge score op psychische problemen is afgenomen, gedachten aan suïcide en suïcide zijn afgenomen. En ook kinderen in groep 7 rapporteren minder sombere gevoelens. Tevens is de mate waarin leerlingen van het voortgezet onderwijs problemen thuis ervaren iets verminderd.

Het percentage leerlingen in Rotterdam dat ooit gerookt heeft is afgenomen. Ook is een afname van recent alcoholgebruik onder voortgezet onderwijscholieren te zien. Het percentage leerlingen in groep 7 dat zich soms of heel vaak onveilig voelt in de eigen buurt is gedaald.

Op twee punten is er een negatieve trend gevonden, namelijk: het percentage peuters en kleuters dat minstens vijf dagen per week buiten speelt is afgenomen. Evenals het percentage jongeren dat regelmatig buiten sport.

Conclusie

Met het overgrote deel van de kinderen en jongeren in Rotterdam gaat het goed. In vergelijking met eerdere metingen zijn veel gezondheidsaspecten onveranderd gebleven en op een aantal gebieden is de gezondheid verbeterd en zijn de problemen afgenomen. Toch gaat het met een aantal groepen kinderen en jongeren minder goed. Daarnaast scoren de Rotterdamse kinderen en jongeren in vergelijking met landelijke cijfers op een aantal onderwerpen ongunstiger.

Hoofdstuk 1: Inleiding

Dit rapport beschrijft de (psychische) gezondheid en leefstijlfactoren van kinderen en schoolgaande jongeren in Rotterdam. De gegevens in dit rapport zijn verzameld in het kader van de Jeugdmonitor Rijnmond. Dit instrument van het jeugdbeleid van de gemeente Rotterdam meet op vaste momenten in het leven van een kind of jongere onder meer de (psychische) gezondheid. Samen met het preventief gezondheidsonderzoek dat door het consultatiebureau en de GGD wordt afgenomen, geeft dit een goed beeld van de gezondheid van de jeugd.

In dit inleidende hoofdstuk wordt allereerst een korte toelichting gegeven op de Jeugdmonitor Rijnmond. Vervolgens wordt de onderzoekspopulatie per meetmoment beschreven, gevolgd door een beschrijving van de opzet van deze rapportage en uitgevoerde analyses. Het hoofdstuk sluit af met een leeswijzer.

1.1 De Jeugdmonitor Rijnmond (JMR)

De JMR is een wetenschappelijk instrument waarmee de GGD Rotterdam-Rijnmond de (psychische) gezondheid van kinderen en jongeren van nul tot negentien jaar op systematische wijze monitort. Het instrument wordt gebruikt in Rotterdam maar ook in andere gemeenten in het verzorgingsgebied van de GGD Rotterdam-Rijnmond.¹

Aan de hand van vragenlijsten wordt op vijf verschillende leeftijdsmomenten gemeten hoe het met de jeugd in Rotterdam gaat, namelijk bij peuters op 24 maanden², bij kleuters in groep 2 en leerlingen in groep 7 van de basisschool en vervolgens in de brugklas en derde klas van het voortgezet onderwijs. De zo verkregen informatie geeft inzicht in de ontwikkeling van de gezondheid van kinderen en de factoren die daarop van invloed zijn.

Als integraal onderdeel van de jeugdgezondheidszorg (JGZ) draagt de informatie uit de JMR allereerst bij aan een goed beeld van de gezondheid van individuele kinderen en jongeren. Deze individuele gegevens worden gebruikt bij het preventief gezondheidsonderzoek van de JGZ. Daarnaast voert de GGD met de JMR de wettelijke taak uit van het signaleren en monitoren van de (psychische) gezondheid van kinderen en jongeren op collectief niveau. De JMR geeft op collectief niveau een beeld van de (psychische) gezondheid van bijvoorbeeld alle leerlingen van een bepaalde school of alle jeugd van dezelfde leeftijd uit één deelgemeente of van de totale gemeente. Aan de hand van deze gegevens geeft de GGD scholen, (deel)gemeenten en andere belanghebbenden advies en begeleiding bij de aanpak van bepaalde gezondheidsgerelateerde onderwerpen en de keuze voor mogelijke interventies.

¹ Het betreft de gemeenten Barendrecht, Lansingerland, Capelle a/d IJssel, Krimpen a/d IJssel, Ridderkerk, Albrandswaard, Maassluis, Vlaardingen en Schiedam.

² Het contactmoment bij peuters wordt vanaf 2007 uitgevoerd op 24 maanden (voorheen met 30 maanden).

1.2 Onderzoekspopulatie

1.2.1 Aantal scholen

Zowel op het basisonderwijs als op het voortgezet onderwijs hebben alleen scholen voor regulier onderwijs³ deelgenomen aan de JMR.

In tabel 1.2.1 is het aantal deelnemende scholen of schoollocaties per leeftijdsmoment weergegeven. Het aantal scholen of schoollocaties dat deelneemt aan de JMR verschilt per leeftijdsmoment. Voor groep 2 en het voortgezet onderwijs zijn gegevens uit het schooljaar 2007-2008 gebruikt. Voor groep 7 zijn gegevens van het schooljaar 2008-2009 gebruikt.

Tabel 1.2.1 Aantal en percentage deelnemende scholen aan de JMR

leeftijdsmoment	aantal scholen* in Rotterdam	aantal en % scholen* dat (gedeeltelijk**) heeft meegedaan aan de JMR	
groep 2	176	169	96%
groep 7	176	169	96%
brugklas en derde klas	62	50	81%

* Het aantal scholen in Rotterdam, hierbij zijn alleen de hoofdlocaties geteld.

** Een school wordt hier meegerekend als we een gedeelte van de vragenlijsten hebben ontvangen. Hierbij zitten ook basisscholen waarvan we alleen vragenlijsten hebben ontvangen van ouders, kinderen en/of leerkrachten. Een basisschool wordt ook meegerekend als er bij meerdere locaties van één (of meerdere) locatie(s) wel vragenlijsten zijn binnengekomen en van andere niet.

1.2.2 Respons per leeftijdsmoment

De gegevensverzameling van de JMR vindt jaarlijks plaats. In dit rapport staan de meest recente gegevens beschreven per leeftijdsgroep.

In tabel 1.2.2 is per meetmoment weergegeven over welke periode de resultaten worden beschreven, welke gegevensbronnen zijn gebruikt en wat per meetmoment de respons is. In tabel 1.2.3 staat per meetmoment de leeftijd van de kinderen die deelnemen aan de JMR genoemd.

De gegevens van de peuters betreffen 2-jarigen die binnen het werkgebied van het CJG in Rotterdam vallen⁴.

De gegevens van groep 2 (5-6 jarigen) en groep 7 (10-11 jarigen) betreffen in Rotterdam *woonachtige* jongeren. De gegevens van het voortgezet onderwijs betreffen in Rotterdam *schoolgaande* jongeren. Het lage percentage kinderen in groep 7, waar gegevens van een JGZ-medewerker zijn, is te verklaren doordat ten tijde van de analyses nog niet alle kinderen in groep 7 door een JGZ-medewerker zijn gezien. In het jaar 2007-2008 zijn niet alle kinderen van groep 2 gezien door een JGZ-medewerker. Dit is de reden dat ook bij groep 2 een lage respons bij de JGZ-medewerker te zien is.

Tabel 1.2.2 Respons van de verschillende bronnen per leeftijdsmoment

leeftijdsmoment	(school)jaar van afname	totaal aantal kinderen ¹	leerling		ouders		leerkracht		JGZ-medewerker	
			aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
peuters	2007 en 2008	13.450	-	-	7.947	59%	-	-	10.125	75%
groep 2	2007-2008	6.510	-	-	3.990	61%	5.681	87%	4.356	67%
groep 7	2008-2009	5.429	3.938	73%	3.230	59%	4.067	75%	2.256	42%
brugklas	2007-2008	4.887	4.594	94%	-	-	-	-	-	-
derde klas	2007-2008	4.915	4.412	90%	-	-	-	-	-	-

¹ Per leeftijdsmoment verschilt wie worden gerekend tot de totale groep kinderen of leerlingen. Alle 2-jarigen in Rotterdam worden voor een PGO uitgenodigd. Bij groep 2, groep 7, de brugklas en de derde klas van het voortgezet onderwijs wordt uitgegaan van alle leerlingen uit deze groepen van die scholen waar de JMR wordt afgenomen.

³ Het regulier voortgezet onderwijs bestaat uit vmbo (theoretische, gemengde en beroepsgerichte leerweg), havo en vwo.

⁴ Het betreft de consultatiebureaus van OEK, Maatzorg, en Zellingen in het geval de peuter in Kralingseveer woont.

Tabel 1.2.3 Leeftijd* van de kinderen/jongeren per leeftijdsmoment

leeftijdsmoment	leeftijdscategorie	%
peuters	1 jaar	8%
	2 jaar	92%
groep 2	jonger dan 5 jaar	< 1%
	5 jaar	23%
	6 jaar	68%
	ouder dan 6 jaar	8%
groep 7	jonger dan 10 jaar	<1%
	10 jaar	23%
	11 jaar	62%
	ouder dan 11 jaar	14%
brugklas	jonger dan 12 jaar	1%
	12 jaar	54%
	13 jaar	39%
	ouder dan 13 jaar	5%
derde klas	jonger dan 14 jaar	2%
	14 jaar	50%
	15 jaar	38%
	ouder dan 15 jaar	10%

* leeftijd ten tijde van het invullen van de vragenlijst.

1.2.3 Geslacht en etnische herkomst

Voor alle leeftijdsmomenten geldt dat ongeveer de helft uit jongens en de andere helft uit meisjes bestaat (zie tabel 1.2.4).

De etnische herkomst van de kinderen is bepaald aan de hand van de CBS-definitie. Deze definitie gaat uit van zowel het geboorteland van het kind zelf, als van het geboorteland van de vader en de moeder. Een kind heeft een autochtone herkomst wanneer beide ouders in Nederland geboren zijn. In tabel 1.2.4 wordt voor de verschillende leeftijdsmomenten de verdeling naar geslacht en etniciteit weergegeven. Ter vergelijking is in de tabel ook de verdeling naar geslacht en etnische herkomst in de totale Rotterdamse populatie opgenomen.

Tabel 1.2.4 Verdeling naar geslacht en etnische herkomst¹

	jongens	meisjes	Nederlands	Surinaams	Antilliaans/ Arubaans	Marokkaans	Turks	Kaapverdiaans	anders
peuters in JMR	52%	49%	43%	9%	5%	12%	11%	2%	17%
2-jarigen in Rotterdam	51%	49%	41%	8%	5%	14%	11%	2%	19%
groep 2 in JMR	52%	48%	35%	11%	5%	15%	13%	3%	19%
5-6 jarigen in Rotterdam	51%	49%	38%	10%	5%	14%	12%	3%	19%
groep 7 in JMR	50%	50%	36%	11%	5%	13%	14%	4%	17%
10-11 jarigen in Rotterdam	51%	49%	36%	11%	6%	13%	15%	4%	16%
brugklas in JMR	51%	49%	48%	11%	4%	10%	10%	4%	14%
12-13 jarigen in Rotterdam	51%	49%	38%	11%	6%	12%	14%	4%	15%
derde klas in JMR	52%	48%	50%	11%	4%	10%	9%	3%	14%
14-15 jarigen in Rotterdam	51%	49%	39%	12%	5%	12%	14%	4%	15%

¹De gegevens over geslacht en etniciteit van de JMR-populatie zijn bij de peuters gebaseerd op de JGZ-vragenlijst, bij groep 2 en groep 7 op de totale onderzoekspopulatie: het aantal kinderen waarvan tenminste één vragenlijst (ouder-, leerkracht- of JGZ-vragenlijst) is ingevuld, en bij het voortgezet onderwijs op de populatie leerlingen die een vragenlijst heeft ingevuld.

Representativiteit en weging

Aan de hand van gegevens van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) van de gemeente Rotterdam is beoordeeld in hoeverre de verzamelde gegevens per leeftijdsgroep representatief zijn. Bij de JMR-afname van de peuters, de kleuters (groep 2) en groep 7 is de verdeling naar geslacht en etnische herkomst nagenoeg gelijk aan de verdeling in geheel Rotterdam.

Omdat het merendeel van de scholen voor regulier voortgezet onderwijs deelneemt aan de JMR kan de onderzochte populatie als representatief beschouwd worden voor de in Rotterdam *schoolgaande* brug- en derdeklassers op het regulier voortgezet onderwijs. In vergelijking met de in Rotterdam woonachtige populatie zijn er echter duidelijke verschillen.

In vergelijking met de woonachtige populatie zijn autochtone jongeren oververtegenwoordigd in de schoolgaande populatie (brugklas 48% versus 38%, derde klas 50% versus 39%), terwijl met name Turkse jongeren ondervertegenwoordigd zijn (brugklas 10% versus 14%, derde klas 9% versus 14%).

Om een representatief beeld te kunnen geven van de resultaten voor alle peuters, kleuters en leerlingen van groep 7 in de gemeente Rotterdam zijn de gegevens gewogen, op zodanige wijze dat de resultaten van iedere leeftijdsgroep voor wat betreft de etnische herkomst in verhouding staan tot de etniciteit van de totale (woonachtige) leeftijdsgroep in Rotterdam. De gegevens van het voortgezet onderwijs zijn niet gewogen naar de woonachtige populatie, omdat in dit gemeenterapport alleen uitspraken worden gedaan over de in Rotterdam schoolgaande brug- en derdeklassers.

1.2.4 Sociaal-economische status (SES)

Om een indruk te krijgen van de SES van de JMR-onderzoekspopulatie is in onderstaande tabel de werksituatie en het opleidingsniveau van de ouders weergegeven. Bij de peuters, groep 2 en groep 7 zijn deze gegevens gebaseerd op rapportage door de ouders, bij brug- en derdeklassers op rapportage door de jongeren zelf.

Tabel 1.2.5 Verdeling naar werksituatie en opleidingsniveau van de ouders

	totaal	werksituatie ouders			opleidingsniveau ouders ¹				
		ten-minste één ouder werkt	beide ouders werkloos	onbekend	laag	midden 1	midden 2	hoog	onbekend
peuters	7.947	83%	6%	11%	7%	20%	31%	41%	2%
groep 2	3.990	81%	14%	5%	5%	14%	21%	27%	34%
groep 7	3.230	84%	8%	8%	6%	17%	22%	24%	31%
brugklas	4.594	89%	5%	6%	niet beschikbaar ²				
derde klas	4.412	87%	8%	5%	niet beschikbaar ²				

¹ Voor het opleidingsniveau is de volgende indeling gebruikt:

- laag: geen opleiding of basisonderwijs;
- midden 1: lbo/mavo;
- midden 2: mbo/havo/vwo;
- hoog: hbo/universiteit.

² Van de brug- en derdeklassers zijn geen gegevens over het opleidingsniveau van de ouders beschikbaar, omdat dit niet is nagevraagd in de JMR-vragenlijst. De reden hiervoor is dat leerlingen dit vaak niet weten.

1.2.5 Schoolniveau voortgezet onderwijs

Van de brugklasleerlingen in het voortgezet onderwijs volgt 55% onderwijs op vmbo-niveau en 45% op havo/vwo-leerlingenniveau. Van de derdeklassers volgt 52% onderwijs op vmbo-niveau en 48% op havo/vwo-leerlingenniveau.

1.3 Methode

1.3.1 Verschillende instrumenten

De JMR-vragenlijsten bevatten voor ieder leeftijdsmoment specifieke onderwerpen die van toepassing zijn op deze leeftijd. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van landelijk gevalideerde instrumenten. Sommige instrumenten zijn niet voor iedere leeftijdsgroep geschikt.

Omdat de wijze waarop onderwerpen per leeftijdsmoment worden gemeten soms verschilt, kunnen de resultaten van de leeftijdsgroepen niet altijd onderling vergeleken worden. In bijlage 1 is een lijst opgenomen met de onderwerpen per leeftijdsmoment en de gebruikte instrumenten.

1.3.2 Verschillende gegevensbronnen

Bij de peuters, groep 2 en groep 7 is gebruik gemaakt van verschillende gegevensbronnen, namelijk de ouder (peuters, groep 2, groep 7), de leerkracht (groep 2, groep 7), de JGZ-verpleegkundige (peuters, groep 2, groep 7) en het kind zelf (groep 7). Het gebruik van meerdere informatiebronnen vergroot het inzicht in hoe het werkelijk met het kind gaat.

Afhankelijk van het onderwerp is voor de meest geschikte informatiebron gekozen.

Naast het kind zelf (in groep 7), zijn de ouders, omdat zij het kind het beste en het langste kennen, over het algemeen de beste informatiebron. Het voordeel van de leerkracht als informatiebron is dat de leerkracht een vergelijking met leeftijdsgenootjes kan maken. Voor het lichaamsgewicht zijn de metingen van de jeugdverpleegkundige het meest betrouwbaar.

In groep 2 en groep 7 is een aantal vragen voor zowel ouders als leerkrachten identiek. De antwoorden van de ouders en leerkrachten komen niet altijd met elkaar overeen. Verschillen tussen ouders en leerkrachten zijn mogelijk omdat (Meijer en Veerman, 1989):

- kinderen niet in elke situatie hetzelfde gedrag laten zien. Met andere woorden: thuis kunnen kinderen zich anders gedragen of kunnen kinderen anders reageren op een situatie dan op school;
- verschillende gegevensbronnen andere referentiekaders (waarden en normen) kunnen hebben. Ouders kunnen bijvoorbeeld een gedrag normaal vinden of acceptabel vinden en de leerkracht niet;
- een (bewuste of onbewuste) over- of onderrapportage door ouders of leerkrachten kan bestaan. Een ouder kan bijvoorbeeld door opvoedingsonzekerheid overrapporteren of juist onderrapporteren omdat hij of zij niet wil dat gezinsproblemen naar buiten komen.

1.3.3 Toestemmingsprocedure

Bij de JMR wordt, onder andere vanwege het grote aantal deelnemers, een passieve toestemmingsprocedure ('passive informed consent') gehanteerd. Dit houdt in dat ieder kind deelneemt aan het onderzoek tenzij een ouder hier tegen bezwaar heeft gemaakt. Ouders kunnen daarnaast ook bezwaar maken tegen het invullen van een vragenlijst door de leerkracht. Ook kunnen de kinderen zelf weigeren de vragenlijst in te vullen.

1.3.4 Vertrouwelijke afname

Om de informatie uit de vragenlijsten te kunnen gebruiken bij het verlenen van individuele zorg aan een kind, worden de vragenlijsten bij alle leeftijdsmomenten niet anoniem maar vertrouwelijk afgenomen. Hoewel bij groep 7 de informatie uit de vragenlijst, die het kind zelf invult niet wordt gebruikt voor het verlenen van individuele zorg, wordt ook bij deze leeftijdsgroep de vragenlijst op naam uitgedeeld.

Doordat de vragenlijsten bij de peuters en leerlingen op het basisonderwijs vertrouwelijk worden afgenomen, is het mogelijk om gegevens uit de verschillende vragenlijsten (ouder-, leerkracht-, JGZ- en leerlingvragenlijst) onderling te koppelen op individueel niveau, waardoor een goed totaalbeeld ontstaat van de gezondheidssituatie van het betreffende kind.

1.4 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd: in hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de resultaten van de verschillende leefstijlfactoren, zoals voeding, beweging, genotmiddelengebruik en seksueel gedrag. In hoofdstuk 3 worden de resultaten weergegeven van de verschillende indicatoren voor (psychische) gezondheid en gedrag. Hoofdstuk 4 gaat vervolgens in op de leefomgeving, waaronder de gezinssituatie, problematiek thuis en buurtbeleving. Conclusies volgen tot slot in hoofdstuk 5.

- Aan het begin van iedere paragraaf staan kernboodschappen. Hierin staan de meest opvallende resultaten over een bepaald onderwerp.
- De resultaten worden standaard geanalyseerd naar etnische herkomst en geslacht. Op deze manier kunnen risicogroepen geïdentificeerd worden. Wanneer er significante verschillen (of juist geen verschillen) gevonden zijn wordt dit in de tekst vermeld. Met significante verschillen worden verschillen bedoeld die met een waarschijnlijkheid van 95% niet op toeval berusten. Van de significante verschillen zijn de gevonden cijfers naar geslacht of herkomstgroepering in de tabel vetgedrukt.
- Verschillen tussen de leeftijdsmomenten zijn niet getoetst op significantie en kunnen daarom op toeval berusten. Ook verschilt de vraagstelling soms per leeftijdsmoment, waardoor vergelijking tussen de leeftijdsmomenten niet goed mogelijk is. Bij het interpreteren van de resultaten van de tabellen en grafieken, waarin meerdere leeftijdsmomenten zijn opgenomen, dient hiermee rekening te worden gehouden.
- Bij het onderwerp buurtbeleving worden de resultaten niet geanalyseerd naar etnische herkomst, omdat de etnische herkomst sterk samenhangt met de deelgemeente waarin de jongeren wonen. De resultaten van dit onderwerp worden, voor zover mogelijk, gepresenteerd per deelgemeente.
- Als gevolg van tussentijdse afronding komen de percentages niet altijd precies op 100% uit.
- Na weergave van de meest recente resultaten wordt per onderwerp een vergelijking gemaakt met eerdere metingen van de JMR. Omdat bij een aantal onderwerpen recent is overgestapt op de landelijke standaardvraagstelling van GGD Nederland is echter niet altijd een vergelijking met voorgaande jaren mogelijk. Voor de peuters en groep 7 is, in tegenstelling tot de andere leeftijdsmomenten, geen vergelijking met 2003-2004 mogelijk omdat hiervan geen gegevens beschikbaar zijn. Tot slot worden de resultaten vergeleken met landelijke cijfers.

Hoofdstuk 2: Leefstijl

Iemands persoonlijke stijl van leven wordt ook wel 'leefstijl' genoemd (Geerts en Heestermans, 1995). In dit hoofdstuk worden leefstijlgedragingen besproken die van invloed zijn op de gezondheid, zoals overgewicht, voeding, beweging, roken, alcoholgebruik, druggebruik en seksueel gedrag.

2.1 Overgewicht, voeding en beweging

Kernboodschap

- Overgewicht (inclusief ernstig overgewicht) komt voor bij één op de acht peuters, bij ruim één op de vier leerlingen in groep 7 en bij één op de vijf derdeklassers van het voortgezet onderwijs.
- De prevalenties van (ernstig) overgewicht bij de peuters en basisschoolleerlingen in Rotterdam zijn hoger dan landelijk wordt gevonden.
- (Ernstig) overgewicht is bij de peuters toegenomen ten opzichte van eerdere metingen.
- Bij kinderen van Turkse en Marokkaanse herkomst komt meer overgewicht voor dan bij andere herkomstsgroepen.
- De percentages jeugdigen met ongezonde leefgewoonten voor wat betreft het eten van groente en fruit, frisdrankgebruik, televisie kijken en buiten spelen behoeven aandacht.
- Jongens sporten meer en spelen meer buiten dan meisjes.
- Kinderen en jongeren van Turkse en Surinaamse herkomst scoren ongunstiger op de bewegingsaspecten.
- Behalve op het eten van fruit, scoren vmbo-leerlingen op alle leefstijlaspecten ongunstiger dan havo/vwo-leerlingen.
- Ten opzichte van eerdere metingen is er een toename in ontbijtconsumptie en is er een afname op het gebied van bewegen.

Overgewicht en obesitas (ernstig overgewicht) vormen een toenemend gezondheidsprobleem onder de jeugd in Nederland en wereldwijd. Iemand heeft overgewicht als hij te zwaar is voor zijn lengte. De belangrijkste oorzaak van overgewicht is een disbalans tussen energie-inname en energieverbruik. Wanneer iemand al vanaf jonge leeftijd overgewicht heeft, zijn de gezondheidsgevolgen op latere leeftijd groot. Niet alleen bij volwassenen maar ook bij kinderen met ernstig overgewicht worden meer risicofactoren gevonden voor hart- en vaatziekten en diabetes mellitus type 2. Daarnaast hebben kinderen met overgewicht vaak ook nog overgewicht op latere leeftijd (Visscher & Schoemaker, 2008). Het aantal kinderen met (ernstig) overgewicht is de afgelopen jaren enorm toegenomen (Bulk-Bunschoten, Renders, Van Leerdam, & Hirasings, 2005).

In Rotterdam is 13% van de peuters, 27% van de leerlingen in groep 7 en 19% van de derdeklassers⁵ op het voortgezet onderwijs te dik, zoals blijkt uit metingen door de JGZ (tabel 2.1.1)⁶.

Tabel 2.1.1 Prevalentie van overgewicht en obesitas, naar leeftijdsmoment

	overgewicht totaal			matig overgewicht			obesitas		
	totaal	jongens	meisjes	totaal	jongens	meisjes	totaal	jongens	meisjes
peuters	13%	12%	14%	10%	9%	12%	2%	2%	2%
groep 7	27%	28%	27%	21%	21%	20%	7%	7%	7%
derde klas	19%	17%	22%	14%	14%	14%	5%	3%	8%

Bij vetgedrukte percentages verschillen jongens en meisjes significant van elkaar.

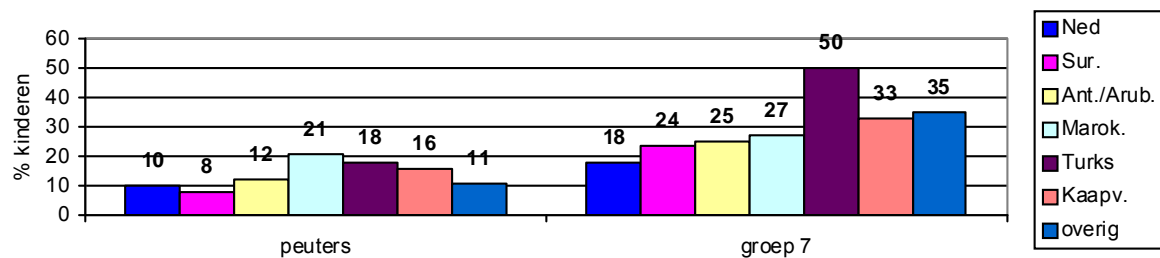
⁵ Bij brugklassers zijn lengte en gewicht niet gemeten. Voor derdeklassers zijn gegevens van het Endorse (Environmental determinants of obesity in Rotterdam schoolchildren) onderzoek van het Erasmus MC gebruikt.

⁶ Overgewicht en obesitas zijn bepaald aan de hand van internationale geslacht- en leeftijdspecifieke afkappunten voor de Body Mass Index (Cole et al., 2000).

Bij peuters komt matig overgewicht vaker voor bij meisjes dan bij jongens (geen verschil gevonden voor obesitas). In groep 7 en de derde klas van het voortgezet onderwijs zijn er voor overgewicht geen verschillen naar geslacht gevonden. Wel komt in de derde klas obesitas vaker voor bij meisjes dan bij jongens.

Bij peuters en basisschoolleerlingen van Turkse herkomst komt (ernstig) overgewicht meer voor dan bij andere etnische groepen. Peuters van Marokkaanse herkomst blijken ook vaker (ernstig) overgewicht te hebben dan peuters van andere etnische groepen (figuur 2.1.1). In de derdeklassers van het voortgezet onderwijs zijn er geen verschillen naar etniciteit gevonden. Wel hebben meer vmbo-leerlingen obesitas dan havo/vwo-leerlingen (7% versus 2%).

Figuur 2.1.1 Percentage met overgewicht of obesitas, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Voeding en beweging

In de JMR-vragenlijsten worden vragen gesteld over belangrijke leefstijl aspecten die vaak samenhangen met overgewicht: ontbijten, groente en fruit eten, frisdrank- en tussendoortjesgebruik, televisiekijken/computeren, buitenspelen en sporten. In de strijd tegen overgewicht richt de JGZ zich op het eten van groente en fruit, het verminderen van het aantal tussendoortjes tot maximaal drie per dag (Voedingscentrum), het stimuleren van ontbijten, vermindering van frisdrankgebruik (of andere gezoete dranken) tot maximaal twee per dag, vermindering van televisiekijken tot maximaal één uur per dag bij kinderen onder de zes jaar en maximaal twee uur per dag bij kinderen boven de zes jaar en het stimuleren van buiten spelen en sporten (Bulk-Bunschoten et al., 2005). De Nederlandse Norm Gezond Bewegen voor jeugdigen ligt op één uur matig intensieve beweging per dag, waarvan twee keer per week gericht op uithoudingsvermogen.

Voeding

(Ernstig) overgewicht hangt samen met *niet* ontbijten, mogelijk omdat de verleiding om te snoepen of snacken met een lege maag groter is (www.overgewicht.org). Het percentage kinderen en jongeren dat minstens vijf dagen per week ontbijt, varieert van 96% bij peuters tot 75% bij leerlingen in de derde klas van het voortgezet onderwijs. Er zijn minder meisjes dan jongens die regelmatig ontbijten bij de kleuters en op het voortgezet onderwijs (tabel 2.1.2).

Tabel 2.1.2 Belangrijke voedingsgewoonten per leeftijdsmoment

item	geslacht	peuters	kleuters	groep 7	brugklas	derde klas
ontbijt minstens vijf dagen per week	totaal	96%	92%	89%	83%	75%
	jongens	96%	93%	90%	87%	80%
	meisjes	96%	90%	89%	80%	69%
eet dagelijks fruit volgens de norm*	totaal	54%	42%	31%	29%	24%
	jongens	55%	42%	29%	29%	23%
	meisjes	54%	43%	33%	28%	25%
eet dagelijks groente	totaal	55%	39%	39%	41%	36%
	jongens	54%	38%	37%	39%	35%
	meisjes	55%	40%	42%	44%	38%
meer dan twee glazen fris per dag**	totaal	27%	36%	34%	34%	39%
	jongens	28%	39%	37%	36%	44%
	meisjes	26%	33%	31%	31%	34%
meer dan drie tussendoortjes per dag	totaal	4%	4%	7%	-	-
	jongens	4%	4%	6%	-	-
	meisjes	4%	5%	7%	-	-

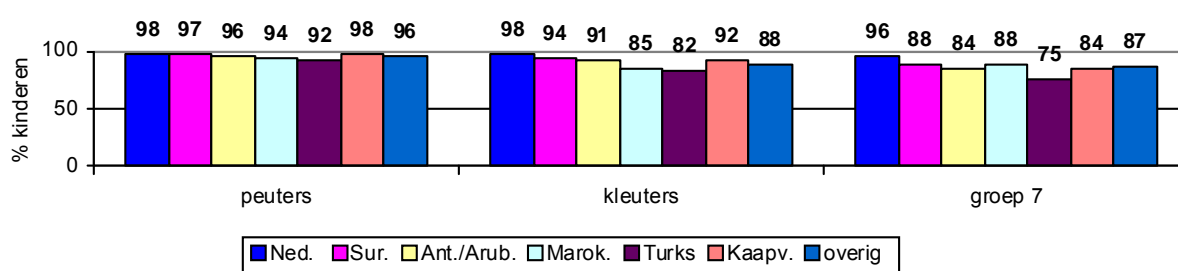
* Peuters en kleuters anderhalf stuk per dag, vanaf groep 7 twee stuks per dag. Bij alle leeftijdsgroepen mag 1 stuk fruit vervangen worden door een glas sinaasappel- of grapefruitsap.

** Frisdrank of andere gezoute dranken.

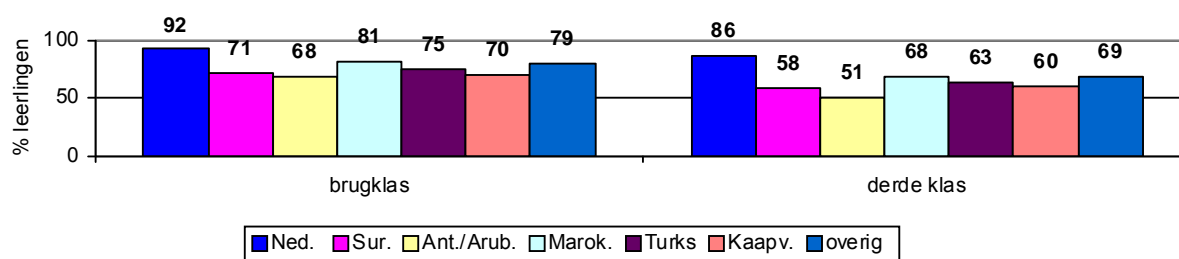
Bij vetgedrukte percentages verschillen jongens en meisjes significant van elkaar.

In alle leeftijdsgroepen zijn er meer autochtone en minder kinderen/jongeren van Turkse herkomst die minstens vijf dagen per week ontbijten. Ook zijn er minder peuters, kleuters en kinderen in groep 7 van Marokkaanse en Antilliaanse/Arubaanse herkomst (alleen groep 7) die minstens vijf dagen per week ontbijten. Op het voortgezet onderwijs zijn er vooral minder leerlingen van Antilliaanse/Arubaanse en Surinaamse herkomst die regelmatig ontbijten (figuur 2.1.2).

Figuur 2.1.2 Percentage dat minimaal vijf keer per week ontbijt, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Vervolg figuur 2.1.2 Percentage dat minimaal vijf keer per week ontbijt, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

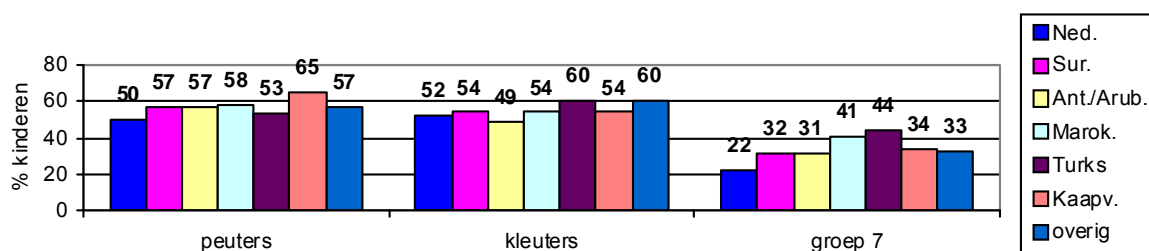

Het Voedingscentrum adviseert tot negen jaar elke dag 50-150 gram groente en anderhalf stuk fruit te eten. Vanaf negen jaar is het advies 150-200 gram groente en twee stuks fruit. De fruitconsumptie is bekeken aan de hand van deze richtlijn, waarbij één stuk fruit vervangen mag worden door een glas sinaasappel- of grapefruitsap. Bij de groenteconsumptie is er gekeken of er elke dag groente wordt gegeten.

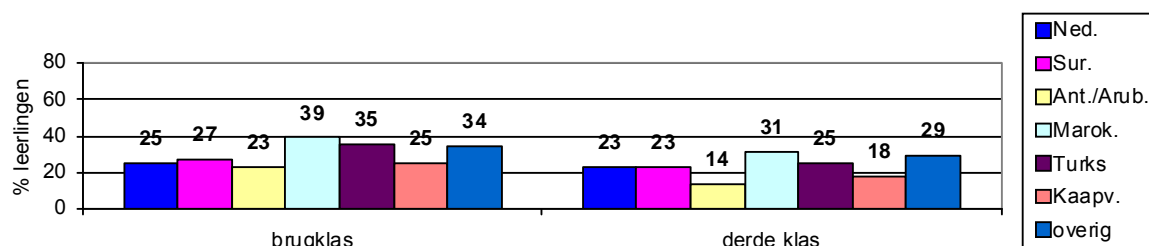
Het percentage kinderen en jongeren dat fruit eet volgens de richtlijn gezonde voeding is lager bij de hogere leeftijdsgroepen en varieert van 54% bij de peuters tot 24% bij de derdeklassers in het voortgezet onderwijs. Het elke dag eten van groente neemt ook af met de leeftijd en daalt van 54% bij de peuters naar 36% in de derde klas van het voortgezet onderwijs, met een kleine stijging naar 42% in de brugklas. In groep 7 zijn er minder jongens die voldoende fruit en groente eten dan meisjes. Dit geldt ook voor jongens op het voortgezet onderwijs voor het elke dag eten van groente (tabel 2.1.2). Bij de verschillen naar etnische herkomst valt over het algemeen op dat er minder autochtone en meer kinderen en jongeren van Marokkaanse herkomst zijn die voldoende fruit eten. Ook peuters van Kaapverdianse herkomst en kinderen in groep 7 van Turkse herkomst scoren hoog op het voldoende eten van fruit.

Kinderen en jongeren van Turkse herkomst scoren ten opzichte van de andere etnische groepen ongunstiger op de groenteconsumptie. Daarnaast eten ook autochtone kinderen en jongeren minder groente en eten kinderen en jongeren van Surinaamse en Antilliaanse/Arubaanse herkomst juist meer groente (figuur 2.1.3 en 2.1.4).

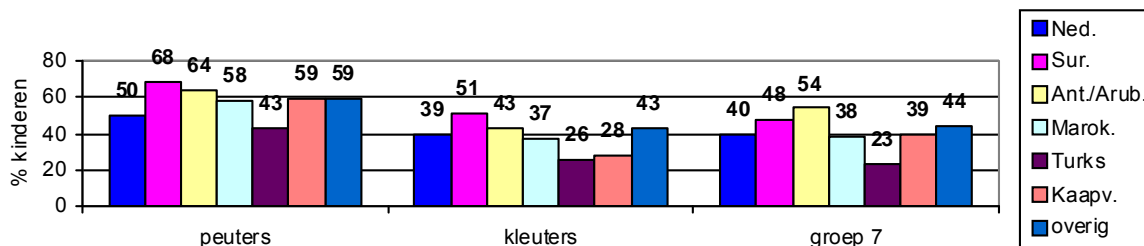
Figuur 2.1.3 Percentage dat dagelijks fruit eet volgens de richtlijn gezonde voeding, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

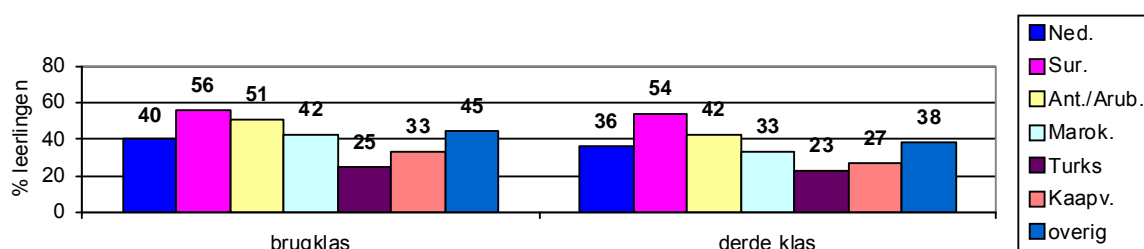
Vervolg figuur 2.1.3 Percentage dat dagelijks fruit eet volgens de richtlijn gezonde voeding, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Figuur 2.1.4 Percentage dat dagelijks groente eet volgens de richtlijn gezonde voeding, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Vervolg figuur 2.1.4 Percentage dat dagelijks groente eet volgens de richtlijn gezonde voeding, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

In relatief veel tussendoortjes (zoals snacks, koek, snoep en gebak) zitten niet veel voedingsstoffen, zoals vitamines en mineralen. Veel van deze producten zorgen al snel voor extra calorieën omdat ze vaak veel vet en/of toegevoegde suikers bevatten. Daarom adviseert Het Voedingscentrum per dag niet meer dan drie à vier keer iets tussendoor te eten en daarbij te kiezen voor 'gezonde' tussendoortjes.

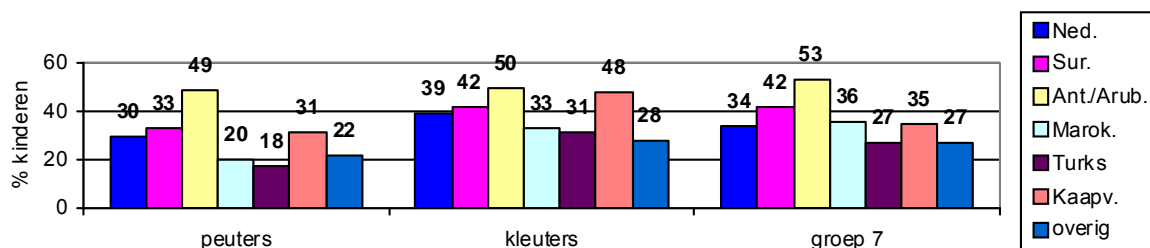
Ook een hoge inname van frisdrank of andere suikerhoudende dranken hangt samen met overgewicht, doordat dranken met suiker ervoor zorgen dat er snel te veel calorieën binnenkomen. Verder levert frisdrank geen belangrijke voedingsstoffen, zoals vitamines en mineralen. Daarom vindt Het Voedingscentrum dranken die geen calorieën leveren, zoals water, thee zonder suiker en light frisdrank, de beste keus. Light producten moeten door kinderen echter met mate gebruikt worden (van één tot vier jaar niet meer dan één tot twee glazen light frisdrank, yoghurt drank of andere light producten met cyclamaat, tussen 4 en 8 jaar niet meer dan drie eenheden).

Van de peuters krijgt 27% meer dan twee glazen frisdrank (of andere gezoete dranken) per dag. In groep 2 geldt dit voor 36% van de kleuters. In groep 7 en de brugklas ligt dit percentage op 34% en in de derde klas van het voortgezet onderwijs drinkt 39% meer dan twee glazen frisdrank. In groep 2, groep 7 en op het voortgezet onderwijs zijn er meer jongens die meer dan twee glazen frisdrank drinken dan meisjes.

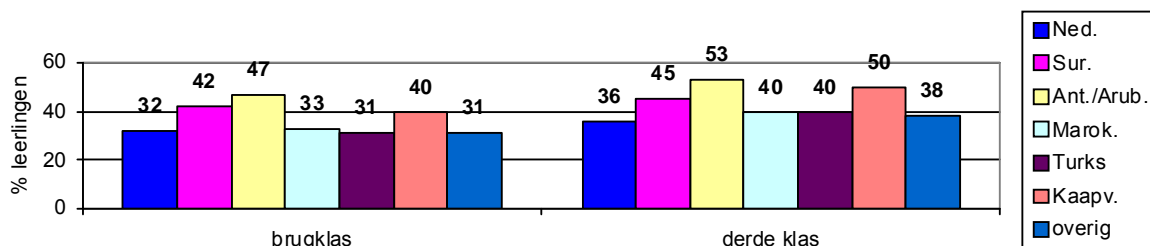
Van de peuters en kleuters krijgt 4% meer dan drie tussendoortjes per dag (groente en fruit telt hier niet mee). In groep 7 is dit 6%. Er zijn geen verschillen gevonden naar geslacht. Op het voortgezet onderwijs is niet gevraagd naar het eten van tussendoortjes (tabel 2.1.2).

Voor alle leeftijdsmomenten geldt dat er meer kinderen en jongeren van Antilliaanse/Arubaanse herkomst zijn, die meer dan twee glazen fris per dag drinken en die meer dan drie tussendoortjes per dag eten, dan kinderen en jongeren van andere etnische groepen. Ook kinderen en jongeren van Surinaamse en Kaapverdiaanse herkomst scoren hoog op het drinken van frisdrank en het eten van tussendoortjes. Minder kinderen in groep 7 van Turkse en overige etnische herkomst drinken meer dan twee glazen frisdrank en minder autochtone kinderen in groep 7 eten meer dan drie tussendoortjes (figuur 2.1.5 en 2.1.6).

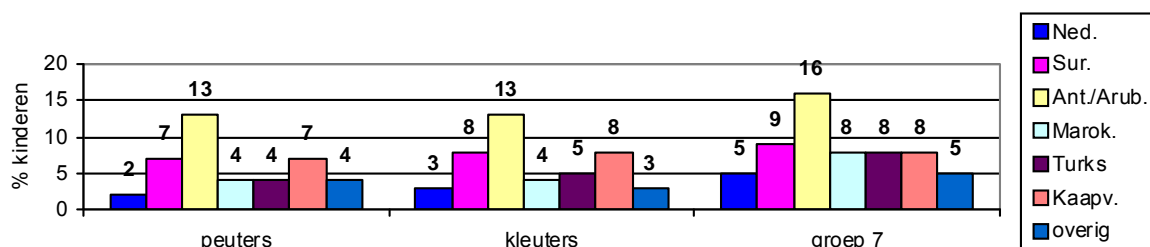
Figuur 2.1.5 Percentage dat meer dan twee glazen frisdrank/gezoete dranken per dag drinkt, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Vervolg figuur 2.1.5 Percentage dat meer dan twee glazen frisdrank/gezoete dranken per dag drinkt, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Figuur 2.1.6 Percentage dat meer dan drie tussendoortjes per dag eet, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Beweging

Naast een gezonde voeding is ook bewegen belangrijk bij de preventie van overgewicht.

Van de peuters speelt de helft minstens vijf dagen per week buiten. Op het basisonderwijs is dit aandeel lager (34% in groep 2 en 39% in groep 7). Bij de oudere leeftijdsgroepen is gekeken naar sportdeelname. Meer dan de helft van de oudere kinderen en jongeren is lid van een sportvereniging. In groep 7 en in de derde klas van het voortgezet onderwijs sport twee derde minstens twee dagen per week buiten schooltijd. In de brugklas doet drie kwart van de leerlingen minstens twee dagen aan sport buiten schooltijd. Jongens scoren op de bewegingsaspecten gunstiger dan meisjes (tabel 2.1.3).

Tabel 2.1.3 Belangrijke lichaamsactiviteiten per leeftijdsmoment

item	geslacht	peuters	kleuters	groep 7	brugklas	derde klas
speelt minstens vijf dagen per week buiten	totaal	51%	34%	39%	-	-
	jongens	53%	36%	46%	-	-
	meisjes	50%	32%	33%	-	-
lid van een sportvereniging	totaal	-	-	65%	59%	53%
	jongens	-	-	69%	67%	62%
	meisjes	-	-	60%	52%	44%
sport minstens twee dagen per week	totaal	-	39%	69%	77%	68%
	jongens	-	40%	78%	86%	82%
	meisjes	-	38%	60%	67%	52%
kijkt veel tv of computert veel per dag*	totaal	56%	81/46%	66%	71%	78%
	jongens	56%	85/50%	67%	72%	79%
	meisjes	57%	76/41%	65%	70%	77%

* onder de zes jaar: een uur of meer, boven de zes jaar: meer dan twee uur. Bij de kleuters zijn beide gerapporteerd (respectievelijk meer dan 1 uur en meer dan 2 uur).

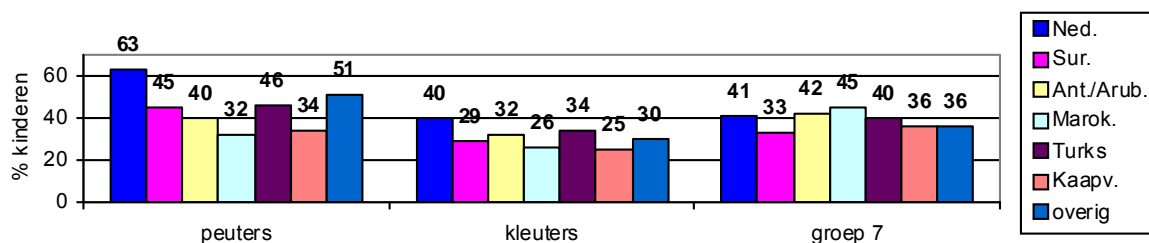
Bij vetgedrukte percentages verschillen jongens en meisjes significant van elkaar.

Verder zijn er op de bewegingsaspecten ook verschillen naar etnische herkomst gevonden.

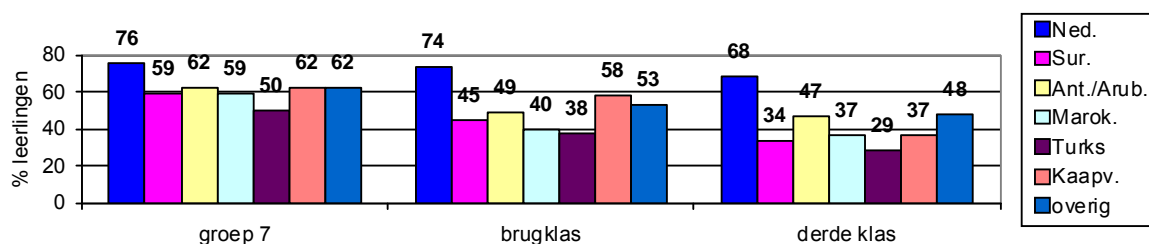
Autochtone kinderen en jongeren scoren vaak gunstiger dan de andere etnische groepen (figuren 2.1.7 t/m 2.1.9).

Kinderen in groep 7 van Surinaamse herkomst spelen minder vaak minstens vijf dagen per week buiten en kinderen in groep 7 van Marokkaanse herkomst spelen vaker minstens vijf dagen per week buiten.

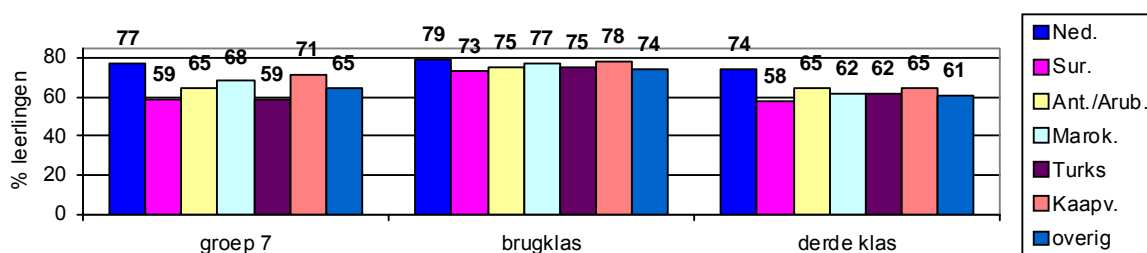
Figuur 2.1.7 Percentage dat minimaal vijf dagen per week buiten speelt, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Figuur 2.1.8 Percentage dat lid is van een sportclub, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Figuur 2.1.9 Percentage dat minimaal twee keer per week sport buiten schooltijd, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

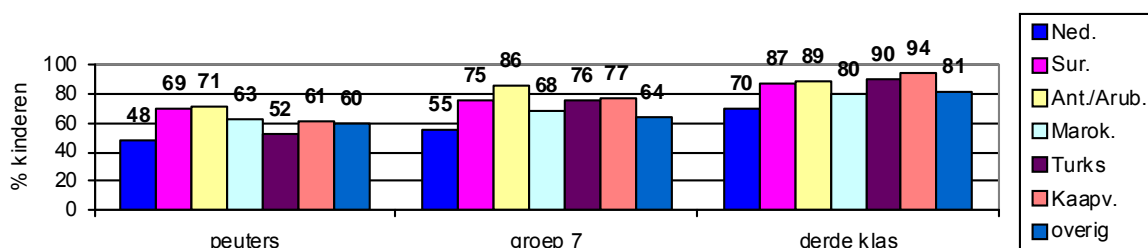

Naast de uren die er besteed worden aan bewegen, wordt er in de JMR ook gevraagd naar de uren die worden besteed aan passieve vrijetijdsbesteding, zoals tv kijken en computeren. Niet alleen inactiviteit speelt een rol bij deze zittende activiteiten, maar bijvoorbeeld ook het nuttigen van snacks tijdens het tv kijken. Geadviseerd wordt het tv kijken/computeren onder de zes jaar te beperken tot niet langer dan een half uur en boven de zes jaar niet langer dan twee uur per dag.

Van de peuters kijkt meer dan de helft één uur of meer tv per dag. Meer dan drie kwart van de kleuters computert of kijkt meer dan één uur tv per dag (81%), maar minder dan de helft (46%) van hen computert of kijkt meer dan twee uur per dag tv. Bij de oudere leeftijdsgroepen neemt tv kijken/computeren toe met de leeftijd en varieert van 66% in groep 7 tot 78% in de derde klas van het voortgezet onderwijs. Meer dan de helft van de leerlingen in groep 7 heeft een eigen tv op de kamer; jongens vaker dan meisjes (in de overige leeftijdsgroepen is hier niet naar gevraagd). In groep 2 zijn er meer jongens die veel tv kijken/computeren dan meisjes. In de overige leeftijdscategorieën zijn geen verschillen naar geslacht gevonden (tabel 2.1.3).

Autochtone kinderen en jongeren besteden minder tijd aan computeren en tv kijken dan kinderen en jongeren van andere etnische groepen (figuur 2.1.10; bij groep 2 en de brugklassers zijn vergelijkbare verschillen tussen de etnische groepen te zien als in groep 7 en bij de derdeklassers). Kinderen van Antilliaanse/Arubaanse en Kaapverdiaanse herkomst uit groep 7 hebben vaker een tv of computer op hun kamer en minder kinderen van overige etnische herkomst hebben een tv of computer op hun kamer.

Figuur 2.1.10 Percentage dat veel tv kijkt/computert (onder zes jaar: meer dan een uur, boven zes jaar, meer dan twee uur), naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Het niveau van het onderwijs hangt samen met scores op de leefstijlaspecten. Behalve op het fruit eten volgens de norm, scoren vmbo-leerlingen ongunstiger op alle genoemde leefstijlaspecten dan havo/vwo-leerlingen (tabel 2.1.4).

Tabel 2.1.4 Leefstijlaspecten op het voortgezet onderwijs, naar niveau

item	niveau	brugklas	derde klas
ontbijt minstens vijf dagen per week	vmbo	76%	66%
	havo/vwo	91%	84%
eet dagelijks fruit volgens de norm	vmbo	29%	23%
	havo/vwo	28%	25%
eet dagelijks groente	vmbo	36%	31%
	havo/vwo	48%	42%
meer dan twee glazen frisdrank per dag*	vmbo	40%	49%
	havo/vwo	26%	29%
lid van een sportvereniging	vmbo	49%	44%
	havo/vwo	72%	63%
sport minstens twee dagen per week	vmbo	74%	65%
	havo/vwo	80%	71%
meer dan twee uur tv kijken of computeren per dag	vmbo	81%	87%
	havo/vwo	59%	67%

* Frisdrank of andere gezoute dranken.

Bij vetgedrukte percentages verschillen vmbo en havo/vwo significant van elkaar.

Vergelijking met eerdere metingen en landelijke cijfers

(Ernstig) overgewicht is voor zowel jongens als meisjes in de peuter- en kleuterleeftijd toegenomen ten opzichte van eerdere metingen. Bij jongens in de derde klas van het voortgezet onderwijs is dit percentage juist afgenomen (tabel 2.1.5).

Tabel 2.1.5 (Ernstig) overgewicht: vergelijking met eerdere meting

item		peuters		kleuters		derde klas	
		05/06	07/08	04/05	07/08	05/06	07/08
(ernstig) overgewicht	jongens	10%	12%	14%	16%	22%	17%
	meisjes	13%	14%	19%	21%	21%	22%

Percentages zijn *inclusief* obesitas.

Bij vetgedrukte percentages verschillen de twee meetmomenten significant van elkaar.

Kleuters en leerlingen van het voortgezet onderwijs zijn ten opzichte van eerdere metingen meer gaan ontbijten (kleuters 88% versus 92%; brugklassers 76% versus 83%; derdeklassers 69% versus 75%). Voor frisdrankgebruik zijn geen verschillen gevonden ten opzichte van eerdere metingen. De andere voedingsaspecten kunnen nog niet vergeleken worden met eerdere metingen, omdat deze aspecten in het vorige rapport vanwege beleidskeuzes niet gerapporteerd werden.

Voor wat betreft de bewegingsaspecten is er voor alle leeftijdsmomenten een afname te zien ten opzichte van eerdere metingen. Alleen de percentages leerlingen op het voortgezet onderwijs die lid zijn van een sportvereniging zijn toegenomen en het percentage sportende kinderen in groep 7 en brugklassers is gelijk gebleven (tabel 2.1.6). Tv kijken/computeren kan niet vergeleken worden met een eerdere meting, omdat in het verleden alleen gerapporteerd werd over tv kijken exclusief computeren.

Tabel 2.1.6 Lichaamsactiviteiten: vergelijking met eerdere meting

item	peuters		kleuters		groep 7		brugklas		derde klas	
	05/06	07/08	04/05	07/08	2005	08/09	05/06	07/08	05/06	07/08
speelt vijf dagen per week buiten	55%	51%	53%	34%	51%	39%	-	-	-	-
lid sportvereniging	-	-	-	-	68%	65%	44%	60%	50%	53%
sport minstens twee dagen per week			42%	39%	68%	69%	77%	77%	69%	68%

Bij vetgedrukte percentages verschillen de twee meetmomenten significant van elkaar.

In vergelijking met landelijke cijfers (tabel 2.1.7) komen overgewicht en obesitas in Rotterdam meer voor bij peuters en in groep 7 van het basisonderwijs. In de derde klas van het voortgezet onderwijs komt alleen obesitas bij meisjes meer voor dan landelijk. De landelijke cijfers voor groep 7 en het voortgezet onderwijs zijn gebaseerd op onderzoek door TNO uit 2002-2004 (Van den Hurk et al., 2006). Voor peuters komen de meest recente landelijke cijfers uit 1996/97 (Hirasing et al., 2000).

Tabel 2.1.7 Prevalentie van overgewicht en obesitas in Rotterdam en Nederland

	Rotterdam				Nederland			
	overgewicht		obesitas		overgewicht		obesitas	
	jongens	meisjes	jongens	meisjes	jongens	meisjes	jongens	meisjes
peuters	9%	12%	2%	2%	7%	8%	1%	1%
groep 7	21%	20%	7%	7%	12%	15%	3%	3%
derde klas	14%	14%	3%	8%	13%	14%	4%	4%

Percentage overgewicht is *exclusief* obesitas.

Bij vetgedrukte percentages verschillen de percentages van Rotterdam significant van de landelijke percentages.

Bron landelijke cijfers voor peuters: Hirasing et al., 2000; voor kleuters, groep 7 en voortgezet onderwijs: Van den Hurk et al., 2006.

Een uitkomst van de *Ga voor gezond!-test* van het NIGZ (www.gavoorgezond.nl) is dat de helft van de kinderen uit groep 1 tot en met 3 elke dag groente of fruit eet. Het Rotterdamse percentage kleuters dat elke dag groente of fruit eet, ligt hoger (66%). Uit het Health Behaviour in School-aged Children-onderzoek (2005) (HBSC) komt naar voren dat 37% van de leerlingen uit groep 8 en 29% van de leerlingen van het voortgezet onderwijs elke dag fruit eten. De Rotterdamse cijfers over elke dag fruit eten, zijn vanwege de andere basisschoolgroep niet helemaal vergelijkbaar, maar liggen hoger (groep 7: 45% en voortgezet onderwijs: 37%). Bij het elke dag eten van groente is het andersom; landelijk zijn er meer leerlingen (groep 8: 44% en voortgezet onderwijs: 41%) die elke dag groente eten dan in Rotterdam (groep 7: 40% en voortgezet onderwijs: 39%).

Door het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) wordt aangegeven dat 60% van de driejarigen en 67% van de 5-12 jarigen (bijna) iedere dag buiten spelen en dat 77% van de 8-12 jarigen lid is van een sportvereniging. Uit de HBSC-studie blijkt dat op het voortgezet onderwijs 67% lid is van een sportvereniging. De percentages die in Rotterdam worden gevonden voor peuters, kleuters en groep 7 leerlingen die minimaal vijf dagen per week buiten spelen lijken lager te liggen dan deze landelijke onderzoeken, maar door het gebruik van andere instrumenten en naar leeftijdsmomenten is een goede vergelijking niet mogelijk. Hetzelfde geldt voor het percentage groep 7 leerlingen in Rotterdam dat aangeeft lid te zijn van een sportclub. Ook op het voortgezet onderwijs lijken er minder leerlingen lid te zijn van een sportvereniging dan landelijk.

2.2 Roken

Kernboodschap

- 35% van de derdeklassers op het voortgezet onderwijs heeft wel eens gerookt. Dit geldt voor 14% van de brugklassers en 6% van de leerlingen in groep 7.
- 7% van de derdeklassers rookt dagelijks.
- Autochtone leerlingen en leerlingen van Turkse herkomst geven het meest aan (dagelijks) te roken.
- Vmbo-leerlingen roken vaker dagelijks dan havo/vwo-leerlingen.
- In vergelijking met voorgaande metingen is het percentage kinderen en jongeren dat wel eens heeft gerookt afgenomen.
- In vergelijking met landelijke cijfers geven Rotterdamse jongeren minder vaak aan te roken.

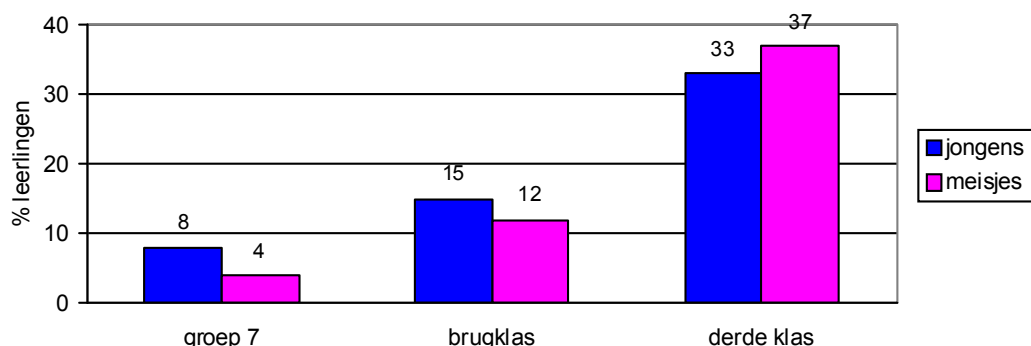
Roken verhoogt het risico op longkanker, hart- en vaatziekten en chronische luchtwegaandoeningen. Hoewel dit geen aandoeningen zijn die al veel bij de jeugd voorkomen, is het juist ook bij jongeren van belang om inzicht te krijgen in het rookgedrag, omdat blijkt dat veruit de meeste volwassen rokers al in hun jeugd met roken begonnen zijn (Monshouwer., Verdurmen, Van Dorsseleer, Smit, Gorter & Vollebergh, 2008).

Roken (ooit)

Aan de leerlingen in groep 7, de brugklas en de derde klas is gevraagd of zij roken of wel eens gerookt hebben.

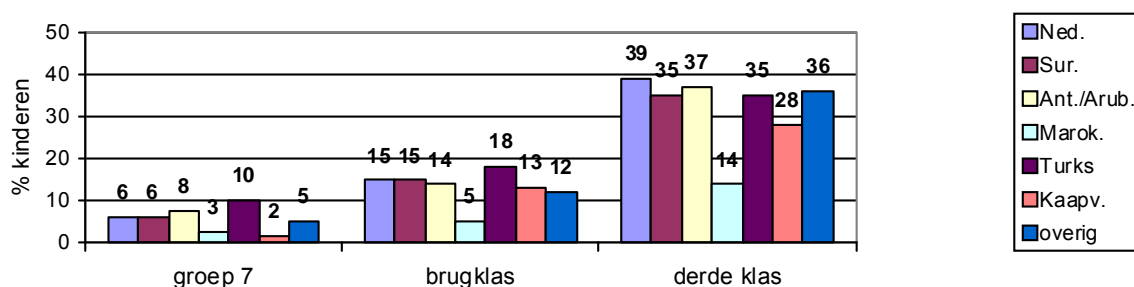
Het aantal jongeren dat rookt stijgt met de leeftijd: 6% van de leerlingen in groep 7 geeft aan wel eens te hebben gerookt. In de brugklas is dit 14% en in de derde klas 35%. In groep 7 en de brugklas geven jongens vaker dan meisjes aan wel eens gerookt te hebben; in de derde klas is dit andersom (zie figuur 2.2.1).

Figuur 2.2.1 Percentage leerlingen dat ooit heeft gerookt, naar geslacht, naar leeftijdsmoment

Autochtone leerlingen (derde klas) en leerlingen van Turkse herkomst (groep 7 en brugklas) geven het meest aan dat zij wel eens gerookt hebben. Leerlingen van Marokkaanse herkomst en leerlingen van Kaapverdiaanse herkomst (groep 7) geven dit het minst aan (figuur 2.2.2).

Figuur 2.2.2 Percentage leerlingen dat ooit heeft gerookt, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Vmbo-leerlingen geven vaker aan wel eens gerookt te hebben dan havo/vwo-leerlingen (brugklas 18% versus 9%; derde klas 39% versus 31%).

Dagelijks roken

Onder leerlingen in groep 7 en de brugklas komt dagelijks roken bijna niet voor (<1%).

In de derde klas heeft 7% van de leerlingen aangegeven dat zij dagelijks roken. Er is geen verschil tussen jongens en meisjes. In klas 3 geven autochtone jongeren (8%) en jongeren van Turkse herkomst (7%) het meest aan dat zij dagelijks roken; Jongeren van Antilliaanse/Arubaanse (3%), Marokkaanse (3%) en Kaapverdiaanse (4%) herkomst geven dit het minst aan. Vmbo-leerlingen roken vaker dagelijks dan havo-/vwo-leerlingen (9% versus 4%).

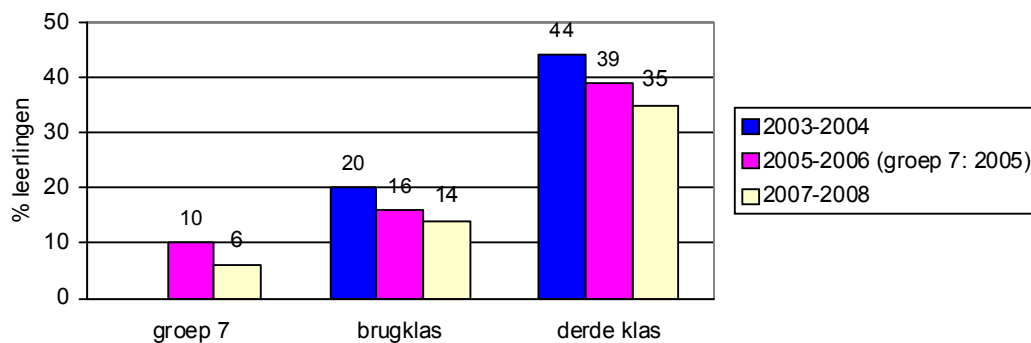
Aantal sigaretten

Vrijwel alle derdeklassers die dagelijks roken, roken meer dan één sigaret per dag. De meeste dagelijkse rokers geven aan gemiddeld 2-5 sigaretten (31%) of 6-10 sigaretten (30%) per dag te roken.

Vergelijking met eerdere metingen en landelijke cijfers

Het percentage kinderen in groep 7 en brug- en derdeklassers in Rotterdam dat ooit gerookt heeft, is afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren (figuur 2.2.3).

Figuur 2.2.3 Percentage jongeren dat ooit heeft gerookt: vergelijking met eerdere metingen

Het percentage leerlingen in de derde klas dat dagelijks rookt is gelijk gebleven ten opzichte van 2005-2006, nadat eerder een daling te zien was. In 2003-2004 gaf 9% van de derdeklassers aan dagelijks te roken, in 2005-2006 was dit 7% en in 2008 eveneens 7%.

In vergelijking met landelijke cijfers (Van Dorsselaer, Zeijl, Van den Eeckhout, Ter Bogt & Vollebergh, 2007) komt roken onder jongeren op het voortgezet onderwijs in Rotterdam minder vaak voor. Landelijk heeft 33% van de 12-16 jarigen wel eens gerookt (in Rotterdam: 24% van alle brug- en derdeklassers) en rookt 8% dagelijks (Rotterdam: 3% van alle brug- en derdeklassers).

Net als in Rotterdam is ook landelijk het percentage rokers het laagst onder scholieren van Marokkaanse herkomst.

2.3 Alcoholgebruik

Kernboodschap

- 7% van de leerlingen in groep 7 heeft in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek alcohol gedronken. In de brugklas is dit 11% en in de derde klas 34%.
- 6% van de brugklassers en 21% van de derdeklassers heeft in de laatste vier weken tenminste één keer vijf of meer glazen alcohol bij één gelegenheid gedronken.
- Hoewel havo-/vwo-leerlingen vaker aangeven recent alcohol te hebben gebruikt, komt het drinken van vijf of meer glazen alcohol bij één gelegenheid meer voor onder vmbo-leerlingen dan onder havo-/vwo-leerlingen.
- Jongens in groep 7 hebben vaker ooit en recent alcohol gedronken dan meisjes.
- Kinderen en jongeren van autochtone en Antilliaanse/Arubaanse herkomst geven het meest aan alcohol te drinken.
- In vergelijking met voorgaande metingen is het percentage Rotterdamse kinderen en jongeren dat recent alcohol heeft gebruikt afgenomen.
- In vergelijking met landelijke cijfers geven Rotterdamse jongeren minder vaak aan alcohol te drinken.

Drinken voor het 16^e levensjaar levert gezondheidsrisico's op, omdat de hersenen nog niet volledig ontwikkeld zijn. De alcoholgerelateerde gezondheidsschade die zich al op jonge leeftijd openbaart zijn vooral de acute consequenties van alcoholgebruik, zoals alcoholvergiftiging. Alcoholgebruik gaat echter ook gepaard met schade die zich op lange termijn uit, zoals hersenschade en kanker. Bovendien blijkt uit onderzoek dat vroeg beginnen met drinken de kans op alcoholproblemen op latere leeftijd vergroot (Trimbos-instituut, 2008).

Aan de leerlingen in groep 7, de brugklas en de derde klas is gevraagd of zij ooit alcohol gedronken hebben, en zo ja, hoe vaak zij in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek alcohol hebben gedronken (recent alcoholgebruik). Aan de leerlingen in het voortgezet onderwijs is vervolgens ook gevraagd of ze in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek wel eens vijf glazen alcohol of meer hebben gedronken bij één gelegenheid.

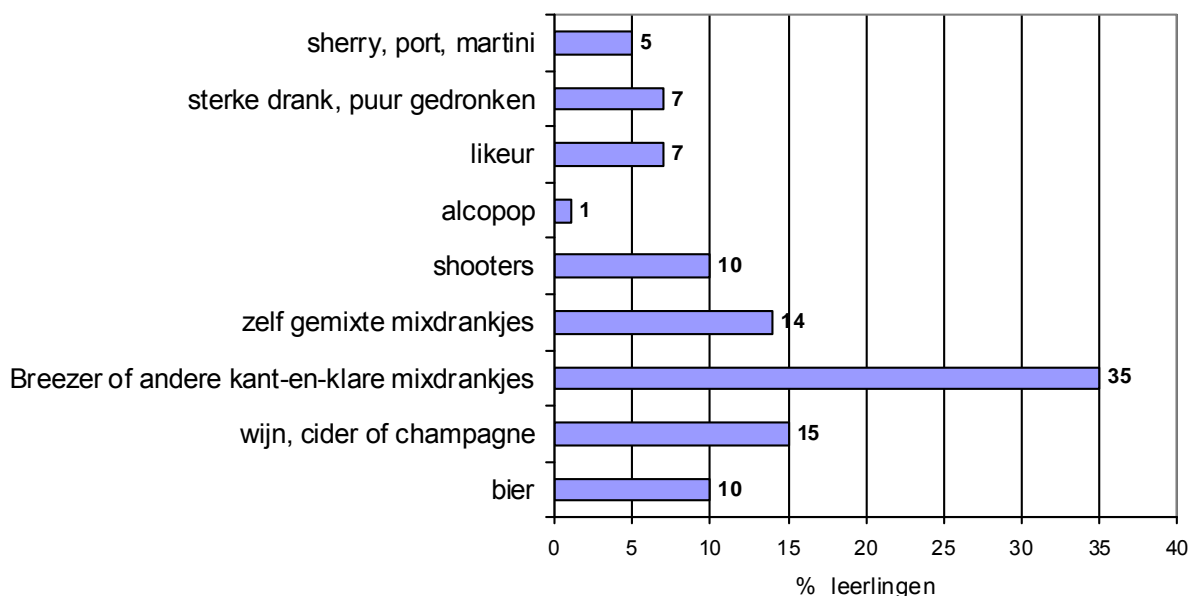
Alcoholgebruik (ooit)

Een kwart (27%) van de leerlingen in groep 7 van de basisschool heeft wel eens alcohol gedronken. In de brugklas is dit 24% en in de derde klas 52% van de leerlingen. Jongens in groep 7 hebben vaker ooit alcohol gedronken dan meisjes (31% versus 23%). Er is geen verschil naar geslacht gevonden voor de brug- en derdeklassers.

Jongeren drinken vooral in het weekend. Van de derdeklassers geeft 37% aan wel eens alcohol te drinken in het weekend (brugklas 11%), 9% drinkt ook wel eens doordeweeks (brugklas 3%).

Zowel in de brugklas als in de derde klas zijn kant-en-klare mixdrankjes (waaronder Breezer) en bier de meest populaire alcoholhoudende drankjes (zie figuur 2.3.1 voor het alcoholgebruik naar type drank voor derdeklassers). Jongens hebben vaker dan meisjes bier of sterke drank gedronken. Mixdrankjes en wijn zijn daarentegen populairder onder meisjes dan onder jongens.

Figuur 2.3.1 Alcoholgebruik door derdeklassers*, naar type drank

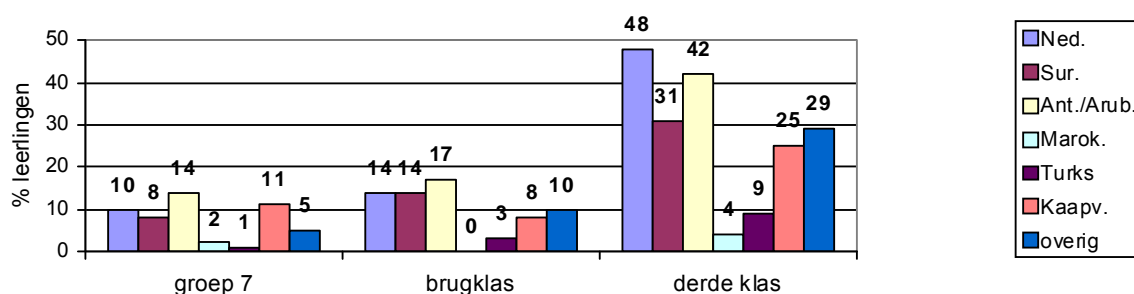

* Populatie: alle derdeklassers in Rotterdam die hebben meegedaan aan de JMR

Recent alcoholgebruik

7% van de leerlingen in groep 7 heeft in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek alcohol gedronken. In de brugklas is dit 11% en in de derde klas 34% van de leerlingen. Jongens in groep 7 hebben vaker recent alcohol gedronken dan meisjes (9% versus 5%). Op het voortgezet onderwijs is hierin geen verschil tussen jongens en meisjes.

Figuur 2.3.2 Percentage leerlingen met recent alcoholgebruik, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Als naar etnische herkomst wordt gekeken, valt op dat vooral autochtone leerlingen en leerlingen van Antilliaanse/Arubaanse herkomst recent alcohol hebben gedronken (figuur 2.3.2). Het alcoholgebruik is het laagst onder leerlingen van Turkse en Marokkaanse herkomst. Derdeklassers op havo/vwo (37%) geven vaker aan recent alcohol te hebben gedronken dan derdeklassers op het vmbo (32%). Bij de brugklassers is er geen verschil naar schoolniveau.

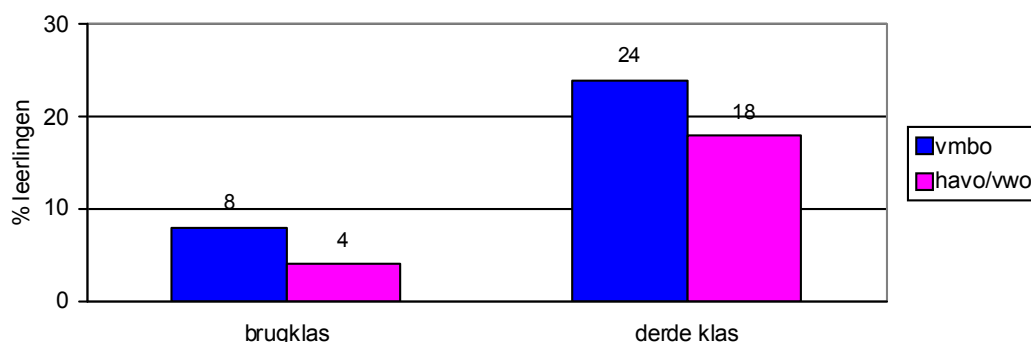
Overmatig alcoholgebruik

In de derde klas heeft één vijfde van de leerlingen (21%) in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek tijdens één gelegenheid vijf of meer glazen alcohol gedronken (6% in de brugklas).

Bij de derdeklassers hebben jongens vaker dan meisjes in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek vijf of meer glazen bij één gelegenheid gedronken (22% versus 19%). In de brugklas is er geen verschil tussen jongens en meisjes.

Hoewel vmbo-leerlingen minder vaak dan havo-/vwo-leerlingen aangeven de afgelopen vier weken alcohol te hebben gedronken, drinken vmbo-leerlingen wel vaker meer dan vijf glazen alcohol bij één gelegenheid (figuur 2.3.3).

Figuur 2.3.3 Percentage leerlingen dat in de afgelopen weken tenminste één maal vijf of meer glazen alcohol heeft gedronken bij één gelegenheid, naar schoolniveau, naar leeftijdsmoment

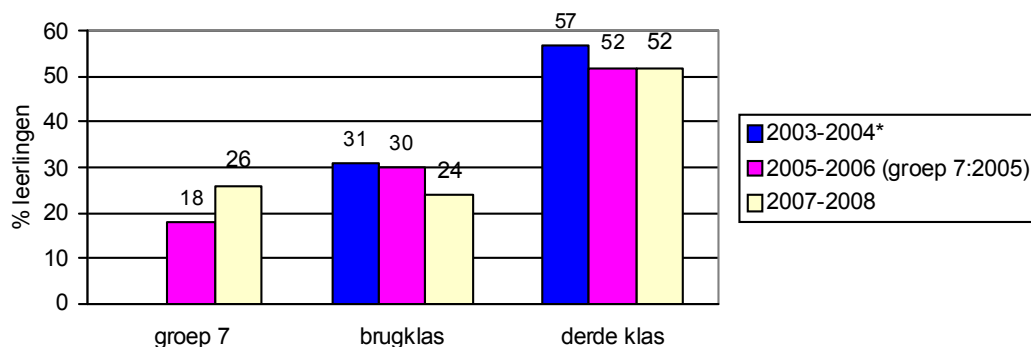
Wanneer gekeken wordt naar etnische verschillen, valt op dat vooral derdeklassers van Antilliaanse/Arubaanse herkomst (33%) en autochtone derdeklassers (27%) in de afgelopen vier weken wel eens vijf of meer glazen hebben gedronken bij één gelegenheid. Derdeklassers van Marokkaanse (4%) en Turkse herkomst (7%) hebben dit het minst vaak gedaan.

1% van de brugklassers en 13% van de derdeklassers geeft aan de laatste vier weken wel eens dronken of aangeschoten te zijn geweest. Dit percentage is aanmerkelijk lager dan het percentage leerlingen dat aangeeft de afgelopen vier weken vijf of meer glazen alcohol te hebben gedronken bij één gelegenheid (brugklas 6%, derde klas 21%). Voor dit verschil is geen duidelijke verklaring.

Vergelijking met eerdere metingen en landelijke cijfers

In vergelijking met voorgaande jaren is het percentage leerlingen dat ooit alcohol heeft gedronken toegenomen in groep 7 en gedaald in de brugklas. In de derde klas is dit percentage gelijk gebleven, nadat in de voorgaande jaren een daling te zien was (figuur 2.3.4).

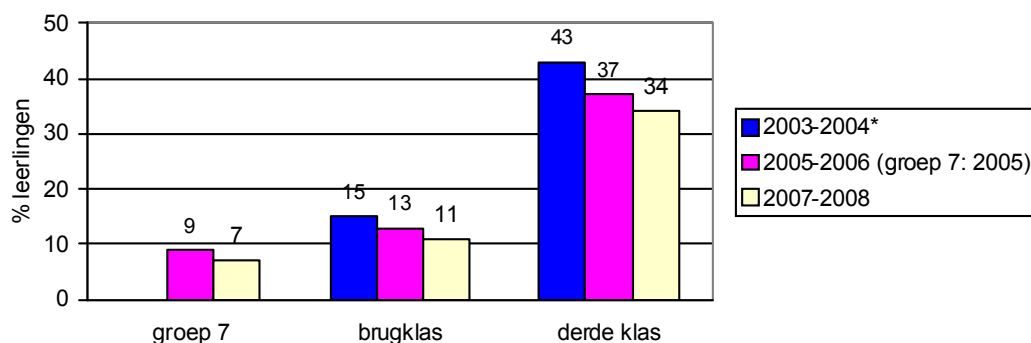
Figuur 2.3.4 Percentage leerlingen dat wel een alcohol heeft gedronken, naar leeftijdsmoment: vergelijking met eerdere metingen

*voor groep 7 is geen vergelijking met 2004-2004 mogelijk

Het alcoholgebruik in de laatste vier weken is in vergelijking met eerdere metingen afgenomen (zie figuur 2.3.5). Omdat in het schooljaar 2007-2008 is overgegaan op de landelijke standaardvraagstelling van GGD Nederland, is het percentage jongeren dat de afgelopen vier weken wel eens vijf of meer glazen alcohol per keer heeft gedronken niet te vergelijken met voorgaande jaren.

Figuur 2.3.5 Percentage leerlingen met recent alcoholgebruik: vergelijking met eerdere metingen

*voor groep 7 is geen vergelijking met 2004-2004 mogelijk

In vergelijking met landelijke cijfers (Van Dorsselaer et al., 2007) is het alcoholgebruik door jongeren in Rotterdam duidelijk lager. Landelijk heeft 49% van de leerlingen in groep 8 en 77% van de 12-16 jarigen wel eens alcohol gedronken. In Rotterdam geven 27% van de leerlingen in groep 7, 24% van de brugklassers en 52% van de derdeklassers aan ooit alcohol te hebben gedronken.

2.4 Drugsgebruik

Kernboodschap

- Minder dan 1% van de brugklassers en 6% van de derdeklassers heeft in de afgelopen vier weken marihuana of hasj gebruikt.
- In de derde klas is het marihuana- of hasjgebruik het hoogst onder autochtone jongeren en onder jongeren van Antilliaanse/Arubaanse herkomst.
- Vmbo-leerlingen geven vaker aan marihuana of hasj te gebruiken dan havo/vwo-leerlingen.
- Harddrugsgebruik komt nauwelijks voor onder brug- en derdeklassers in Rotterdam (<1%).
- Het softdrugsgebruik onder derdeklassers is afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren.

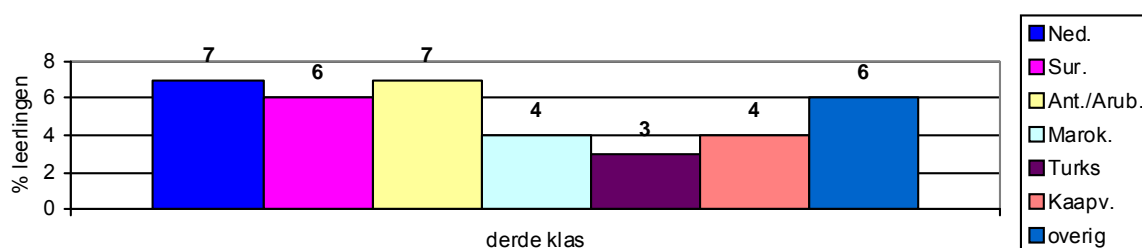
Sommige jongeren zijn geneigd om met drugs te experimenteren. Redenen om drugs te gebruiken zijn meestal nieuwsgierigheid, stoer gedrag, behoefte aan sociale acceptatie of psychische problemen. Cannabisproducten als hasj, wiet en marihuana worden softdrugs genoemd. Deze middelen hebben geen sterk verslavende werking. Wel verminderen ze het reactie- en concentratievermogen en hebben ze een negatieve invloed op het kortetermijngeheugen. Hierdoor kunnen leerprestaties verminderen. XTC, cocaïne en heroïne zijn harddrugs. Deze middelen zijn (zeer) verslavend en schadelijk voor de gezondheid (Trimbos-instituut, 2008).

Aan de leerlingen in de brugklas en de derde klas is gevraagd of zij in de vier weken voor het onderzoek marihuana of hasj hebben gebruikt. Aan de leerlingen is ook gevraagd of zij in deze periode harddrugs (XTC, cocaïne, heroïne) hebben gebruikt.

Softdrugsgebruik

Minder dan 1% van de brugklassers geeft aan in de vier weken voor het onderzoek marihuana of hasj te hebben gebruikt. In de derde klas is dit 6%. Er is geen verschil tussen jongens en meisjes. Hasj- of marihuanagebruik wordt in de derde klas het meest gerapporteerd door autochtone leerlingen (7%) en leerlingen van Arubaanse/Antilliaanse herkomst (7%) en het minst door leerlingen van Turkse herkomst (3%; figuur 2.4.1). Voor brugklassers kunnen verschillen tussen etnische groepen niet worden getoetst vanwege te geringe aantallen. Vmbo-leerlingen hebben vaker marihuana of hasj gebruikt dan havo/vwo-leerlingen (brugklas: vmbo 1%, havo/vwo <1%; derde klas: vmbo 7%, havo/vwo 5%).

Figuur 2.4.1 Percentage leerlingen in de derde klas dat in de afgelopen vier weken marihuana of hasj heeft gebuikt, naar etnische herkomst

Harddrugsgebruik

Onder brugklassers komt harddrugsgebruik nauwelijks voor (0,2%). Minder dan 1% van de derdeklassers geeft aan in de laatste vier weken harddrugs te hebben gebruikt. Er is geen verschil tussen jongens en meisjes. Vmbo-leerlingen geven iets vaker dan havo-/vwo-leerlingen aan harddrugs te hebben gebruikt (0,9% versus 0,4%). Verschillen tussen etnische groepen kunnen vanwege de geringe aantallen niet worden getoetst.

Vergelijking met eerdere metingen en landelijke cijfers

In vergelijking met het schooljaar 2003-2004 en 2005-2006 is het softdrugsgebruik door brugklasleerlingen niet veranderd. In de derde klas is dit gedaald van 8% in 2003-2004, naar 7% in 2005-2006 en 6% in 2007-2008. Het harddrugsgebruik is in beide leerjaren niet veranderd ten opzichte van voorgaande jaren.

In vergelijking met landelijke cijfers (Van Dorsselaer, Zeijl, Van den Eeckhout, Ter Bogt & Vollebergh, 2007; Monshouwer et al., 2008) is het soft- en harddrugsgebruik onder jongeren in Rotterdam lager. Landelijk geeft 7% van de scholieren op het voortgezet onderwijs aan de laatste maand softdrugs te hebben gebruikt, in Rotterdam is dit percentage minder dan 1% onder de brugklassers en 6% onder derdeklassers. In het landelijk onderzoek geeft 2% van de scholieren uit het voortgezet onderwijs aan de afgelopen maand harddrugs te hebben gebruikt, tegenover minder dan 1% in Rotterdam.

2.5 Seksueel gedrag

Kernboodschap

- 28% van de leerlingen in groep 7 geeft aan thuis of op school seksuele voorlichting te hebben gehad.
- Minder kinderen in groep 7 van Marokkaanse en Turkse herkomst geven aan thuis seksuele voorlichting te hebben gehad.
- 3% van de brugklassers en 15% van de derdeklassers geven aan wel eens geslachtsgemeenschap te hebben gehad.
- Ruim één derde van de brug- en derdeklassers die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad geven aan daarbij niet altijd een condoom te hebben gebruikt.
- 20% van de brugklassers en 9% van de derdeklassers die wel eens met iemand naar bed zijn geweest, hebben bij de laatste keer geslachtsgemeenschap geen enkel anticonceptiemiddel gebruikt.

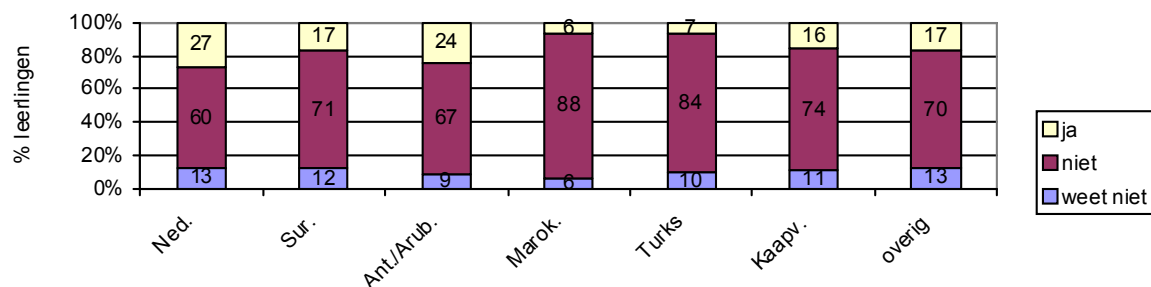
Seksuele voorlichting

Kinderen verkennen al op jonge leeftijd de intimiteit met anderen. Om kinderen een evenwichtige basis te kunnen bieden voor hun seksuele en relationele ontwikkeling moeten ouders en leerkrachten daar goed op zijn voorbereid (Van der Doef, 2003).

Seksuele voorlichting aan kinderen blijkt echter een moeilijk onderwerp voor veel ouders. Veel ouders stellen daarom het moment uit waarop ze met hun kinderen over seks beginnen te praten, en verwachten dat tijdens de biologieles op school een en ander uitgelegd wordt (Van der Doef, 2003). Relationele en seksuele vorming is inmiddels een kerndoel in het voortgezet onderwijs, waardoor alle 13-15 jarigen minimaal één jaar binnen het vak biologie en verzorging enige mate van seksuele voorlichting krijgen. Maar seksuele voorlichting in het voortgezet onderwijs is niet voldoende. Seksuele voorlichting moet al veel eerder, namelijk op de basisschool van start gaan. Helaas is dit in het basisonderwijs nog nauwelijks het geval; naar schatting wordt op slechts 10% van alle basisscholen in Nederland seksuele voorlichting gegeven (Van der Doef, 2003).

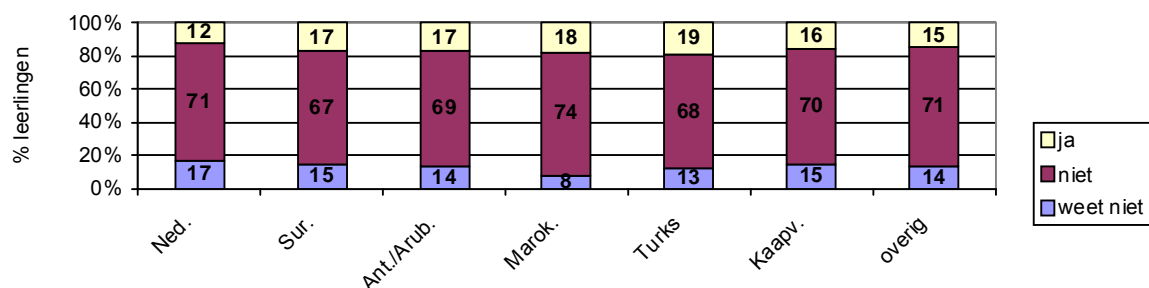
Aan de leerlingen in groep 7 is gevraagd of ze thuis en op school seksuele voorlichting hebben gehad. Van de kinderen in groep 7 geeft 18% aan thuis seksuele voorlichting te hebben gehad; 71% geeft aan thuis geen seksuele voorlichting te hebben gehad en 11% weet het niet. Er zijn duidelijke verschillen naar etnische herkomst (figuur 2.5.1). Opvallend is het lage percentage jongeren van Marokkaanse en Turkse herkomst dat aangeeft thuis seksuele voorlichting te hebben gehad. Meer kinderen in groep 7 van autochtone en Antilliaanse/Arubaanse herkomst hebben thuis seksuele voorlichting gehad.

Figuur 2.5.1 Percentage leerlingen in groep 7 dat aangeeft thuis seksuele voorlichting te hebben gehad, naar etnische herkomst

15% van de leerlingen in groep 7 geeft aan seksuele voorlichting gehad te hebben op school; 71% geeft aan geen seksuele voorlichting te hebben gehad op school en 14% weet het niet. Meer meisjes in groep 7 zeggen op school geen seksuele voorlichting te hebben gehad dan jongens (respectievelijk 72% en 69%). Autochtone kinderen geven minder vaak aan seksuele voorlichting te hebben gehad op school en geven vaker aan het niet te weten of ze seksuele voorlichting op school hebben gehad. Meer kinderen van Turkse herkomst in groep 7 zeggen seksuele voorlichting gehad te hebben op school. Ook geven minder kinderen van Marokkaanse herkomst aan niet te weten of ze seksuele voorlichting op school hebben gehad (figuur 2.5.2).

Figuur 2.5.2 Percentage leerlingen in groep 7 dat aangeeft wel op school seksuele voorlichting te hebben gehad of weet dit niet, naar etnische herkomst

In het totaal geeft 28% van de leerlingen in groep 7 aan seksuele voorlichting te hebben gehad, thuis of op school, 57% geeft aan geen seksuele voorlichting te hebben gehad en 15% weet het niet. Er zijn geen verschillen naar geslacht. Kinderen van Marokkaanse (21%) en Turkse herkomst (23%) geven het minst vaak aan thuis of op school seksuele voorlichting te hebben gehad en kinderen van autochtone herkomst (32%) geven het meest aan seksuele voorlichting thuis of op school te hebben gehad.

Seksueel contact

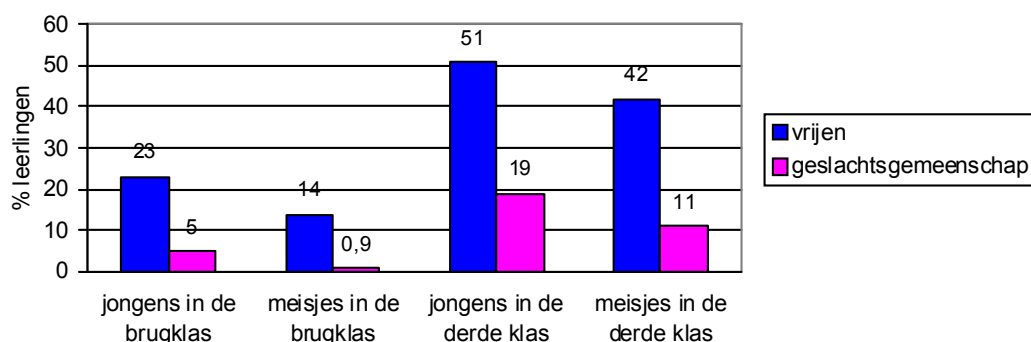
Tijdens de adolescentie neemt de seksuele ontwikkeling en het experimenteren met seks een belangrijke plaats in. Jongeren beginnen steeds vroeger te experimenteren op dit gebied en omdat ze steeds later een vaste relatie aangaan duurt deze periode doorgaans langer (Van Dorselaer et al., 2007).

In de JMR zijn aan de leerlingen in de brugklas en derde klas vragen gesteld over seksueel contact (vrijen zonder met elkaar naar bed te gaan en geslachtsgemeenschap). Ook zijn vragen gesteld over (on)veilig vrijen.

Vrijen met iemand (zonder met elkaar naar bed te gaan) wordt door 19% van de brugklassers en 47% van de derdeklassers aangegeven. Het hebben van geslachtsgemeenschap (met iemand naar bed gaan) wordt door 3% van de brugklassers en 15% van de derdeklassers gerapporteerd.

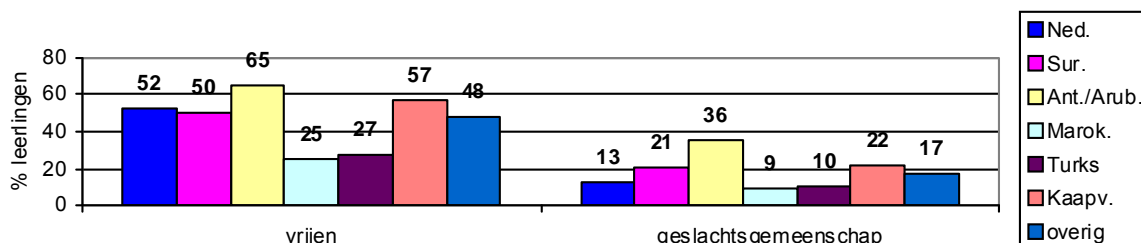
Zowel in de brugklas als in de derde klas rapporteren jongens vaker seksueel contact dan meisjes (figuur 2.5.3).

Figuur 2.5.3 Seksueel gedrag in de brugklas en derde klas

De mate waarin seksueel gedrag wordt gerapporteerd verschilt naar etnische herkomst. Over het algemeen rapporteren Antilliaanse/Arubaanse en Kaapverdiaanse leerlingen vaker en geven leerlingen van Marokkaanse en Turkse herkomst dit het minst vaak aan. Dit geldt zowel voor brug- als derdeklassers. Figuur 2.5.4 toont de verschillen naar etnische herkomst bij derdeklassers voor beide seksuele gedragingen.

Figuur 2.5.4 Seksueel gedrag van derdeklassers, naar etnische herkomst

Vrijen zonder geslachtsgemeenschap wordt meer gerapporteerd door vmbo-leerlingen dan door havo-/vwo-leerlingen (brugklas 21% versus 15%; derde klas 50% versus 43%). Ook het percentage leerlingen dat aangeeft wel eens met iemand naar bed te zijn geweest is hoger op het vmbo dan op havo/vwo (brugklas: 5% versus <1%, derde klas: 21% versus 8%).

Aantal sekspartners

Van de leerlingen die al wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad (brugklas n=128, derde klas n=654) geeft 51% van de brugklassers en 62% van de derdeklassers aan met meerdere personen geslachtsgemeenschap te hebben gehad.

(On)veilig vrijen

Wanneer jongeren onveilig vrijen, brengt dit risico's met zich mee voor de gezondheid. Jongeren die geslachtsgemeenschap zonder condoom hebben, lopen risico op een seksueel overdraagbare aandoening (soa). Ook lopen ze risico op een onbedoelde zwangerschap indien ook geen pil of ander anticonceptiemiddel wordt gebruikt (Schrijvers & Schoemaker, 2008). Onderzoek wijst uit dat soa's onder autochtone jongeren nog steeds toenemen (Van Dorselaer et al., 2007). Deze toename valt deels te verklaren door de grotere testbereidheid onder jongeren waardoor het aantal gediagnosticeerde soa's toeneemt. Maar ook het toegenomen aantal seksueel actieve jongeren en het aantal wisselende sekspartners is een mogelijke verklaring hiervoor (Schrijvers & Schoemaker, 2008).

Gebruik van voorbehoedsmiddelen

Van de brugklassers die aangeven wel eens met iemand naar bed te zijn geweest (n=126), rapporteert 37% daarbij niet altijd een condoom te hebben gebruikt. Onder derdeklassers die wel eens met iemand naar bed zijn geweest (n=632) is dit percentage vrijwel gelijk (38%). Meer meisjes dan jongens (brugklas 47% versus 35%; derde klas 48% versus 32%) geven aan wel eens zonder condoom met iemand naar bed te zijn geweest. Er zijn geen verschillen gevonden naar schoolniveau en etnische herkomst.

Ruim één vijfde (22%) van de brugklassers en ruim één derde (36%) van de derdeklassers die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad, geven aan bij de laatste keer dat ze geslachtsgemeenschap hadden een ander voorbehoedsmiddel (bijv. pil, spiraaltje, prikpil) te hebben gebruikt. Autochtone jongeren geven vaker aan bij de laatste keer geslachtsgemeenschap een ander voorbehoedsmiddel te hebben gebruikt (44%) dan allochtone jongeren. Het gebruik van een ander voorbehoedsmiddel is vooral laag onder jongeren van Turkse (18%), Kaapverdiaanse (19%) en Marokkaanse (24%) herkomst. Meisjes geven vaker aan dat er een ander voorbehoedsmiddel is gebruikt dan jongens (46% versus 27%), waarbij moet worden opgemerkt dat het percentage voor jongens wellicht een onderschatting is omdat 8% van de jongens aangeeft niet te weten of een dergelijk voorbehoedsmiddel is gebruikt (versus 1% van de meisjes die dit niet weet).

Uit tabel 2.5.1 blijkt dat een aanzienlijk deel van de jongeren zich tijdens de laatste keer geslachtsgemeenschap onvoldoende heeft beschermd tegen soa en/of zwangerschap. 20% van de brugklassers en 9% van de derdeklassers heeft bij de laatste keer geslachtsgemeenschap geen enkel voorbehoedsmiddel gebruikt (zie tabel 2.5.1). Ongeveer één vijfde van de jongeren (brugklas 17%; derde klas 22%) heeft meerdere voorbehoedsmiddelen gebruikt.

Tabel 2.5.1 Voorbehoedmiddelengebruik bij de laatste keer geslachtsgemeenschap

	brugklassers (n=127)	derdeklassers (n=636)
geen voorbehoedsmiddel	20%	9%
alleen condoom	49%	51%
alleen ander voorbehoedsmiddel (bijv. de pil, spiraaltje, prikpil)	<1%	11%
zowel condoom als ander voorbehoedsmiddel	17%	22%
weet niet of een condoom en/of ander voorbehoedsmiddel is gebruikt	14%	8%

Waarom geen condoom?

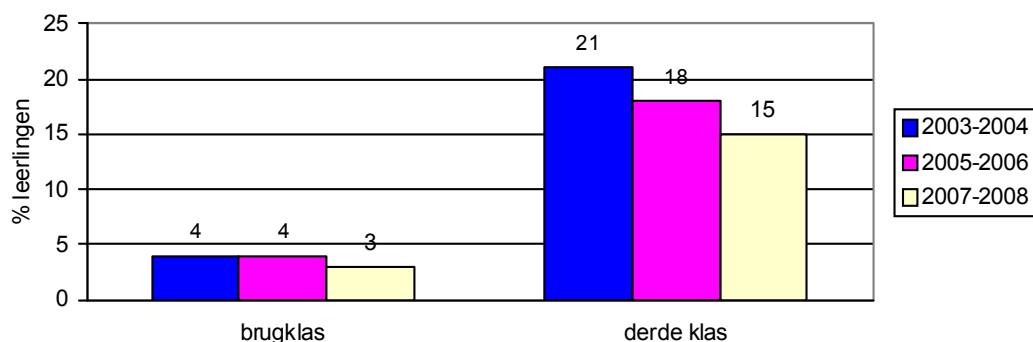
Aan de jongeren die aangegeven hebben niet altijd een condoom te hebben gebruikt (brugklas n=39, derde klas n=215), is gevraagd naar de reden om geen condoom te gebruiken. De meest genoemde redenen om geen condoom te gebruiken zijn onder brugklassers 'omdat ik zelf niet wilde', 'omdat we er niet aan dachten' en 'omdat we geen condooms bij ons hadden'. Onder derdeklassers zijn de meest genoemde redenen 'omdat we elkaar vertrouwden', 'omdat de pil of ander voorbehoedsmiddel werd gebruikt' en 'omdat wij vaste verking hadden'.

Vergelijking met eerdere metingen en landelijke gegevens

In vergelijking met voorgaande jaren is het percentage jongeren dat wel eens met iemand gevreeën heeft (zonder daarbij geslachtsgemeenschap te hebben gehad) afgenomen. Bij de brugklassers was dit percentage 25% in 2003-2004, 27% in 2005-2006 en 19% in 2007-2008. Bij de derdeklassers was dit 54% in 2003-2004, 53% in 2005-2006 en 47% in 2007-2008.

Ook het percentage brug- en derdeklassers dat wel eens geslachtsgemeenschap heeft gehad is afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren (zie figuur 2.5.5).

Figuur 2.5.5 Percentage brug- en derdeklassers dat wel eens geslachtsgemeenschap heeft gehad: vergelijking met eerdere metingen

Door het gebruik van de landelijke standaardvraagstelling van GGD Nederland in het schooljaar 2007-2008 kan het percentage jongeren dat zonder condoom geslachtsgemeenschap heeft gehad niet vergeleken worden met voorgaande jaren.

De resultaten van geslachtsgemeenschap kunnen vergeleken worden met landelijke referentiegegevens (Van Dorsselaer et al., 2007). In vergelijking met landelijke cijfers rapporteren Rotterdamse brug- en derdeklassers minder vaak ooit geslachtsgemeenschap te hebben gehad (brugklas en derde klas in Rotterdam 9% versus 15% landelijk onder de 12-16 jarigen).

Het condoomgebruik bij de laatste keer geslachtsgemeenschap ligt in Rotterdam lager dan landelijk (79% in Rotterdam versus 82% landelijk).

Hoofdstuk 3: (Psychische) gezondheid en gedrag

Elk kind vertoont wel eens agressief gedrag of is wel eens angstig. Maar wanneer is dit gedrag gezond en wanneer spreekt men van problematisch gedrag bij kinderen en jongeren? Deze grens is niet gemakkelijk te trekken. Wat normaal gedrag is op een bepaalde leeftijd, kan op latere leeftijd wel problematisch zijn. Het gedrag van kinderen en jongeren verschilt ook sterk per situatie. Op school gedragen de meeste kinderen zich anders dan thuis. Om te beoordelen of het gedrag van een kind gezond of problematisch is, dient men dan ook rekening te houden met enerzijds de leeftijd van het kind en anderzijds met informatie van verschillende informanten (Schrijvers & Schoemaker, 2008).

In dit hoofdstuk komen de twee belangrijkste typen psychische problemen van de jeugd aan de orde: emotionele problemen en gedragsproblemen. Deze problemen worden ook wel internaliserende en externaliserende problemen genoemd (Schrijvers & Schoemaker, 2008). Externaliserend gedrag is naar buiten gericht en storend voor de omgeving. Het gaat hierbij om agressief en normoverschrijdend gedrag. Internaliserend gedrag is meer naar binnen gericht en daardoor voornamelijk storend voor het kind of de jongere zelf. Voorbeelden zijn angst, depressiviteit, teruggetrokkenheid, psychosomatische klachten (bijvoorbeeld hoofdpijn en buikpijn zonder aanwijsbare medische oorzaak) en eenzaamheid. Daarnaast komen in dit hoofdstuk ook de ervaren gezondheid, zorgen van ouders en de scores op de vragenlijsten voor psychische problemen aan de orde.

3.1 (Psychische) gezondheid

3.1.1 Ervaren gezondheid

Kernboodschap

- De gezondheid van 94% van de peuters en kleuters wordt door hun ouders als goed benoemd.
- Van de leerlingen in groep 7 geeft 83% aan zijn gezondheid (heel) goed te vinden, bij de brug- en derdeklassers is dit 84% en 83%.
- Meisjes op het voortgezet onderwijs beoordelen hun gezondheid minder vaak als (heel) goed dan jongens.
- Vmbo-leerlingen geven minder vaak aan dat hun gezondheid (heel) goed is dan havo-/vwo-leerlingen.
- Autochtone leerlingen geven het meeste aan hun gezondheid als (heel) goed te beoordelen.
- In vergelijking met eerdere metingen zijn leerlingen in groep 7 en op het voortgezet onderwijs positiever over hun gezondheid.
- Het percentage leerlingen in groep 7 en het voortgezet onderwijs dat hun gezondheid als (heel) goed beoordeelt, is lager dan landelijke cijfers.

Op alle leeftijdsmomenten is een algemene vraag over de ervaren gezondheid gesteld. Bij peuters en kleuters is deze vraag door ouders beantwoord. Vanaf groep 7 hebben kinderen/jongeren zelf een oordeel gegeven over hun gezondheid. De resultaten van peuters en leerlingen van het voortgezet onderwijs staan naar geslacht weergegeven in figuur 3.1.1.

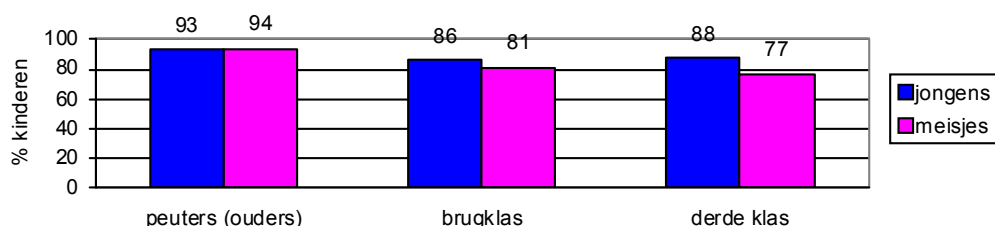
Peuters en kleuters

Volgens de ouders heeft 94% van de peuters een goede gezondheid. Bij meisjes oordelen ouders iets positiever dan bij jongens (94% versus 93%). Bij de kleuters is dit percentage eveneens 94% (geen verschil tussen jongens en meisjes). De gezondheid van autochtone peuters en kleuters wordt het meest positief beoordeeld, terwijl de gezondheid van kinderen van Marokkaanse en Turkse herkomst het minst positief wordt beoordeeld. In figuur 3.1.2 is de verdeling naar etnische herkomst te zien voor alle leeftijdsmomenten.

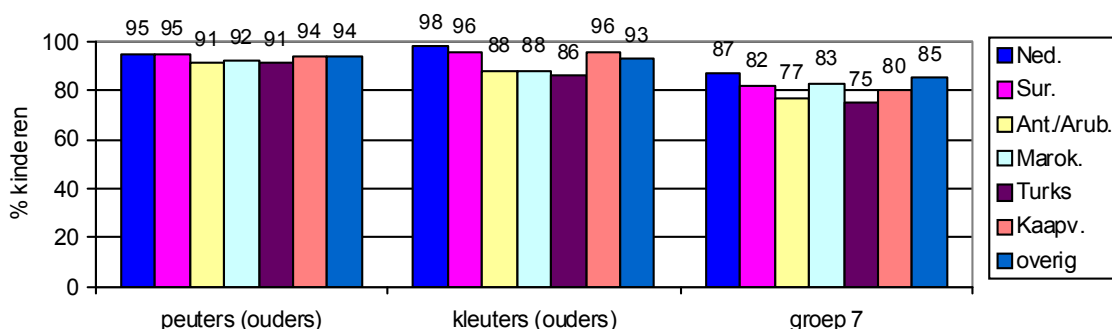
Groep 7, brug- en derdeklassers

Van de leerlingen in groep 7 geeft 83% aan zijn gezondheid (heel) goed te vinden, bij de brug- en derdeklassers is dit respectievelijk 84% en 83%. Meisjes (behalve in groep 7) beoordelen hun gezondheid minder vaak als (heel) goed dan jongens (figuur 3.1.1). Vmbo-leerlingen ervaren hun gezondheid minder vaak als (heel) goed dan havo/vwo-leerlingen, zowel in de brugklas als in de derde klas. Autochtone leerlingen geven het meeste aan hun gezondheid als (heel) goed te beoordelen. Minder kinderen in groep 7 van Antilliaanse/Arubaanse en Turkse herkomst beoordelen hun gezondheid als (heel) goed (figuur 3.1.2).

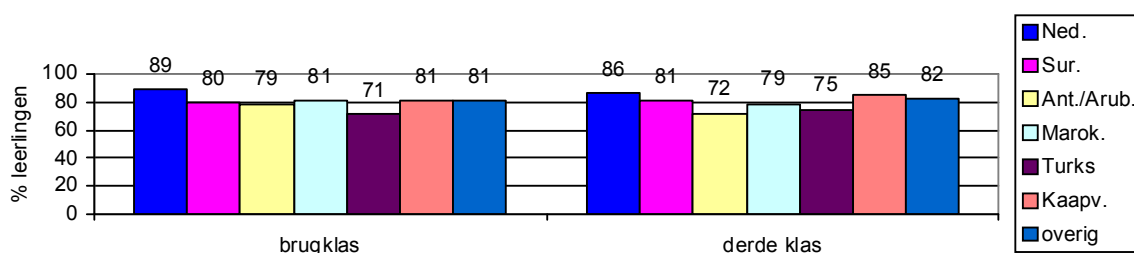
Figuur 3.1.1 Ervaren goede gezondheid, naar geslacht, naar leeftijdsmoment

Figuur 3.1.2 Ervaren goede gezondheid, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

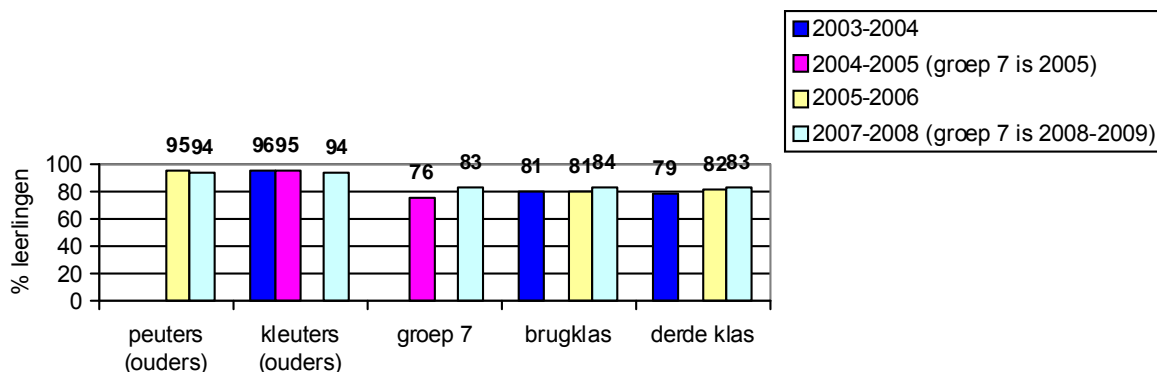
Vervolg figuur 3.1.2 Ervaren goede gezondheid, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Vergelijking met eerdere metingen en landelijke cijfers

Kinderen uit groep 7 en brugklassers beoordelen hun gezondheid positiever dan bij de voorgaande meting(en) (figuur 3.1.3). Derdeklassers zijn niet positiever over hun gezondheid ten opzichte van de vorige meting (2005-2006), maar wel ten opzichte van de meting uit 2003-2004. De ouders van de peuters en kleuters rapporteren echter een iets minder positieve gezondheid in vergelijking met voorgaande meting(en).

Figuur 3.1.3 Ervaren goede gezondheid, naar meetmoment, naar leeftijdsmoment

Landelijke cijfers van het CBS laten zien dat 95% van de ouders van 0-11 jarigen de gezondheid van hun kind als goed tot zeer goed ervaart (CBS Statline, 2008). In hetzelfde onderzoek is gevonden dat 90% van de 12-17 jarigen zijn gezondheid als goed tot zeer goed ervaart (CBS Statline, 2008). Vergeleken met deze cijfers ervaren kinderen in groep 7, brug- en derdeklassers in Rotterdam hun gezondheid minder vaak als (heel) goed.

3.1.2 Emotionele problemen

Kernboodschap

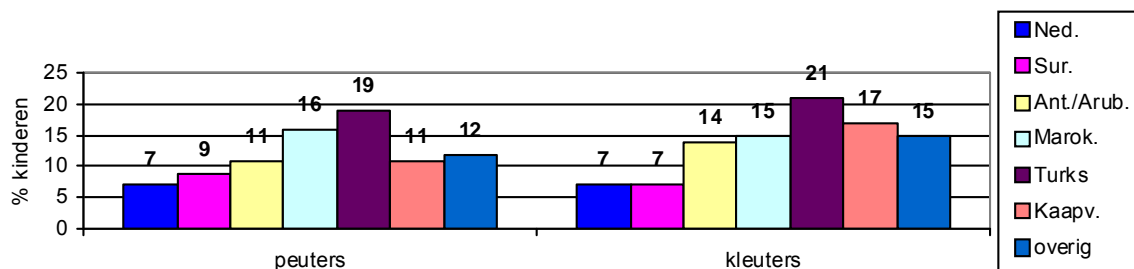
- 11% van de peuters en 12% van de kleuters zijn volgens hun ouders vaak van streek of huilen snel.
- Bij bijna een kwart van de kinderen in groep 7 is sprake van een hoge score op sombere gevoelens.
- Meer meisjes in groep 7 hebben een hoge score op sombere gevoelens en meer meisjes op het voortgezet onderwijs rapporteren emotionele problemen dan jongens.
- 17% van de leerlingen in de brugklas en de derde klas hebben een hoge score op emotionele problemen. Respectievelijk 18% en 17% van de brug- en derdeklassers hebben in de afgelopen 12 maanden er minstens één keer aan gedacht een einde aan het leven te maken.
- 3% van de brugklassers en 4% van de derdeklassers hebben aangegeven ooit een suïcidepoging ondernomen te hebben.
- Meisjes op het voortgezet onderwijs rapporteren meer emotionele problemen dan jongens.
- Vmbo-leerlingen rapporteren meer emotionele problemen, vaker suïcidegedachten en het ondernemen van een suïcidepoging dan havo/vwo-leerlingen.
- Autochtone ouders en ouders van Surinaamse herkomst rapporteren minder vaak dat hun kind vaak van streek is of snel huult en ouders van Turkse herkomst rapporteren dit het meest.
- Leerlingen van Turkse herkomst in de brugklas rapporteren meer emotionele problemen.
- Leerlingen van Surinaamse herkomst in de brugklas en derde klas rapporteren vaker suïcidegedachten.
- In vergelijking met eerdere metingen worden er door leerlingen in groep 7 minder sombere gevoelens gerapporteerd. Ook leerlingen in de brugklas rapporteren minder emotionele problemen in vergelijking met eerdere jaren.
- In vergelijking met eerdere metingen is het percentage leerlingen dat in de afgelopen 12 maanden er minstens één keer aan gedacht heeft een einde aan het leven te maken en het percentage leerlingen dat ooit een suïcidepoging heeft ondernomen, afgenomen.

Verschillende longitudinale onderzoeken tonen aan dat emotionele problemen in de jeugd in veel gevallen voortduren tot in de volwassenheid (Schrijvers & Schoemaker, 2008). Uit onderzoek is ook gebleken dat veel angst- en stemmingsstoornissen bij volwassenen hun oorsprong hadden in de jeugd. Daarnaast verhogen ernstige emotionele problemen, en voornamelijk somberheidsgevoelens, (later) de kans op suïcide. Het inzicht krijgen in deze emotionele problemen in de jeugd is dan ook van groot belang (Schrijvers & Schoemaker, 2008).

Peuters en kleuters

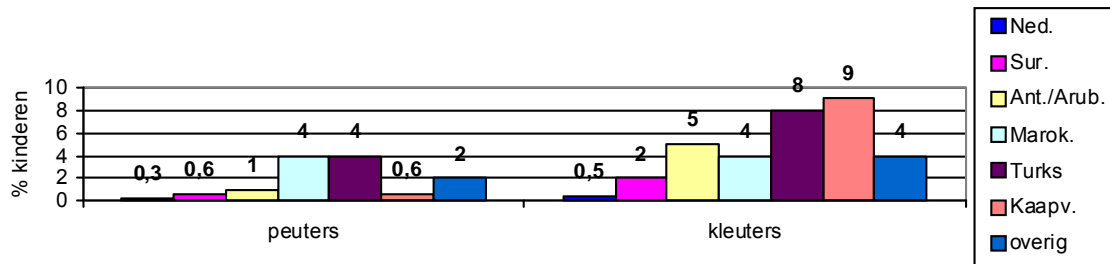
Aan de ouders van peuters en kleuters zijn vragen voorgelegd over de mate waarin hun kind 'van streek is, snel huult' en een 'neerslachtige, verdrietige indruk maakt'. Volgens de ouders is 11% van de peuters en 12% van de kleuters vaak/bijna altijd van streek of huult snel. Volgens de leerkracht is dit bij 4% van de kleuters van toepassing. Bij de kleuters komt dit bij meisjes meer voor dan bij jongens (13% versus 11%). Autochtone ouders en ouders van Surinaamse herkomst rapporteren het minst dat hun kind vaak van streek is of snel huult, ouders van Turkse herkomst rapporteren dit het meest (figuur 3.1.4).

Figuur 3.1.4 Vaak/bijna altijd 'van streek, snel huilen', naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Bijna 2% van de peuters en 3% van de kleuters maken volgens hun ouders vaak/bijna altijd een neerslachtige, verdrietige indruk. Volgens de leerkracht is dit bij 2% van de kleuters van toepassing. Er zijn geen verschillen tussen jongens en meisjes gevonden. Autochtone ouders rapporteren het minst dat hun kind vaak/bijna altijd een neerslachtige indruk maakt, ouders van Turkse herkomst rapporteren dit het meest (figuur 3.1.5). Bij de peuters geldt dit naast ouders van Turkse herkomst ook voor ouders van Marokkaanse herkomst. Bij de kleuters geldt dit naast ouders van Turkse herkomst ook voor ouders van Kaapverdiaanse herkomst.

Figuur 3.1.5 Vaak/bijna altijd neerslachtig, verdrietige indruk, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

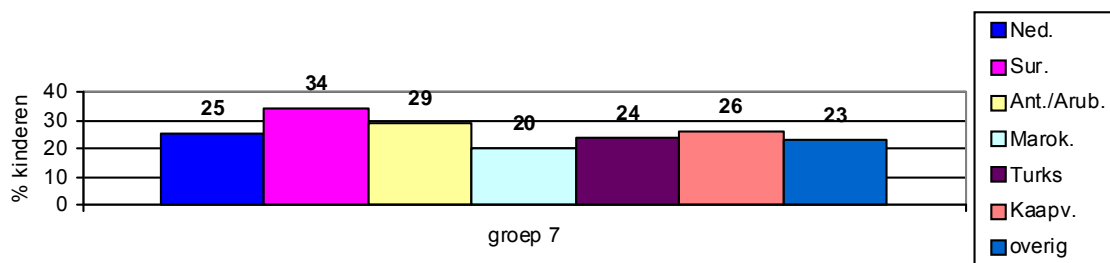

Groep 7

Aan de leerlingen in groep 7 zijn negen vragen gesteld over het voorkomen van sombere gevoelens⁷. Wanneer minstens vier van de negen vragen negatief beantwoord worden, komt het kind in aanmerking voor nadere diagnostiek. In dit rapport is dan sprake van een hoge score op sombere gevoelens.

Bij minder jongens (20%) dan meisjes (28%) is sprake van een hoge score op sombere gevoelens (voor de totale groep 23%). Verschillen naar etnische herkomst laten zien dat een hoge score op sombere gevoelens het meest voorkomt bij kinderen van Surinaamse herkomst en het minst bij kinderen van Marokkaanse herkomst (figuur 3.1.6).

Figuur 3.1.6 Sombere gevoelens, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Hiernaast is aan de ouders en leerkrachten van leerlingen van groep 7 een vijftal vragen gesteld over de mate waarin emotionele problemen aanwezig zijn (SDQ emotionele problemen⁸). Over deze vijf vragen is een totaalscore berekend (range 0-10), waarbij een score van vijf of hoger duidt op emotionele problematiek. De resultaten zijn in tabel 3.1.1 weergegeven.

Volgens de ouders vertoont 11% van de kinderen in groep 7 emotionele problematiek, er is geen verschil gevonden tussen jongens en meisjes. Er zijn wel verschillen naar etnische herkomst, de kinderen van overige etnische herkomst (14%) scoren volgens de ouders vaker op emotionele problematiek. Volgens de leerkracht is bij 8% van de leerlingen in groep 7 sprake van emotionele problematiek. Hier zijn eveneens geen verschillen gevonden tussen jongens en meisjes en tussen kinderen met een verschillende etnische herkomst. Bij 2% van de leerlingen is zowel volgens de ouders als de leerkracht sprake van emotionele problematiek.

⁷ Korte Depressie Vragenlijst voor Kinderen (KDVK) (De Wit, 1987).

⁸ Subschaal emotionele symptomen, afkomstig uit de Strengths and Difficulties Questionnaire (Van Widenfelt, 2003; Goodman, 2001); www.sdqinfo.com.

Brug- en derdeklassers

Aan de leerlingen uit de brugklas en derde klas zijn ook vijf vragen gesteld uit de SDQ-vragenlijst over de mate waarin emotionele problemen voorkomt (SDQ emotionele problemen⁹). Over deze vijf vragen is een totaalscore berekend (range 0-10), waarbij een score boven de vijf duidt op emotionele problematiek¹⁰. Daarnaast is de leerlingen gevraagd of ze er wel eens aan gedacht hebben een einde aan het leven te maken en of ze ooit een suïcidepoging ondernomen hebben. De resultaten zijn in Tabel 3.1.1 weergegeven.

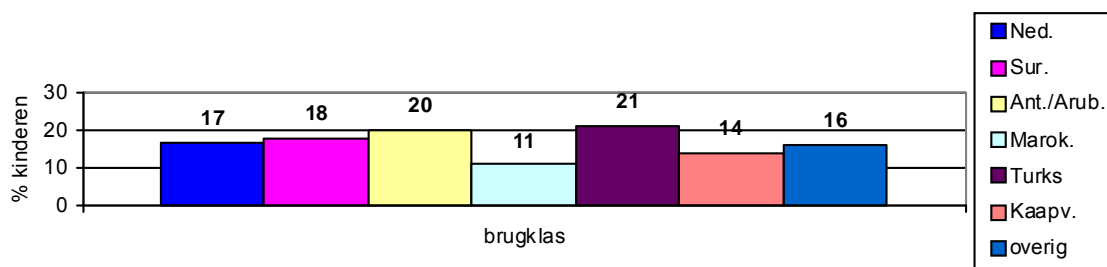
Tabel 3.1.1 Emotionele problemen, naar leeftijdsmoment, naar geslacht

	groep 7		brugklas			derde klas		
	ouders	leerkracht	jongens	meisjes	totaal	jongens	meisjes	totaal
SDQ emotionele problemen								
- vaak hoofdpijn	7%	4%	6%	10%	8%	4%	12%	8%
- veel piekeren	9%	5%	24%	32%	28%	21%	35%	28%
- vaak ongelukkig	3%	3%	4%	6%	5%	2%	8%	5%
- zenuwachtig in nieuwe situaties	9%	7%	9%	18%	13%	8%	22%	14%
- voor veel dingen bang	5%	3%	3%	6%	4%	2%	6%	4%
ongunstige score (≥ 5)	11%	8%	11%	24%	17%	7%	28%	17%
suïcidegedachten afgelopen jaar	-	-	15%	21%	18%	11%	24%	17%
suïcidepoging ooit	-	-	2%	4%	3%	2%	6%	4%

Bij vetgedrukte percentages verschillen jongens en meisjes significant van elkaar.

Bij 17% van de brug- en derdeklassers is sprake van emotionele problemen. De mate waarin emotionele problemen voorkomen verschilt niet per leerjaar (brugklas, derde klas). Meisjes rapporteren meer emotionele problemen dan jongens (24% versus 11% in de brugklas; 28% versus 7% in de derde klas) en vmbo-leerlingen rapporteren meer emotionele problemen dan havo-/vwo-leerlingen (20% versus 14% in de brugklas; 18% versus 16% in de derde klas). Alleen bij brugklassers is er een verschil naar etnische herkomst: leerlingen van Turkse herkomst rapporteren emotionele problemen het meeste en leerlingen van Marokkaanse herkomst het minst (figuur 3.1.7).

Figuur 3.1.7 Emotionele problemen, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

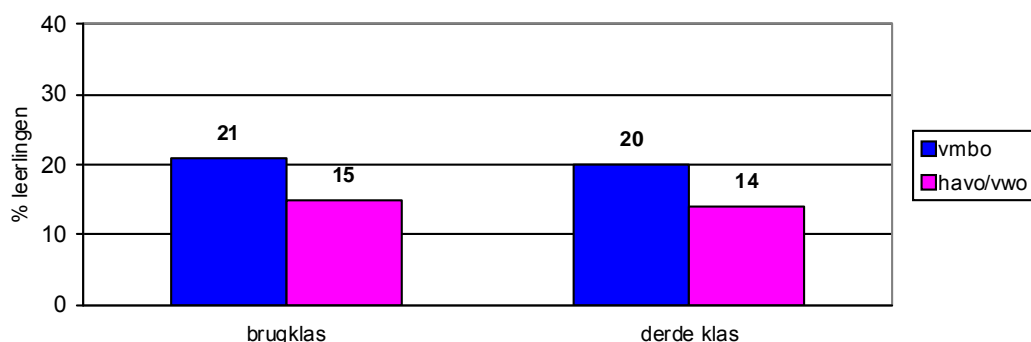
⁹ Subschaal emotionele symptomen, afkomstig uit de Strengths and Difficulties Questionnaire (Van Widenfelt, 2003; Goodman, 2001); www.sdqinfo.com.

¹⁰ Deze score is afkomstig van het HBSC-onderzoek 2005 (Health Behaviour in School-aged Children, Van Dorsselaer et al., 2007).

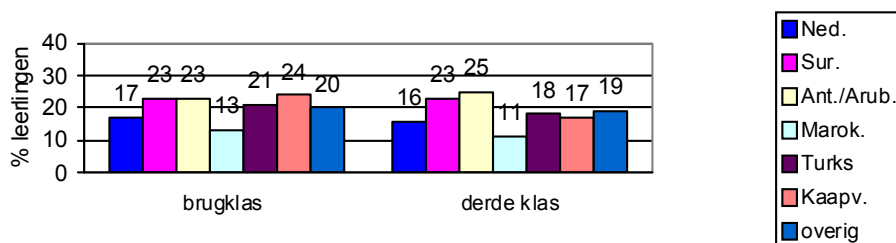
18% van de brugklassers en 17% van de derdeklassers hebben er in de afgelopen 12 maanden minstens één keer aan gedacht om een einde aan het leven te maken, meisjes vaker dan jongens. 3% van de brugklassers en 4% van de derdeklassers hebben aangegeven ooit een suïcidepoging ondernomen te hebben. Ook hier rapporteren meisjes dit vaker dan jongens.

Vmbo-leerlingen rapporteren vaker suïcidegedachten dan havo/vwo-leerlingen (figuur 3.1.8). Vmbo-leerlingen hebben vaker een suïcidepoging ondernomen dan havo/vwo-leerlingen. Op het vmbo hebben 4% van de leerlingen in de brugklas en 5% van de leerlingen in de derde klas ooit een suïcidepoging ondernomen. Op havo/vwo gaat het om 2% van de leerlingen in de brugklas en 3% van de leerlingen in de derde klas. In de brugklas rapporteren leerlingen van Surinaamse en Kaapverdiaanse herkomst suïcidegedachten het vaakste en in de derde klas zijn dit de leerlingen van Surinaamse en Antilliaanse/Arubaanse herkomst (figuur 3.1.9). Brugklassers van Kaapverdiaanse (6%) en Antilliaanse/Arubaanse (6%) herkomst geven het meest aan ooit een suïcidepoging te hebben ondernomen. Voor de derdeklassers is geen verschil naar etnische herkomst gevonden voor het ondernemen van een suïcidepoging.

Figuur 3.1.8 Suïcidegedachten, naar schoolniveau, naar leeftijdsmoment

Figuur 3.1.9 Suïcidegedachten, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Vergelijking met eerdere metingen en landelijke cijfers

De ouders van peuters en kleuters rapporteren ten opzichte van vorige metingen iets minder dat hun kind vaak/bijna altijd van streek is of snel huilt. In 2007 en 2008 wordt dit door 11% van de ouders van peuters gerapporteerd en in 2005 en 2006 was dit nog 12%. In 2003-2004 en in 2004-2005 werd dit door 16% van de ouders van kleuters gerapporteerd. In 2007-2008 is dit afgenomen tot 12%. Voor peuters werd er ten opzichte van de vorige meting vaker een neerslachtige, verdrietige indruk gerapporteerd (2% versus 1%) en voor kleuters minder vaak (3% in 2007-2008 versus 4% in 2003-2004 en 2004-2005). De leerlingen uit groep 7 rapporteren minder sombere gevoelens in vergelijking met de vorige meting (23% versus 28%). Het percentage kinderen uit groep 7 met sombere gevoelens is hoger dan landelijke gegevens (23% versus 20%: De Wit, 1987).

In vergelijking met de vorige meting (2005-2006) rapporteren brugklassers minder emotionele problemen (19% versus 17%). Een vergelijking met 2003-2004 is niet mogelijk in verband met een verandering van de vraagstelling. Wat suïcidegedachten en -pogingen betreft is een duidelijke afname te zien voor zowel brug- als derdeklassers. Zowel suïcidegedachten als het ooit ondernomen hebben van een suïcidepoging, komen minder voor dan in 2003- 2004 en 2005-2006. In 2003-2004 rapporteren 26% van de brugklassers en 24% van de derdeklassers dat zij in de afgelopen 12 maanden er minstens één keer aan gedacht hebben een einde aan het leven te maken. In 2005-2006 waren deze percentages 22% (brugklas) en 20% (derde klas). In 2003-2004 was het percentage leerlingen dat rapporteert ooit een suïcidepoging te hebben ondernomen 6% (brugklas) en 8% (derde klas). Deze percentages zijn in 2005-2006 bijna gelijk (brugklas: 6%, derde klas 6%).

Het percentage brug- en derdeklassers dat emotionele problemen vertonen is iets hoger dan landelijk (17% versus 15%, (Van Dorsselaer et al., 2007)). Er zijn geen landelijke cijfers bekend over suïcidegedachten en suïcidepogingen.

3.2 Gedrag

3.2.1 Probleemgedrag

Kernboodschap

- Ouders van peuters en kleuters geven ten opzichte van ander probleemgedrag vaak aan dat hun kind dwars of koppig is, aandacht opeist en ongehoorzaam is.
- Op basis van de antwoorden van ouders scoren peuters en kleuters van Turkse herkomst relatief hoog op probleemgedrag.
- Op basis van de antwoorden van de leerkrachten scoren kleuters van Antilliaanse/Arubaanse herkomst relatief hoog op probleemgedrag.
- Van de leerlingen in groep 7 vertoont 12% frequent probleemgedrag.
- Leerlingen van Antilliaanse/Arubaanse en Turkse herkomst in groep 7 rapporteren vaker incidenteel en frequent probleemgedrag.
- Op het voortgezet onderwijs rapporteert bijna twee derde van de leerlingen zich in de afgelopen 12 maanden aan tenminste één vorm van probleemgedrag schuldig te hebben gemaakt.
- 9% van de leerlingen op het voortgezet onderwijs geeft aan in de afgelopen 12 maanden een ernstig geweldsdelict te hebben gepleegd.
- Leerlingen van Antilliaanse/Arubaanse en Kaapverdiaanse herkomst in de brugklas en de derde klas scoren relatief hoog op probleemgedrag.
- Probleemgedrag wordt vaker gerapporteerd op het vmbo dan op havo/vwo.
- Jongens hebben een hogere score op probleemgedrag dan meisjes.
- Van de leerlingen in groep 7 en de brugklas draagt 6% wel eens een wapen bij zich, in de derde klas is dit 9%.
- Ten opzichte van voorgaande metingen is het percentage leerlingen in groep 7 dat frequent probleemgedrag vertoont afgenomen. Hetzelfde geldt voor het percentage jongeren dat aangeeft wel eens een wapen bij zich draagt.

Probleemgedragingen, zoals pesten, vechten en ongehoorzaamheid, kunnen schadelijke gevolgen hebben voor de ontwikkeling (Schrijvers & Schoemaker, 2008). Zo zijn gedragsproblemen in de jeugd vaak een voorloper van problemen in de volwassenheid. Kinderen en jongeren met gedragsproblemen functioneren minder goed in contact met anderen, ze worden regelmatig buitengesloten. Jongeren die ernstige gedragsproblemen hebben en daarnaast emotionele problemen (depressie) hebben, lopen meer kans om zelfmoord te plegen dan jongeren met een depressie alleen. De maatschappelijke kosten van probleemgedrag zijn daarnaast voor zowel de slachtoffers als de omgeving groot. Het is daarom van belang goed in kaart te brengen hoeveel jongeren eigenlijk gedragsproblemen vertonen, welk soort problemen zij vertonen en of zij in aantal toenemen (Schrijvers & Schoemaker, 2008).

Grenzen verkennen hoort bij het opgroeien van jongeren. Als onschuldig experimenteren echter verandert in strafbaar gedrag, spreken we echter van jeugdcriminaliteit. Jeugdcriminaliteit omvat alle strafbare gedragingen van jeugdigen. Niet alleen fietsendiefstal of vandalisme, maar ook mishandeling (indien gepleegd door een minderjarige) (Ministerie van Justitie, 2008).

Volgens cijfers van het Ministerie van Justitie (2008) vormt jeugdcriminaliteit een fors probleem in Nederland. De jeugdcriminaliteit daalt niet en jongeren die een misdrijf hebben gepleegd, vallen vaker in herhaling. Dit wordt recidive genoemd. Jongeren recidiveren vaker dan volwassenen. Burgers storen zich bovendien steeds meer aan jeugdcriminaliteit en de overlast die jongeren daarmee veroorzaken (Ministerie van Justitie, 2008).

Peuters en kleuters

Koppig gedrag, driftig of jaloers zijn, aandacht opeisen, ruzie maken en speelgoed vernielen zijn vragen die betrekking hebben op probleemgedrag bij peuters en kleuters. Naar deze gedragingen is gevraagd in de JMR. Ook is gevraagd naar ongehoorzaam zijn, het nooit beseft hebben van regels en het (bijna) nooit reageren op straf en beloning (tabel 3.2.1).

Ouders van peuters en kleuters geven relatief vaak aan dat hun kind dwars of koppig is, aandacht opeist en ongehoorzaam is (tabel 3.2.1). Ook wordt vaak aangegeven dat het kind soms of (bijna) nooit beseft heeft van regels of niet reageert op straf en beloning. Peuters scoren hoog op dwars of koppig, jaloers zijn, aandacht opeisen, gehoorzaamheid, beseft van regels en reactie op straf en beloning¹¹. Ouders van peuters en kleuters en leerkrachten geven op de meeste vragen over probleemgedrag aan dat jongens hoger scoren dan meisjes (tabel 3.2.1).

Tabel 3.2.1 Probleemgedrag volgens ouders en leerkracht, naar leeftijdsmoment

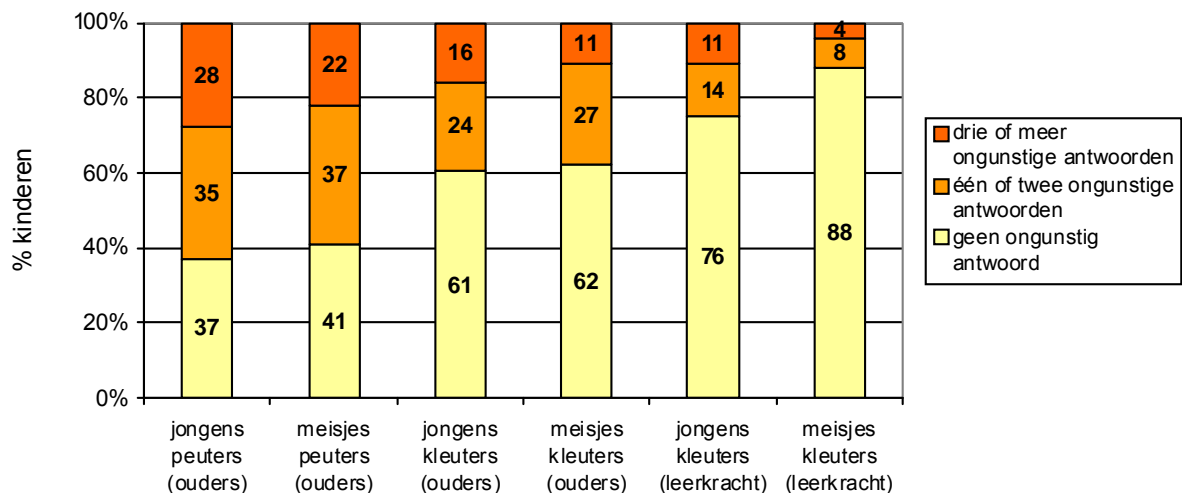
	ouders peuters			ouders kleuters			leerkrachten kleuters		
	jongens	meisjes	totaal	meisjes	jongens	totaal	jongens	meisjes	totaal
is vaak of (bijna) altijd dwars, koppig, verzet zich	19%	18%	18%	11%	8%	10%	5%	2%	4%
is vaak of (bijna) altijd driftig, prikkelbaar	8%	7%	8%	7%	5%	6%	4%	1%	3%
is vaak of (bijna) altijd jaloers	13%	14%	13%	7%	8%	8%	3%	3%	3%
eist vaak of (bijna) altijd aandacht op	33%	34%	33%	22%	24%	23%	17%	9%	13%
maakt vaak of (bijna) altijd ruzie of plaagt andere kinderen	6%	4%	5%	5%	3%	4%	9%	3%	6%
verstoot vaak of (bijna) altijd activiteiten (bijv. van andere kinderen)	5%	4%	5%	3%	2%	2%	6%	2%	4%
vernielt vaak of (bijna) altijd speelgoed of spullen	7%	3%	5%	4%	1%	3%	1%	<1%	<1%
doet vaak of (bijna) altijd vervelende dingen (bijv. bijten, spugen knijpen, schoppen, slaan)	3%	2%	3%	2%	1%	2%	5%	1%	3%
is soms of (bijna) nooit ongehoorzaam	25%	22%	24%	16%	11%	14%	10%	3%	7%
heeft soms of (bijna) nooit beseft van regels en afspraken	34%	27%	31%	14%	11%	12%	7%	2%	5%
reageert soms of (bijna) nooit op straf en beloning	23%	18%	21%	14%	12%	13%	7%	2%	5%

Bij vetgedrukte percentages verschillen jongen en meisjes significant van elkaar.

¹¹ Het kan hierbij gaan om leeftijdstypisch gedrag van peuters, waar onder andere aandacht opeisen en ongehoorzaamheid aspecten van zijn (Kousemaker, 1997).

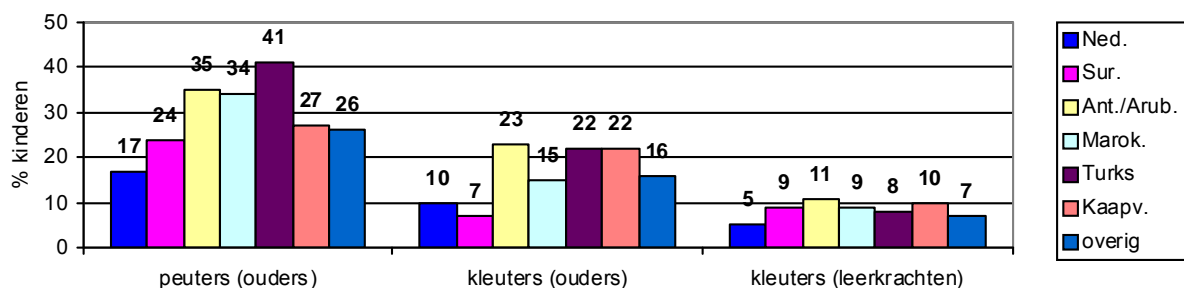
Van de vragen over probleemgedrag zijn de ongunstige antwoorden opgeteld¹². Er is een indeling gemaakt in 'geen ongunstig antwoord', 'één of twee ongunstige antwoorden' en 'drie of meer ongunstige antwoorden'. Figuur 3.2.1 laat zien dat bij peuters en kleuters jongens ongunstiger scoren dan meisjes. Ouders geven bij kleuters meer probleemgedrag aan dan de leerkracht.

Figuur 3.2.1 Probleemgedrag volgens ouders en leerkracht, naar geslacht, naar leeftijdsmoment

De mate waarin de peuters en kleuters scoren op probleemgedrag blijkt samen te hangen met de etnische herkomst (figuur 3.2.2). De resultaten laten zien dat peuters van Turkse en Antilliaanse/Arubaanse herkomst en kleuters van Turkse en Kaapverdiaanse herkomst (volgens de ouders) het meest ongunstig scoren op probleemgedrag. Volgens leerkrachten scoren kleuters van Antilliaanse/Arubaanse en Marokkaanse herkomst het meest ongunstig op probleemgedrag en autochtone kleuters scoren minder ongunstig op probleemgedrag (figuur 3.2.2).

Figuur 3.2.2 Drie of meer ongunstige scores op probleemgedrag bij peuters en kleuters, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

¹² Ongunstige antwoorden hebben bij de negatief geformuleerde vragen (bijv. is jaloers) betrekking op de antwoordcategorieën 'vaak of bijna altijd' en bij de positief geformuleerde vragen (bijv. is gehoorzaam) op de antwoordcategorieën 'soms of bijna nooit'.

Groep 7

Aan de kinderen in groep 7 zijn verschillende vragen voorgelegd over probleemgedrag (tabel 3.2.2). De meest genoemde gedraging is 'eens iemand in elkaar geslagen'. 30% van de kinderen in groep 7 heeft zich daar het afgelopen jaar tenminste één keer schuldig aan gemaakt en 18% heeft dit meer dan één keer gedaan. Ook 'dreigen iemand in elkaar te slaan' wordt relatief vaak gerapporteerd (29% tenminste één maal, 13% meer dan eenmaal in het afgelopen jaar). Van alle gedragingen vertonen de jongens deze vaker dan meisjes.

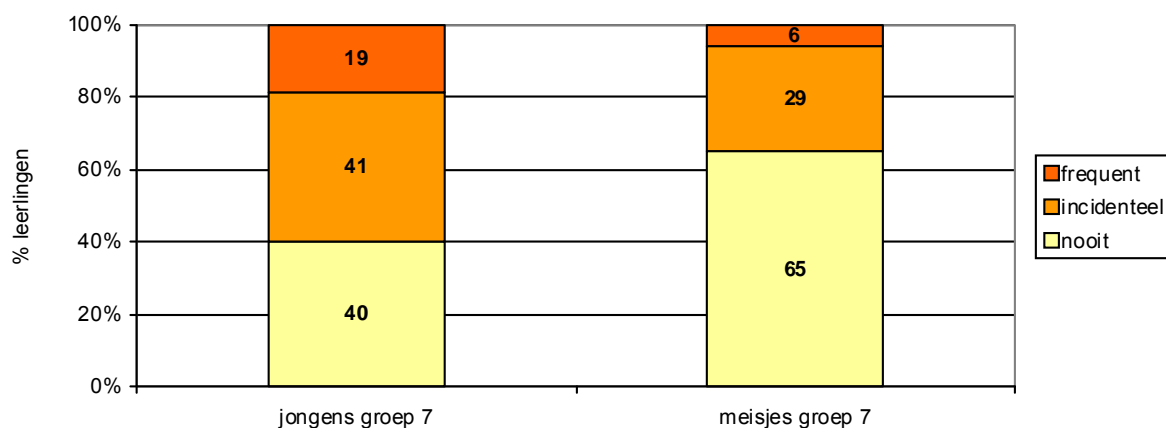
Tabel 3.2.2 Probleemgedrag in het afgelopen jaar: groep 7

	groep 7	
	tenminste één keer	meer dan één keer
iets uit een winkel meegenomen zonder te betalen	9%	2%
muren, bushokjes of portieken beklad met stiften of een spuitbus	9%	3%
met opzet iets op straat beschadigd of kapot gemaakt	7%	2%
met opzet iets in brand gestoken dat niet van jou was	4%	1%
op school iets gestolen van leerlingen, van leraren, van andere mensen op school of van de school zelf	6%	1%
zonder dat het mocht ergens naar binnen gegaan om iets te stelen	3%	1%
iemand bedreigd met een mes of ander wapen alleen om hem/haar bang te maken	6%	2%
iemand gedwongen geld of andere waardevolle spullen aan jou te geven	1%	1%
tegen iemand gezegd dat je hem/haar in elkaar zou slaan	29%	13%
weleens iemand in elkaar geslagen	30%	18%

Aan de hand van de vragen over probleemgedrag is een indeling gemaakt in 'geen probleemgedrag', 'incidenteel probleemgedrag' en 'frequent probleemgedrag'.¹³ Incidenteel probleemgedrag wordt door 35% van de kinderen in groep 7 gerapporteerd en frequent probleemgedrag door 12%. Ruim de helft van de kinderen in groep 7 (53%) geeft aan in het jaar voorafgaand aan het onderzoek geen probleemgedrag te hebben vertoond.

Jongens rapporteren vaker frequent probleemgedrag dan meisjes (19% versus 6%) (figuur 3.2.3). Ook werd er een verschil gevonden naar etnische herkomst. Autochtone kinderen rapporteren minder vaak incidenteel (31%) en frequent (10%) probleemgedrag en kinderen van Turkse en Antilliaanse/Arubaanse herkomst rapporteren dit meer (respectievelijk incidenteel 40% en 43%, frequent 15% en 17%).

Figuur 3.2.3 Probleemgedrag in groep 7, naar geslacht

¹³ Probleemgedrag wordt in dit rapport frequent genoemd wanneer leerlingen meer dan 3 probleemgedragingen rapporteren over het afgelopen jaar of wanneer leerlingen rapporteren één of meer probleemgedragingen vaak of heel vaak te hebben gedaan het afgelopen jaar.

Brug- en derdeklassers

In tabel 3.2.3 is het percentage brug- en derdeklassers in Rotterdam dat in de afgelopen 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek tenminste één keer een bepaalde probleemgedraging heeft vertoond weergegeven. Ook is het percentage jongeren dat vaker dan eenmalig een bepaalde probleemgedraging heeft vertoond weergegeven.

De meest genoemde probleemgedraging die door brug- en derdeklassers gerapporteerd wordt is: 'meegereden met bus/trein/tram/metro zonder te betalen'. In de brugklas heeft 42% zich in het jaar voor het onderzoek tenminste één keer aan zwaartrijden schuldig gemaakt; 24% heeft dit meer dan één keer gedaan. Onder de derdeklassers is dit percentage hoger: meer dan de helft (52%) van de derdeklassers heeft het afgelopen jaar wel eens met het openbaar vervoer gereisd zonder te betalen; 37% heeft dit meer dan één keer gedaan.

Andere probleemgedragingen die vaak genoemd worden zijn: 'betrokken geweest bij een gevecht of onenigheid tussen mensen op een openbaar terrein' (brugklas 24%, derde klas 27%) en 'dingen beklad met stiften of met een spuitbus, zoals een muur, bushokje of bus' (brugklas 18%, derde klas idem).

9% van de brug- en derdeklassers geeft aan in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek een ernstig geweldsdelict te hebben gepleegd; 4% geeft aan zich meer dan eenmalig aan een dergelijk delict schuldig te hebben gedaan.

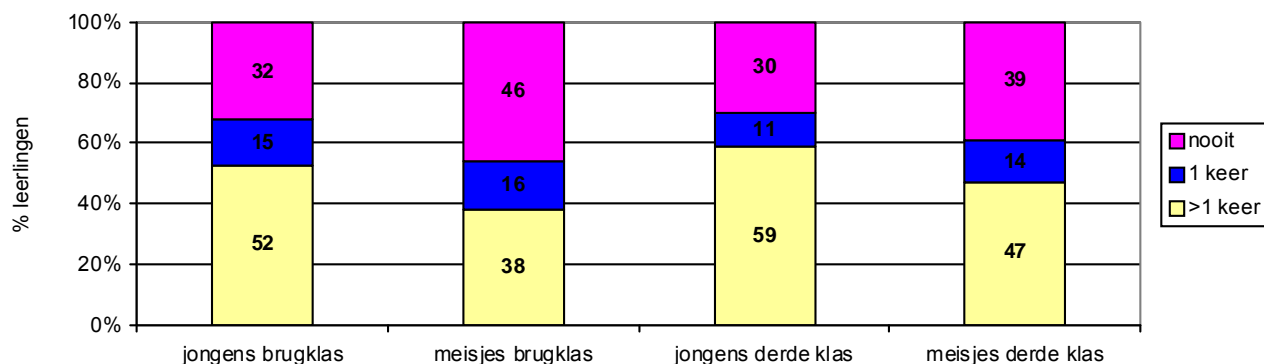
Tabel 3.2.3 Probleemgedrag in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek: brug- en derdeklassers

	brugklassers		derdeklassers	
	tenminste één keer	meer dan één keer	tenminste één keer	meer dan één keer
vandalisme	27%	15%	27%	16%
dingen beklad met stiften of met een spuitbus, zoals een muur, bushokje of bus (graffiti)	18%	8%	18%	9%
met opzet iets op straat vernield (bijv. een straatlantaarn, auto of bushokje)	6%	2%	8%	3%
brandje gesticht	13%	6%	14%	6%
gevecht	29%	15%	31%	17%
iemand lastig gevallen of gedreigd hem/haar in elkaar te slaan	11%	5%	12%	5%
betrokken geweest bij een gevecht of onenigheid tussen mensen op een openbaar terrein	24%	11%	27%	13%
diefstal	48%	31%	57%	42%
iets van minder dan € 5 uit een winkel gestolen	8%	2%	9%	4%
iets van € 5 of meer uit een winkel gestolen	2%	<1%	5%	2%
iets gepikt van anderen op school/studie/werk	6%	1%	9%	3%
geld gestolen van thuis (bijv. van vader of moeder)	10%	3%	9%	3%
zonder toestemming ergens naar binnen geklommen, in een school of huis, met de bedoeling iets mee te nemen	3%	1%	3%	1%
een fiets gestolen	2%	<1%	3%	1%
iets gekocht of verkocht waarvan je wist dat het gestolen was	3%	<1%	6%	3%
meegereden met bus/trein/tram/metro zonder te betalen	42%	24%	52%	37%
ernstig geweldsdelict	9%	4%	9%	4%
iemand in elkaar geslagen of zo geslagen dat hij/zij naar de dokter moest	6%	2%	6%	2%
iemand bedreigd met een wapen of gedreigd hem/haar in elkaar te slaan alleen om hem/haar bang te maken	4%	2%	4%	2%
iemand bedreigd met een wapen of gedreigd hem/haar in elkaar te slaan om geld of andere waardevolle artikelen te krijgen	<1%	<1%	<1%	<1%
iemand met een mes of wapen verwond	<1%	<1%	1%	<1%
ouders mishandeld	5%	2%	4%	2%
een van je ouders/verzorgers geslagen of geschopt	5%	2%	4%	2%
weglopen	3%	<1%	4%	2%
weggelopen van huis en één of meer nachten weggebleven	3%	<1%	4%	2%
probleemgedrag totaal	61%	45%	66%	54%

Ruim 60% van de brugklassers en 66% van de derdeklassers zegt zich in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek tenminste één keer schuldig te hebben gemaakt aan een vorm van probleemgedrag. Ongeveer de helft van de jongeren (brugklas 45%; derde klas 54%) geeft aan zich in deze periode meer dan één keer schuldig te hebben gemaakt aan een vorm van probleemgedrag.

In de brugklas en de derde klas wordt door jongens meer probleemgedrag gerapporteerd dan door meisjes (figuur 3.2.4).

Figuur 3.2.4 Probleemgedrag, naar geslacht, naar leeftijdsmoment

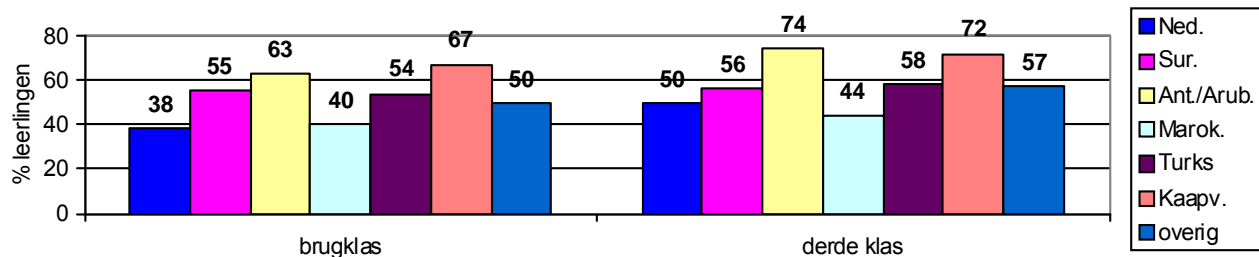

De mate waarin probleemgedrag voorkomt blijkt ook samen te hangen met het schoolniveau van de leerlingen. Zowel in de brugklas als in de derde klas rapporteren vmbo-leerlingen vaker probleemgedrag (meer dan één keer in de afgelopen 12 maanden) dan havo-/vwo-leerlingen (brugklas: 53% versus 36%; derde klas: 59% versus 48%).

Ook hangt de mate van probleemgedrag samen met de etnische herkomst van de leerlingen (figuur 3.2.5). De resultaten laten zien dat jongeren van Antilliaanse/Arubaanse en Kaapverdiaanse herkomst het hoogst scoren op probleemgedrag. Autochtone leerlingen en leerlingen van Marokkaanse herkomst scoren relatief laag.

Het is opvallend dat jongeren van Marokkaanse herkomst in de JMR laag scoren op probleemgedrag. Uit de literatuur (WODC/CBS, 2006) is namelijk bekend dat het percentage door de politie van een misdrijf of overtreding verdachten juist relatief hoog ligt onder jongeren van Marokkaanse herkomst in Nederland (8,1% van de 12-18 jarige jongeren van Marokkaanse herkomst werd in 2004 van een misdrijf of overtreding verdacht tegenover 1,6% van de autochtone jongeren. Mogelijk hebben jongeren van Marokkaanse herkomst meer dan andere etnische groepen de neiging om de vragen over probleemgedrag sociaal wenselijk in te vullen.

Figuur 3.2.5 Probleemgedrag (meer dan één keer in de afgelopen 12 maanden), naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Wapenbezit (groep 7, brugklas en derde klas)

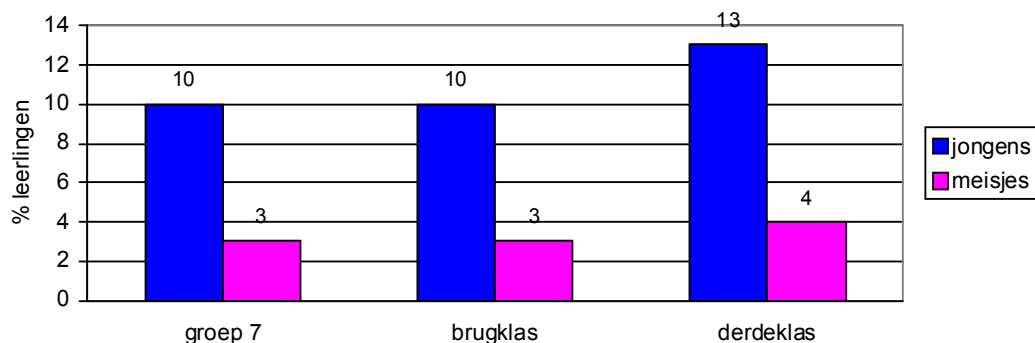
Aan de leerlingen in groep 7, de brugklas en derde klas is gevraagd of ze wel eens een wapen (bijvoorbeeld een zakmes of ander steekwapen, een boksbeugel of ander stoot- of slagwapen, traan-gas, een spuitbus met deodorant met het doel deze als wapen te gebruiken, een pistool of een vuur-wapen) bij zich dragen, bijvoorbeeld om zich te verdedigen, zich veilig te voelen of om iemand ermee te bedreigen.

6% van de leerlingen in groep 7 en de brugklas geeft aan wel eens een wapen bij zich te dragen; in de derde klas is dit percentage 9%. De meeste leerlingen hebben maar af en toe een wapen bij zich. Minder dan 1% van de brugklassers geeft aan (bijna) elke dag een wapen bij zich te dragen; bij kinderen in groep 7 en in de derde klas is dit percentage 1%.

1% van de brugklassers en 3% van de derdeklassers geeft aan wel eens een wapen mee te nemen naar school. 3% van de brugklassers en 5% van de derdeklassers geeft aan wel eens een wapen bij zich te dragen bij het uitgaan.

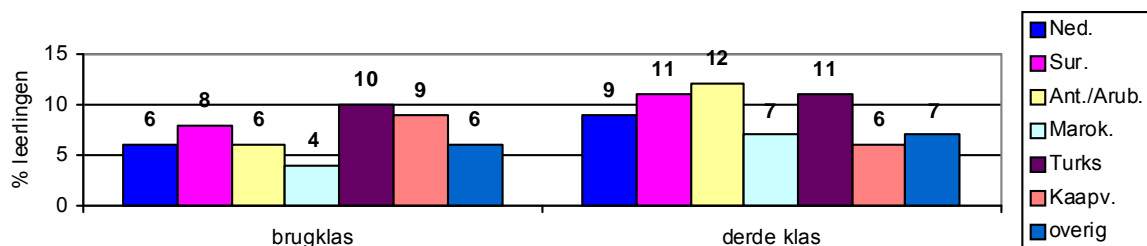
Jongens geven vaker dan meisjes aan wel eens een wapen bij zich te dragen (zie figuur 3.2.6). Hetzelfde geldt voor vmbo-leerlingen ten opzichte van havo/vwo-leerlingen (brugklas 8% versus 4%; derde klas 11% versus 7%).

Figuur 3.2.6 Percentage leerlingen dat wel eens een wapen bij zich draagt, naar geslacht, naar leeftijdsmoment

In de brugklas geven relatief veel jongeren van Turkse en Kaapverdiaanse herkomst aan wel eens een wapen bij zich te dragen. Van de derdeklassers wordt dit het meest gerapporteerd door jongeren van Antilliaanse/Arubaanse en Surinaamse herkomst (zie figuur 3.2.7). Bij groep 7 werden geen verschillen naar etnische herkomst gevonden.

Figuur 3.2.7 Percentage leerlingen dat wel eens een wapen bij zich draagt, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Vergelijking met eerdere metingen en landelijke cijfers

In vergelijking met voorgaande metingen bij peuters (2005-2006) is er geen verschil gevonden in de mate waarin ouders probleemgedrag rapporteren (één of meer ongunstige scores). In 2007-2008 rapporteren ouders van kleuters bij 38% van hun kinderen probleemgedrag (één of meer ongunstige scores), dit is minder dan in 2004-2005 (46%) en in 2003-2004 (49%). Ook voor groep 7 wordt er door de leerlingen minder probleemgedrag gerapporteerd. In vergelijking met 2005 is het percentage leerlingen in groep 7 dat frequent probleemgedrag vertoont afgenomen (16% in 2005; 12% in 2008-2009). De gegevens over probleemgedrag voor brug- en derdeklassers zijn niet vergelijkbaar met voorgaande jaren, omdat in 2007-2008 een andere vraagstelling is gebruikt. Dit heeft te maken met het overgaan op de landelijke standaard.

In vergelijking met voorgaande jaren is het percentage leerlingen dat aangeeft wel eens een wapen bij zich te dragen afgenomen. Onder kinderen in groep 7 is dit afgenomen van 10% in 2005 tot 6% in 2008-2009. Onder brugklassers is het percentage leerlingen dat aangeeft wel eens een wapen bij zich te dragen 11% in 2003-2004, 9% in 2005-2006 en 6% in 2007-2008. Onder derdeklassers is dit percentage 14% in 2003-2004, 11% in 2005-2006 en 9% in 2007-2008.

In tabel 3.2.4 zijn de percentages Rotterdamse jongeren die aangeven zich schuldig te hebben gemaakt aan diverse vormen van probleemgedrag vergeleken met landelijke cijfers, verzameld door het Centraal Bureau voor de Statistiek (2004)¹⁴. Met name het percentage Rotterdamse jongeren dat aangeeft zich in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek schuldig te hebben gemaakt aan zwartrijden en het bekladden van muren of andere objecten ligt duidelijk hoger dan het landelijke gemiddelde. Bij de overige vormen van probleemgedrag zijn de verschillen met het landelijke cijfer kleiner.

Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de landelijke vraagstelling soms afwijkt van de vraagstelling in de JMR. Ook zijn de landelijke cijfers anoniem verzameld, terwijl de afname in Rotterdam niet anoniem maar vertrouwelijk was. Uit onderzoek blijkt dat jongens tijdens een vertrouwelijke afname van de JMR minder probleemgedrag rapporteren dan jongens die anoniem deelnemen aan de JMR (Van de Looij-Jansen et al., 2006). Bij de Rotterdamse cijfers kan dus sprake zijn van onderrapportage.

¹⁴ De landelijke cijfers zijn gebaseerd op vragen over het zelf gepleegd hebben van enkele veel voorkomende delicten (in de afgelopen 12 maanden) in de module Jeugd van het Permanent Onderzoek Leefsituatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (de leefsituatie van 12- tot en met 29-jarigen). De gegevens zijn gegenereerd via CBS Statline (<http://statline.cbs.nl>).

Tabel 3.2.4 Probleemgedrag in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek: vergelijking met landelijk

Rotterdam	brugklas en derde klas	landelijk	12-17 jarigen
Probleemgedrag (tenminste 1 keer in de afgelopen 12 maanden)			
dingen beklad met stiften of met een spuitbus, zoals een muur, bushokje of bus (graffiti)	18%	muren, gevels of andere dingen bespoten of beschilderd met een spuitbus of met stiften	11%
iemand lastig gevallen of gedreigd hem/haar in elkaar te slaan	12%	wel eens iemand bedreigd	8%
iemand met een mes of ander wapen verwond	1%	iemand met een mes of ander wapen verwond	1%
iets uit een winkel gestolen	9%	iets uit een winkel gestolen	10%
iets gepikt van anderen op school/studie/werk	7%	iets gestolen op school of werk	11%
een fiets gestolen	3%	een fiets gestolen	5%
iets gekocht of verkocht waarvan je wist dat het gestolen was	4%	iets gekocht of verkocht waarvan je wist of vermoedde dat het gestolen was	6%
meegereden met bus/trein/tram/metro zonder te betalen	47%	meegereden met bus/trein/tram/metro zonder te betalen	25%
Wapenbezit			
wel eens een wapen bij zich dragen om zich te verdedigen, zich veilig te voelen of om iemand ermee te bedreigen.	8%	ter verdediging een wapen bij zich dragen	10%

* Bij de vetgedrukte percentages verschilt het Rotterdamse percentage significant van het landelijke percentage

3.2.2 Spijbelen

Kernboodschap

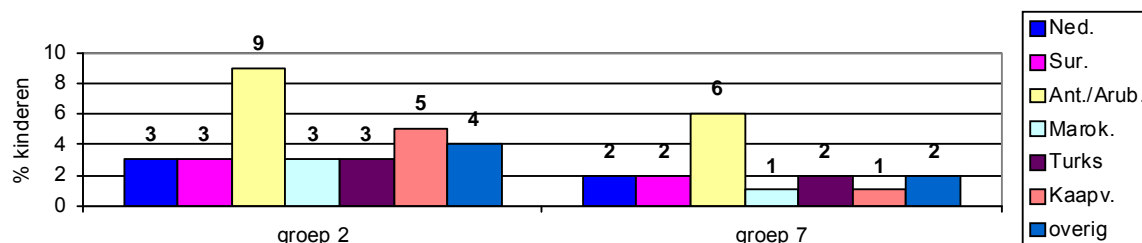
- 4% van de kinderen in groep 2 en 2% van de kinderen in groep 7 is volgens de leerkracht vaak ongeoorloofd afwezig van school.
- Ongeoorloofd verzuim in groep 2 en groep 7 komt het meest voor onder kinderen van Antilliaanse/Arubaanse herkomst
- 3% van de brugklassers en 11% van de derdeklassers geeft aan gespijbeld te hebben in de afgelopen vier weken
- Het percentage derdeklassers dat spijbelt, is afgenomen ten opzichte van eerdere jaren.

Tussen spijbelen en de beleving van school, de leerkrachten en de behaalde resultaten kan een verband gelegd worden (Van Dorsselaer et al., 2007). Leerlingen die hun leerkrachten niet aardig en niet eerlijk vinden, die het niet leuk vinden op school en die het gevoel hebben niet zo goed te presteren, spijbelen vaker dan de leerlingen die dit niet vinden. Dit wijst erop dat spijbelen voor een deel een kwestie van motivatie lijkt. Spijbelen kan daarnaast ook andere redenen hebben, waaronder pragmatische gronden, zoals het vermijden van een onbelangrijke les. Los van de reden is frequent spijbelen ongewenst, omdat het risico's met zich meebrengt voor de verdere schoolcarrière (Van Dorsselaer et al., 2007).

Groep 2 en groep 7

Aan de leerkrachten van kinderen in groep 2 en groep 7 is gevraagd of het kind vaak afwezig is vanwege ongeoorloofd verzuim. Bij 4% van de kinderen in groep 2 en bij 2% van de kinderen in groep 7 is dit volgens de leerkracht het geval. Er zijn geen verschillen naar geslacht. Zowel in groep 2 als in groep 7 komt ongeoorloofd verzuim het meest voor onder kinderen van Antilliaanse/Arubaanse herkomst (zie figuur 3.2.8).

Figuur 3.2.8 Ongeoorloofd verzuim, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Brug- en derdeklassers

Aan de leerlingen is gevraagd of zij in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek gespijbeld hebben en zo ja, hoeveel uur zij gespijbeld hebben. 3% van de brugklassers en 11% van de derdeklassers geeft aan de afgelopen vier weken gespijbeld te hebben. 7% van de derdeklassers heeft één of twee uur gespijbeld in de laatste vier weken, 4% geeft aan drie of meer uur te hebben gespijbeld. In de brugklas zijn deze percentages respectievelijk 2% en minder dan 1%.

Tussen jongens en meisjes, tussen verschillende schoolniveaus en tussen leerlingen uit verschillende etnische groepen bestaan in de brugklas en in de derde klas geen verschillen in spijbeldgedrag.

Vergelijking met eerdere metingen en landelijke cijfers

In vergelijking met het schooljaar 2003-2004 is het percentage leerlingen dat aangeeft te hebben gespijbeld in de brugklas lager (4% versus 3%) maar in vergelijking met 2005-2006 is er geen verschil. Het percentage derdeklassers dat aangeeft te spijbelen is ook lager in vergelijking met 2003-2004 (19%) en 2005-2006 (13%).

In vergelijking met landelijke cijfers is het percentage leerlingen dat spijbelt lager (14% versus 7%) (Van Dorsselaer et al., 2007). In de landelijke onderzoeken hebben leerlingen anoniem kunnen antwoorden, in de JMR is de afname van de vragenlijst vertrouwelijk. Hierdoor hebben de Rotterdamse leerlingen mogelijk minder vaak toegegeven dat zij spijbelen.

3.2.3 Pesten

Kernboodschap

- 2% van de kinderen in groep 2 wordt volgens de ouders vaak of (bijna) altijd geplaagd. Volgens de leerkracht is dit bij minder dan 1% het geval.
- Volgens de ouders zijn in groep 2 vooral kinderen van Turkse herkomst vaak slachtoffer van frequent plagen.
- 4% van de kinderen in groep 2 maakt volgens de ouders vaak of (bijna) altijd ruzie of plaagt anderen, volgens de leerkracht is dit 6%.
- Ruzie maken of anderen plagen komt in groep 2 volgens de ouders vooral voor onder kinderen van Antilliaanse/Arubaanse herkomst, en volgens de leerkracht vooral onder kinderen van Kaapverdiaanse, Antilliaanse/Arubaanse en Marokkaanse herkomst.
- Van de leerlingen in groep 7 wordt 13% tenminste één keer per week gepest. 6% van de brugklassers en 3% van de derdeklassers geeft aan één keer of meer per week te zijn gepest (in de afgelopen drie maanden).
- Het regelmatig (tenminste één keer per week) pesten van anderen wordt door 8% van de leerlingen in groep 7 gerapporteerd. In de brugklas en derde klas geeft 3% van de leerlingen dit aan.
- Jongens geven vaker dan meisjes aan dat ze gepest worden (niet voor groep 7) en dat ze anderen pesten.
- Anderen pesten komt bij de kinderen in groep 7 vooral voor bij kinderen van Antilliaanse/Arubaanse herkomst.
- Anderen pesten onder leerlingen van het voortgezet onderwijs, komt vooral voor bij kinderen van Kaapverdiaanse herkomst. Ook wordt deze groep relatief vaak het slachtoffer van pestgedrag van anderen.
- Gepest worden en het pesten van anderen wordt vaker door vmbo-leerlingen gerapporteerd dan door havo/vwo-leerlingen.

Pesten uit zich in het herhaald psychisch en/of fysiek mishandelen van leeftijdgenoten die zichzelf niet makkelijk kunnen verdedigen (Van Dorsselaer et al., 2007). De relatie tussen dader en slachtoffer is er één van ongelijkheid: de dader is iemand die fysiek en verbaal sterker is dan het slachtoffer. Zelf pesten en gepest worden zijn vaak aan elkaar gerelateerd: een deel van de gepeste jongeren pest vaak weer anderen. Het type kind dat risico loopt om slachtoffer te worden van pesten is tegelijk teruggetrokken en sociaal onhandig. Kinderen die zowel sociaal actief en agressief zijn blijken juist vaker het risico te lopen om tegelijkertijd dader en slachtoffer van pesten te zijn (Van Dorsselaer et al., 2007).

De gevolgen van pesten kunnen onder andere zijn; buikpijn, hoofdpijn, slaapproblemen en depressieve klachten. Kinderen die gepest zijn hebben vaak een negatief zelfbeeld. Dit zorgt er voor dat deze kinderen moeite hebben om contact te leggen met andere kinderen

Groep 2

Aan de ouders en de leerkracht van kinderen in groep 2 is gevraagd of het kind wel eens geplaagd wordt. Ook is gevraagd of het kind wel eens zelf ruzie maakt of anderen plaagt.

Volgens de ouders wordt 31% van de kinderen in groep 2 wel eens geplaagd. Bij 2% van de kinderen is dit vaak of (bijna) altijd het geval. 13% van de kinderen in groep 2 wordt volgens de leerkracht wel eens geplaagd; minder dan 1% wordt volgens de leerkracht vaak of (bijna) altijd geplaagd.

Er is geen verschil tussen jongens en meisjes. Volgens de ouders worden vooral kinderen van Turkse herkomst vaak geplaagd (4% van de kinderen van Turkse herkomst versus 1% van de autochtone kinderen). Bij de leerkrachtvragenlijst zijn geen verschillen naar etnische herkomst gevonden.

40% van de kinderen in groep 2 maakt volgens de ouders wel eens ruzie of plaagt wel eens anderen; 4% doet dit vaak of (bijna) altijd. Volgens de leerkracht maakt 33% van de kinderen in groep 2 wel eens ruzie of plaagt wel eens anderen; 6% van de kinderen doet dit volgens de leerkracht vaak of (bijna) altijd.

Ruzie maken of anderen plagen komt vaker voor onder jongens dan onder meisjes. Volgens de ouders maakt 5% van de jongens en 3% van de meisjes vaak of (bijna) altijd ruzie of plagen ze anderen; volgens de leerkracht vertoont 9% van de jongens en 3% van de meisjes dit gedrag.

Volgens leerkracht komt anderen plagen of ruzie maken het meest voor onder kinderen van Kaapverdiaanse (10%), Antilliaanse/Arubaanse (9%) en Marokkaanse herkomst (8%). Volgens de ouders komt dit gedrag het meest voor onder kinderen van overige etnische herkomst (6%).

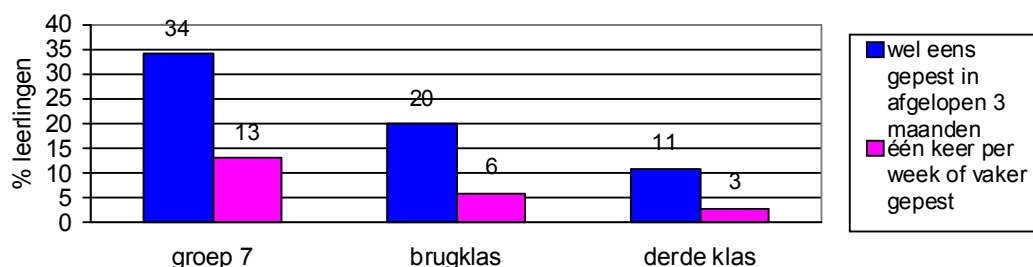
Groep 7, brug- en derdeklassers

Aan de leerlingen in groep 7 en aan de brug- en derdeklassers op het voortgezet onderwijs is gevraagd hoe vaak ze in de afgelopen drie maanden voorafgaand aan de vragenlijst zijn gepest op school en of zij in deze periode wel eens anderen hebben gepest.

Gepest worden

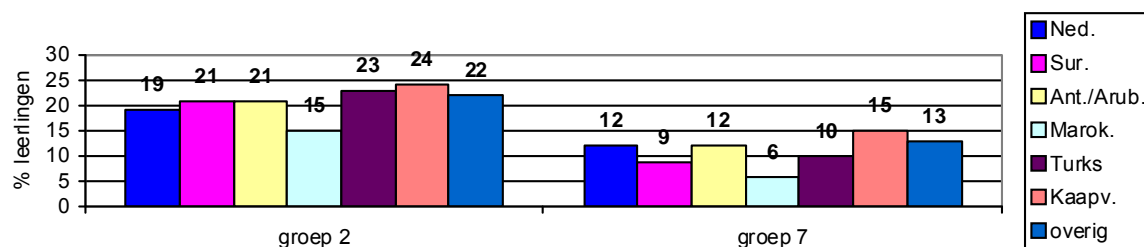
Ruim één derde (34%) van de leerlingen in groep 7 geeft aan in de drie maanden voorafgaand aan het onderzoek wel eens gepest te zijn door schoolgenootjes, waarvan 13% aangeeft dat dit één of meerdere keren per week aan de orde is. Brug- en derdeklassers geven dit minder vaak aan (zie figuur 3.2.9).

Figuur 3.2.9 Percentage leerlingen dat wordt gepest (afgelopen 3 maanden), naar leeftijdsmoment

Voor zowel brug- als derdeklassers geldt dat jongens vaker aangeven wel eens gepest te worden dan meisjes (brugklas: 21% versus 18%; derde klas: 13% versus 10%) en dat vmbo-leerlingen vaker rapporteren dat ze gepest worden dan havo/vwo-leerlingen (brugklas: 22% versus 17%; derde klas 13% versus 10%). In de brugklas en derde klas geven jongeren van Marokkaanse herkomst het minst aan gepest te worden en jongeren van Kaapverdiaanse herkomst het meest (figuur 3.2.10). Er zijn voor dit onderwerp geen verschillen gevonden naar geslacht en etnische herkomst bij leerlingen in groep 7.

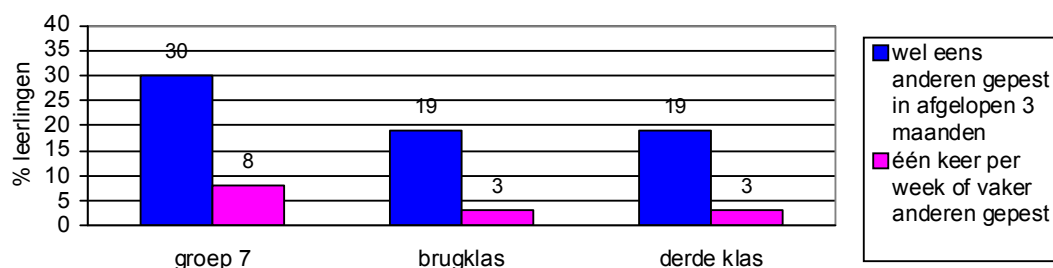
Figuur 3.2.10 Percentage leerlingen dat wel eens gepest wordt (afgelopen 3 maanden), naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Anderen pesten

Pesten van andere kinderen wordt door 30% van de leerlingen in groep 7 gerapporteerd, 8% geeft aan één of meerdere keren per week anderen te pesten. 19% van de brugklassers en tevens 19% van de derdeklassers rapporteert wel eens anderen te hebben gepest in de drie maanden voorafgaand aan het onderzoek: 3% geeft aan één keer per week of vaker anderen te hebben gepest.

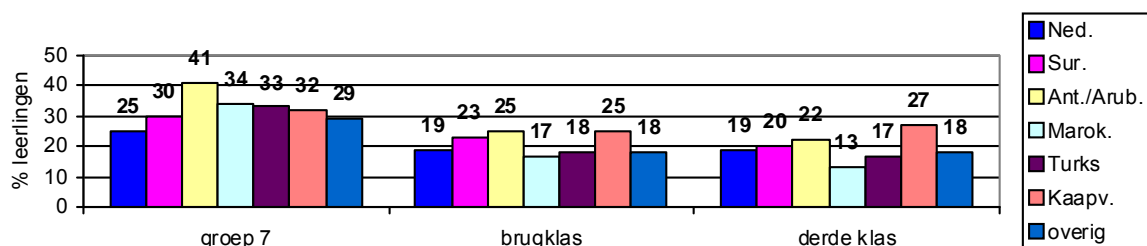
Figuur 3.2.11 Percentage leerlingen dat anderen heeft gepest (afgelopen 3 maanden), naar leeftijdsmoment

Voor alle leeftijdsmomenten geldt dat jongens vaker dan meisjes aangeven wel eens een ander te hebben gepest (groep 7: 37% versus 23%, brugklas: 23% versus 16%; derde klas 24% versus 13%). Op het voortgezet onderwijs geven vmbo-leerlingen vaker aan anderen gepest te hebben dan havo/vwo-leerlingen (brugklas: 23% versus 16%; derde klas 21% versus 16%).

Kinderen in groep 7 van Antilliaanse/Arubaanse herkomst en kinderen van Marokkaanse herkomst geven het meest aan anderen te hebben gepest en kinderen van autochtone herkomst geven dit het minst aan. Jongeren van Antilliaanse/Arubaanse en Kaapverdiaanse herkomst geven het meest aan anderen te hebben gepest en jongeren van Marokkaanse herkomst het minst (figuur 3.2.12).

Figuur 3.2.12 Percentage leerlingen dat wel eens anderen pest (afgelopen 3 maanden), naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Vergelijking met eerdere metingen en landelijke cijfers

Omdat in het schooljaar 2007-2008 voor het eerst gebruik is gemaakt van de landelijke vraagstelling van GGD Nederland is een vergelijking met voorgaande metingen niet mogelijk.

Het percentage leerlingen in Rotterdam dat aangeeft minstens twee keer per maand gepest te worden (6% van alle brug- en derdeklassers in Rotterdam versus 7% van de 12-16 jarigen landelijk (Van Dorsselaer et al., 2007)) en het percentage leerlingen dat aangeeft minstens twee keer per maand anderen te pesten (5% versus 9%) is lager dan het landelijke gemiddelde (Van Dorsselaer et al., 2007). Hierbij dient echter te worden bedacht dat de vraagstelling en de leeftijdsgrenzen van de onderzoekspopulatie van het landelijk onderzoek niet exact overeenkomen met die van de JMR.

3.3 Beoordeling psychische gezondheid en gedrag

3.3.1 Score op psychosociale problemen

Kernboodschap

- Volgens ouders van kleuters is bij 16% van de jongens en 13% van de meisjes sprake van een zorgelijke score op psychische problemen.
- Volgens de leerkracht is bij 15% van de kleuters sprake van een zorgelijke score.
- Bij 4% van de kleuters is zowel volgens de ouders als de leerkracht sprake van een zorgelijke score.
- Volgens de ouders hebben 14% van de kinderen in groep 7 een zorgelijke score, volgens de leerkrachten is dit 8%. 2% van de kinderen in groep 7 hebben een zorgelijke score volgens de ouders en leerkracht.
- Volgens leerkrachten en ouders hebben meer jongens dan meisjes in groep 7 een zorgelijke score op psychische problemen.
- Volgens de ouders hebben meer kleuters van Turkse herkomst en kinderen in groep 7 van Turkse en Kaapverdiaanse herkomst een zorgelijke score.
- Bij 12% van de brug- en derdeklassers is sprake van een hoge score op psychische problemen.
- Bij vmbo-leerlingen komt een hoge score op psychische problemen vaker voor dan bij havo/vwo-leerlingen.
- In vergelijking met eerdere metingen rapporteren ouders van kleuters minder vaak een zorgelijke score.
- Het percentage leerlingen met een zorgelijke score is op het voortgezet onderwijs in vergelijking met eerdere metingen afgenomen.

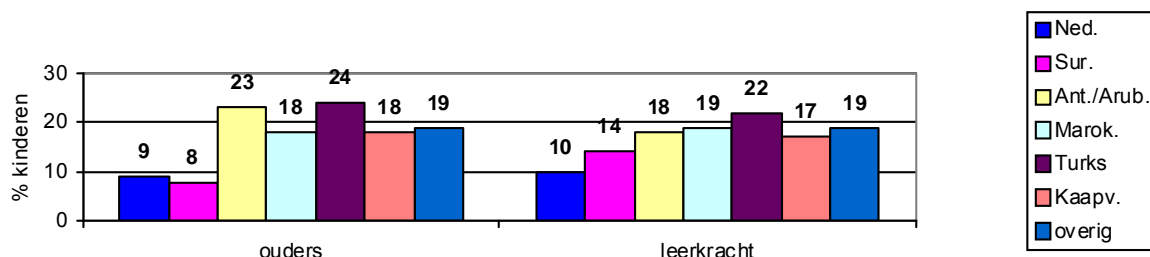
Door totaalscores op vragen naar psychische problemen in de JMR-vragenlijsten te vergelijken met normen, kan vastgesteld worden bij hoeveel kinderen de totaalscore daadwerkelijk zorgelijk is. Voor kleuters, leerlingen uit groep 7 en leerlingen uit het voortgezet onderwijs zijn dergelijke normen bekend. Bij peuters bestaan dergelijke normen op dit moment nog niet. Omdat de gebruikte vraagstellingen en normen verschillen tussen de leeftijdsmomenten, is vergelijking tussen de leeftijdsmomenten niet mogelijk.

Kleuters

Op basis van de antwoorden van ouders en leerkrachten op de Monitor-KIPP 5 zijn totaalscores berekend. Volgens de antwoorden van de ouders scoort 16% van de jongens en 13% van de meisjes boven de norm op psychische problemen. Dit betekent dat deze kleuters een score hebben die vergelijkbaar is met kleuters die in zorg zijn bij instellingen voor geestelijke gezondheidszorg. Een zorgelijke score komt het minst voor bij autochtone kinderen en kinderen van Surinaamse afkomst (figuur 3.3.1).

Volgens de leerkracht is bij 15% van de kleuters sprake van een zorgelijke score. Leerkrachten rapporteren voor jongens vaker een hoge score dan voor meisjes (17% versus 13%). Een zorgelijke score komt het meest voor bij kinderen van Turkse herkomst en het minst bij autochtone kinderen (figuur 3.3.1). Bij 4% van de kleuters is zowel volgens de ouders als de leerkracht sprake van een zorgelijke score. Dit verschilt tussen jongens en meisjes (respectievelijk 5% en 3%).

Figuur 3.3.1 Zorgelijke scores bij kleuters volgens ouders en leerkracht

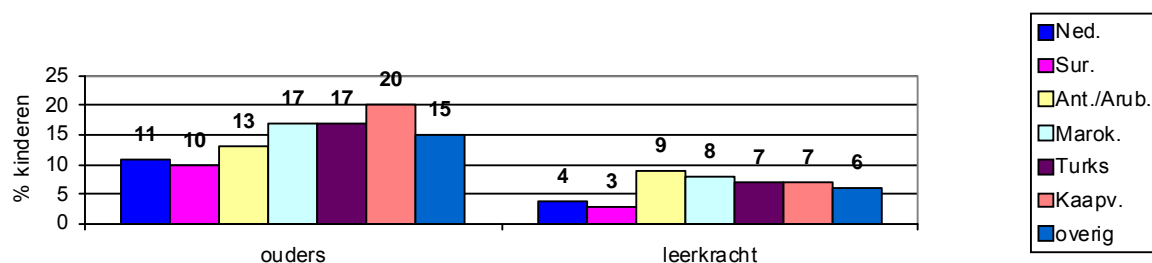
Groep 7

Volgens de ouders heeft 14% van de kinderen uit groep 7 een score boven de norm op psychische problemen (Strengths and Difficulties Questionnaire). Ze rapporteren voor jongens vaker een hoge score dan voor meisjes (16% versus 11%). Ook zijn er verschillen tussen de diverse etnische groepen gevonden. Kinderen van Turkse en Kaapverdiaanse herkomst scoren het meest en autochtone kinderen en kinderen van Surinaamse herkomst scoren het minst volgens de ouders boven de norm op psychische problemen (figuur 3.3.2).

De leerkrachten rapporteren voor 6% van de leerlingen een hoge score en ook bij de leerkrachten is het percentage voor jongens hoger dan voor meisjes (8% versus 3%). Ook zijn er verschillen tussen de diverse etnische groepen gevonden. Voor kinderen van Antilliaanse/Arubaanse en Marokkaanse herkomst rapporteren de leerkrachten vaker een score boven de norm en voor autochtone kinderen en kinderen van Surinaamse herkomst rapporteren leerkrachten minder vaak een score boven de norm op psychische problemen (figuur 3.3.2).

Bij 2% van de leerlingen is zowel volgens ouders als volgens leerkrachten sprake van een zorgelijke score. Dit verschilt wel tussen jongens (3%) en meisjes (1%) en niet tussen etnische herkomst.

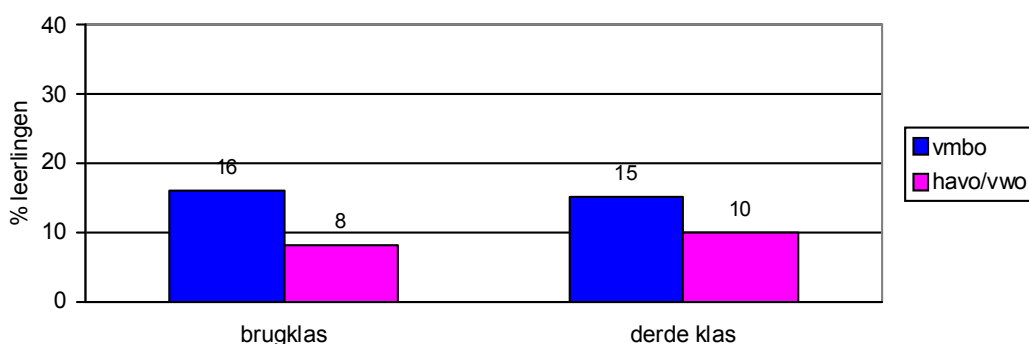
Figuur 3.3.2 Zorgelijke scores bij kinderen in groep 7 volgens ouders en leerkracht, naar etnische herkomst

Brug- en derdeklassers

Bij 12% van de brug- en derdeklassers is sprake van een hoge score op psychische problemen¹⁵. Alleen bij de derdeklassers is een verschil naar geslacht gevonden: 15% van de meisjes en 10% van de jongens heeft een hoge score op psychische problemen. Bij vmbo-leerlingen komt een hoge score op psychische problemen vaker voor dan bij havo/vwo-leerlingen (figuur 3.3.3). Er zijn geen verschillen naar etnische herkomst gevonden.

Figuur 3.3.3 Hoge score psychosociale problemen, naar schoolniveau, naar leeftijdsmoment

¹⁵ Totale problemscore van de Strengths and Difficulties Questionnaire (Van Widenfelt, 2003; Goodman, 2001). Afkappunt gebaseerd op het HBSC-onderzoek 2005 (Health Behaviour in School-aged Children, Van Dorsselaer et al., 2007)

Vergelijking met eerdere metingen en landelijke cijfers

In vergelijking met 2004-2005 rapporteren ouders van kleuters in 2007-2008 minder vaak voor jongens en meisjes een zorgelijke score. Eerst waren deze percentages 20% jongens en 16% meisjes. In 2007-2008 zijn deze percentages afgenomen tot 16% jongens en 13% meisjes. In 2003-2004 is de totaalscore voor kleuters niet gerapporteerd in verband met beleidskeuzes. Dit geldt eveneens voor de totaalscore voor de leerlingen van groep 7 op basis van de ouder- en leerkrachtvragenlijst. Vergelijking met eerdere metingen is daarom voor de kleuters en de leerlingen in groep 7 niet mogelijk.

In vergelijking met eerdere metingen is het percentage leerlingen met een zorgelijke score afgenomen op het voortgezet onderwijs. In 2003-2004 ging het nog om 16% van de leerlingen. In 2005-2006 was dit percentage iets minder, namelijk 15%. Nu rapporteert 12% van de leerlingen op het voortgezet onderwijs (zowel brugklas als derde klas) een zorgelijke score.

Uit landelijk onderzoek door Reijneveld, Brugman, Verhulst & Verloove-Vanhorick (2005) waarin de Child Behavior Check List (CBCL) is gebruikt, blijkt dat 9% van de ouders van 4-16 jarige kinderen emotionele problemen en gedragsproblemen rapporteren en dat dit percentage hoger ligt bij allochtone kinderen dan bij autochtone kinderen. De percentages die in Rotterdam worden gevonden (15% bij zowel ouders en leerkrachten) lijken hoger te liggen dan deze landelijke onderzoeken, maar door het gebruik van andere instrumenten en leeftijdsgroepen is een goede vergelijking niet mogelijk.

Uit een ander landelijk onderzoek (Van Dorsselaer et al., 2007) blijkt dat 16% van de leerlingen op het voortgezet onderwijs (12-16 jarigen) een zorgelijke score heeft. Voor dit onderzoek is de Strengths and Difficulties Questionnaire gebruikt en er is aan de leerlingen zelf gevraagd om de vragenlijst in te vullen. Het percentage van leerlingen met een zorgelijke score op het voortgezet onderwijs in Rotterdam is lager (12%). Maar door het gebruik van een andere leeftijdsgroep is een goede vergelijking niet mogelijk.

3.3.2 Zorgen van ouders over de ontwikkeling en/of het gedrag

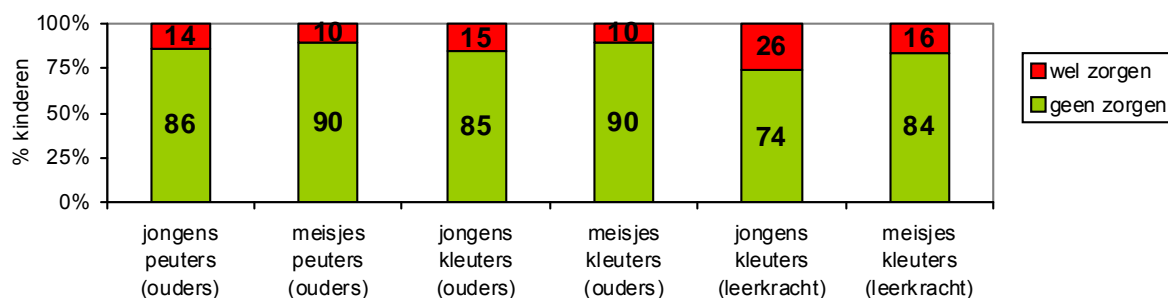
Kernboodschap

- Bij 12% van de peuters en 13% van de kleuters maken ouders zich veel zorgen over de ontwikkeling en/of het gedrag van hun kind.
- Bij 21% van de kleuters maakt de leerkracht zich zorgen.
- Over 5% van de kleuters maken zowel ouders als leerkrachten zich zorgen.
- Zowel ouders als leerkrachten maken zich meer zorgen over jongens dan over meisjes.
- Ouders van kleuters van Antilliaanse/Arubaanse herkomst en leerkrachten van kleuters van Turkse herkomst maken zich het meest zorgen over de ontwikkeling en/of het gedrag van kleuters.
- In vergelijking met eerdere metingen maken ouders zich minder zorgen over de ontwikkeling en/of het gedrag van kleuters.

Peuters en kleuters

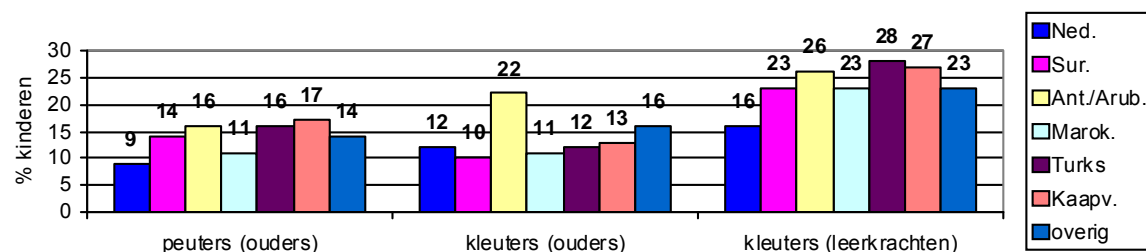
Zowel in de oudervragenlijst (peuters en kleuters) als in de leerkrachtvragenlijst (alleen kleuters) staat de volgende vraag: 'Maakt u zich op dit moment veel zorgen over de ontwikkeling en/of het gedrag van uw/dit kind?' Het percentage ouders dat zich veel zorgen maakt is bij de peuters 12% en bij kleuters 13%. Figuur 3.3.4 laat zien dat ouders van peuters en kleuters zich meer zorgen maken over jongens dan over meisjes; dit geldt ook voor leerkrachten bij de kleuters. Daarnaast is het percentage leerkrachten dat zich zorgen maakt hoger dan het percentage ouders bij kleuters (21% versus 13%). Over 5% van de kleuters maken zowel de ouders als de leerkrachten zich zorgen.

Figuur 3.3.4 Zorgen maken over ontwikkeling en/of het gedrag, naar geslacht, naar leeftijdsmoment

Ouders van peuters van Kaapverdiaanse herkomst maken zich het meest zorgen over hun kinderen en ouders van autochtone peuters het minst (figuur 3.3.5). Ouders van kleuters van Antilliaanse/Arubaanse herkomst maken zich het meest zorgen over hun kind. De leerkrachten maken zich het meeste zorgen om kleuters van Turkse herkomst. De leerkrachten maken zich het minst zorgen over de autochtone kleuters (figuur 3.3.5).

Figuur 3.3.5 Zorgen maken over ontwikkeling en/of gedrag, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Vergelijking met eerdere metingen

Ouders maken zich niet meer of minder zorgen over peuters dan in voorgaande jaren. Ouders van kleuters maken zich in 2007-2008 (13%) minder zorgen dan in voorgaande jaren 2004-2005 (16%) en 2003-2004 (17%). Leerkrachten maken zich in 2007-2008 (21%) evenveel zorgen als in 2004-2005 (22%) en minder zorgen dan in het schooljaar 2003-2004 (23%).

Hoofdstuk 4: Leefomgeving

De ontwikkeling van kinderen en jongeren wordt deels bepaald door aanleg, maar ook de omgeving speelt een belangrijke rol (Bronfenbrenner & Ceci, 1994). In de eerste levensjaren is vooral de invloed van het gezin groot. Naarmate kinderen ouder worden, wordt hun leefgebied groter en spelen leeftijdsgenootjes en de buurt een grotere rol (Goudena, 1994). Wat in de omgeving van het kind of jongere gebeurt, kan een negatieve invloed hebben. Kinderen van gescheiden ouders hebben bijvoorbeeld een grotere kans op het vertonen van probleem- en delinquentgedrag, psychische problemen en schoolproblemen (Hermanns, Schrijvers & Öry, 2005). Andere kenmerken en factoren die een negatieve invloed kunnen hebben op (de ontwikkeling van) het kind zijn een laag opleidingsniveau van de ouders, alleenstaand ouderschap en het meemaken van ingrijpende gebeurtenissen (Hermanns et al., 2005).

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op een aantal factoren uit de leefomgeving van het kind en de jongeren.

4.1 Gezin

4.1.1 Gezinssituatie

Kernboodschap

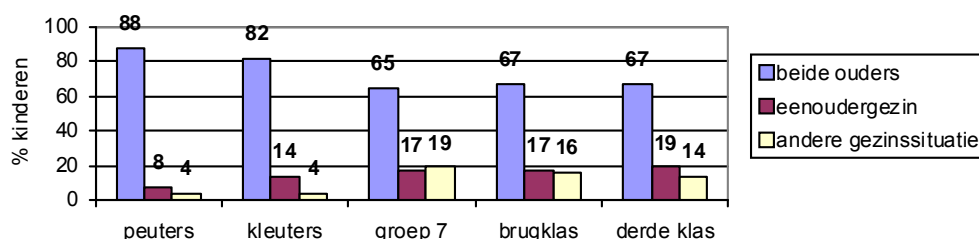
- Het percentage kinderen dat in een eenoudergezin woont, is het laagst bij de peuters en kleuters en het hoogst bij de hogere leeftijdsgroepen.
- Kinderen en jongeren van Antilliaanse/Arubaanse, Surinaamse en Kaapverdiaanse herkomst wonen minder vaak bij beide ouders dan kinderen en jongeren van een andere etnische herkomst.
- Autochtone kinderen en kinderen in groep 7 van Marokkaanse en Turkse herkomst wonen vaker in tweeoudergezinnen.
- Vmbo-leerlingen wonen minder vaak bij beide ouders dan havo-/vwo-leerlingen.
- Peuters en kleuters wonen vaker bij beide ouders in vergelijking met eerdere metingen.
- Kinderen in groep 7 en jongeren op het voortgezet onderwijs wonen minder vaak bij beide ouders in vergelijking met eerdere metingen.

Gezinssamenstelling

In de afgelopen jaren heeft in Nederland een verschuiving in de gezinssamenstelling plaatsgevonden. Mede door een toename van het aantal echtscheidingen is het aantal samengestelde gezinnen en eenoudergezinnen toegenomen (Garssen & Harmsen, 2005; Steenhof, 2007).

Het percentage kinderen en jongeren dat bij beide ouders woont, is het laagst bij de hoogste leeftijdsgroepen (figuur 4.1.1). Een uitzondering hierop vormen de leerlingen van groep 7. Het percentage dat hiervan bij beide ouders woont, is in vergelijking met de andere leeftijdsgroepen iets lager.

Figuur 4.1.1 Indeling in gezinssituatie, naar leeftijdsmoment

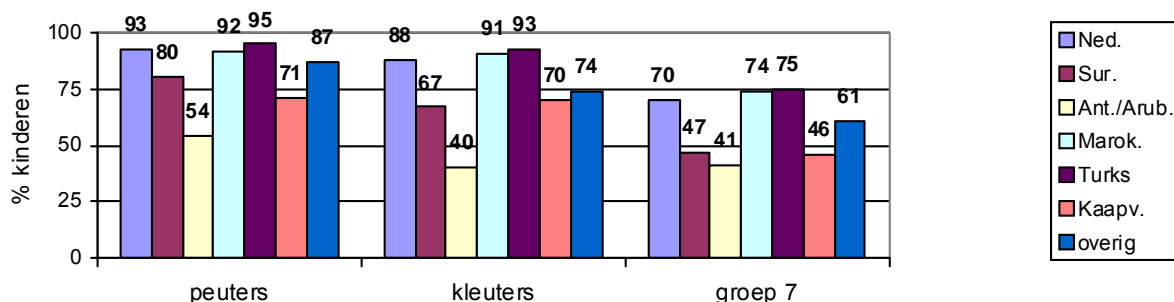

Toelichting bij de Figuur 4.1.1: andere gezinssituatie bestaat onder andere uit samengestelde gezinnen, kinderen die in een internaat wonen, kinderen die in pleeggezinnen wonen en kinderen die bij andere familieleden wonen.

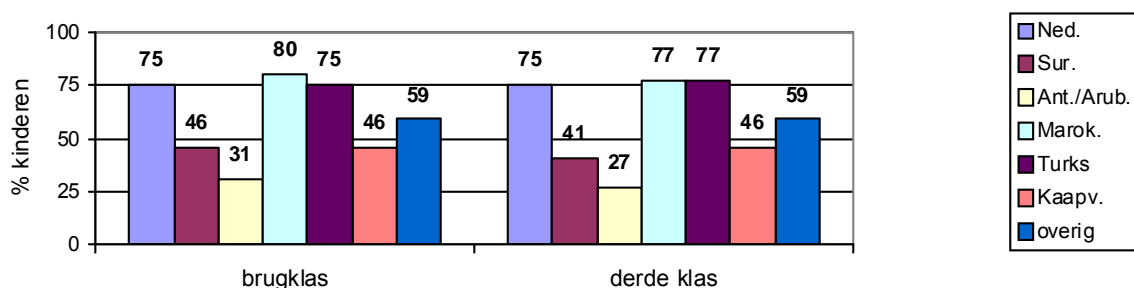
Voor het voortgezet onderwijs is voor zowel brugklas als derde klas, een verschil naar schoolniveau gevonden. Vmbo-leerlingen (brugklas: 61%; derde klas: 59%) wonen minder vaak bij beide ouders dan havo/vwo-leerlingen (brugklas: 75%; derde klas: 76%).

Kinderen en jongeren van Antilliaanse/Arubaanse, Surinaamse en Kaapverdiaanse herkomst wonen minder vaak bij beide ouders en vaker in eenoudergezinnen dan kinderen en jongeren van een andere etnische herkomst. Autochtone kinderen en jongeren wonen vaker bij beide ouders. Dit geldt ook voor kinderen en jongeren van Marokkaanse en Turkse herkomst, met uitzondering van de peuters. In figuur 4.1.2 zijn de percentages voor alle leeftijdsmomenten te zien.

Figuur 4.1.2 Percentage kinderen en jongeren dat bij beide ouders woont, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Vervolg figuur 4.1.2 Percentage kinderen en jongeren dat bij beide ouders woont, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

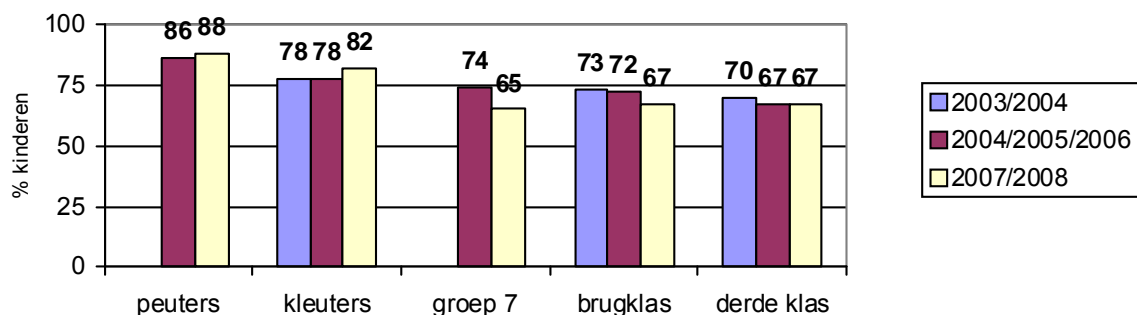

Vergelijking met eerdere metingen en landelijke cijfers

In vergelijking met voorgaande metingen is het percentage peuters en kleuters dat bij beide ouders woont iets hoger (figuur 4.1.3). Voor de leerlingen van groep 7 geldt dat het percentage kinderen dat bij beide ouders woont sterk is afgenomen in vergelijking met 2005. Ook voor de leerlingen in de brugklas en derde klas van het voortgezet onderwijs geldt dat het aantal jongeren dat bij beide ouders woont in vergelijking met eerdere metingen licht is afgenomen.

De afname bij de leerlingen in groep 7 en het voortgezet onderwijs kan deels verklaard worden door een verandering in de vraagstelling naar gezinssamenstelling. Dit komt doordat er is overgegaan naar de landelijke standaard.

Figuur 4.1.3 Percentage kinderen dat bij beide ouders woont, naar leeftijdsmoment: vergelijking met eerdere metingen

In een landelijk onderzoek is gevonden dat 12% van de kinderen en jongeren tot 15 jaar in Nederland leeft in een eenoudergezin (Garssen et al., 2005). Van dit onderzoek zijn geen cijfers per leeftijdsmoment bekend. Daarom is er geen verschil ten opzichte van de resultaten van de JMR getoetst. Voor alle leeftijdsmomenten apart van elkaar geldt dat in Rotterdam meer dan 12% in een eenoudergezin woont, met uitzondering van de peuters (8%).

4.1.2 Ingrijpende gebeurtenissen

Kernboodschap

- Ouders van kinderen van Antilliaanse/Arubaanse herkomst en jongeren van Kaapverdiaanse en Surinaamse herkomst rapporteren meer ingrijpende gebeurtenissen dan ouders en jongeren van een andere etnische herkomst.
- Vmbo-leerlingen rapporteren meer ingrijpende gebeurtenissen dan havo/vwo-leerlingen.
- In 2007-2008 worden door ouders van peuters meer ingrijpende gebeurtenissen gerapporteerd dan in 2005-2006.
- In 2007-2008 worden door ouders van kleuters minder ingrijpende gebeurtenissen gerapporteerd dan in 2004-2005.

Aan de ouders van peuters, kleuters en leerlingen in groep 7 is gevraagd naar het ooit meegemaakt hebben van ingrijpende gebeurtenissen. Zoals het overlijden van een familielid of geliefd persoon, conflicten of ruzies binnen het gezin en verhuizing of migratie. Wanneer kinderen vaak of veel ingrijpende gebeurtenissen meemaken is de kans groter dat het kind nu of in de toekomst een ongunstige ontwikkeling doormaakt (Hermanns et al., 2005). Bij de jongeren van het voortgezet onderwijs zijn in een soortgelijke vraag de gebeurtenissen aan de jongeren zelf gevraagd.

Peuters, kleuters en kinderen uit groep 7

In tabel 4.1.1 staat per ingrijpende gebeurtenis het percentage ouders weergegeven dat rapporteert ooit deze gebeurtenis te hebben meegemaakt.

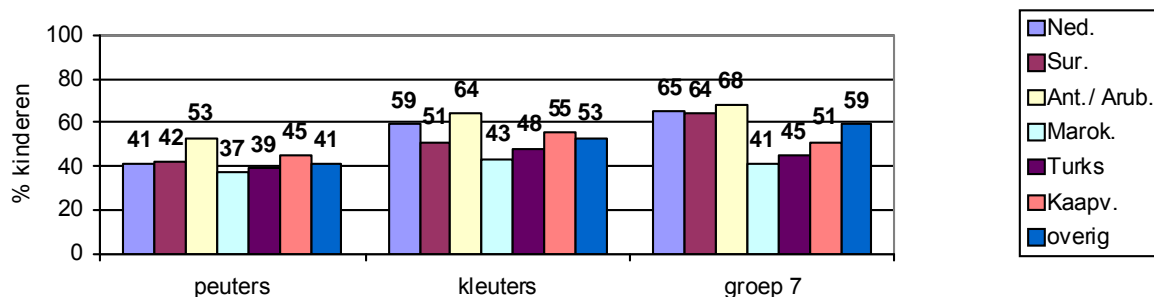
Tabel 4.1.1 Percentage gezinnen die de ingrijpende gebeurtenis ooit hebben meegemaakt

	peuters	kleuters	groep 7
overlijden van familielid of geliefd persoon	28%	35%	52%
langdurige ziekte of ziekenhuisopname van het kind zelf	11%	11%	8%
langdurige ziekte of ziekenhuisopname van een gezinslid	13%	18%	21%
psychische problemen ouders	8%	9%	9%
ongeval(len)	6%	8%	10%
slachtoffer van geweld of criminaliteit	2%	3%	5%
conflicten of ruzies buiten het gezin	4%	5%	10%
conflicten of ruzies binnen het gezin	13%	16%	20%
echtscheiding of voor langere tijd weggaan van gezinslid	7%	15%	21%
uitbreiding gezin door geboorte (één of meerdere kinderen)	19%	34%	29%
uitbreiding gezin: stiefvader/-moeder en/of stiefkind erbij	2%	6%	11%
problemen met ander kind in het gezin	3%	5%	8%
problemen in verband met werk/werkloosheid	8%	7%	6%
problemen in verband met geld/inkomen	9%	9%	10%
problemen met drank of verslaving	<1%	1%	2%
verhuizing of migratie	21%	25%	21%
woonproblemen, problemen met huisvesting of verblijf in Nederland	4%	5%	4%
vlucht (vanwege bijvoorbeeld oorlog of politieke situatie) vanuit een ander land naar Nederland	2%	<1%	2%
andere gebeurtenissen	4%	5%	6%

In 68% van de gezinnen van de peuters is *tenminste* één van de ingrijpende gebeurtenis uit tabel 4.1.1 ooit voorgevallen. Bij de gezinnen van de kleuters ligt dit percentage op 79% en bij de gezinnen van de kinderen in groep 7 op 81%. Als er specifiek wordt gekeken naar de afgelopen twee jaar voorafgaand aan het onderzoek blijkt dat 61% van de gezinnen van de peuters *tenminste* één ingrijpende gebeurtenis uit tabel 4.1.1 heeft meegemaakt. Voor de kleuters geldt dit voor 43% van de gezinnen. Bij groep 7 is de vraagstelling met ingang van het schooljaar 2008-2009 veranderd en kan er niet specifieker worden gerapporteerd. Bij de peuters geeft 41% van de ouders aan ooit *meer* dan één ingrijpende gebeurtenis te hebben meegemaakt. Voor de ouders van kleuters geldt dit voor 54% en voor de ouders van de leerlingen in groep 7 voor 58%.

Ouders van peuters, kleuters en leerlingen in groep 7 van Antilliaanse/Arubaanse en Surinaamse (alleen groep 7) herkomst en autochtone ouders (behalve peuters) rapporteren vaker, meer dan één ingrijpende gebeurtenis te hebben meegemaakt dan ouders van kinderen van een andere etnische herkomst (figuur 4.1.4). Ouders van peuters, kleuters en leerlingen in groep 7 van Marokkaanse en Turkse (behalve peuters) herkomst rapporteren minder vaak, meer dan één ingrijpende gebeurtenis te hebben meegemaakt dan ouders van kinderen van een andere etnische herkomst.

Figuur 4.1.4 Percentage gezinnen dat meer dan één ingrijpende gebeurtenis heeft meegemaakt, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Voortgezet onderwijs

In tabel 4.1.2 zijn de percentages weergegeven van de jongeren die rapporteren de genoemde ingrijpende gebeurtenis ooit te hebben meegemaakt.

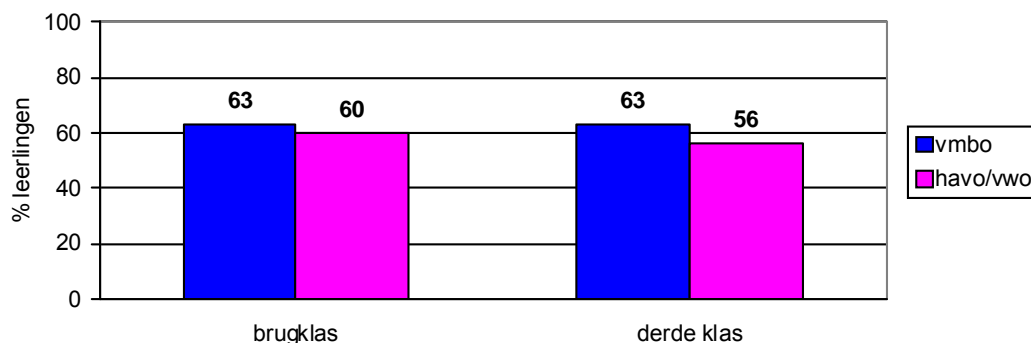
Tabel 4.1.2 Percentage jongeren die de ingrijpende gebeurtenis ooit hebben meegemaakt

	brugklas	derde klas
overlijden broer of zus	3%	3%
overlijden vader en/of moeder	3%	3%
overlijden van iemand anders	65%	65%
langdurige ziekte of ziekenhuisopname (jongere)	13%	12%
regelmatig ruzie tussen ouders	23%	27%
echtscheiding ouders	21%	20%
problemen met nieuwe ouder	6%	7%
geweld of mishandeling tussen ouders	4%	4%
zelf mishandeld door (één) van de ouders	3%	3%
mishandeld door andere volwassenen	2%	2%
seksueel misbruik	1%	3%
gediscrimineerd	12%	13%
gepest	26%	19%
zelf problemen met geld/inkomen hebben	4%	10%
problemen met geld/inkomen van ouders	9%	10%
zelf problemen met drank/verslaving	1%	2%
zelf problemen met school, werk/werkloosheid	5%	10%
problemen met werk/werkloosheid van ouders	5%	6%
verhuizing of migratie	27%	23%
woonproblemen/problemen met huisvesting	3%	2%
vlucht (vanwege bijvoorbeeld oorlog of politieke situatie)	2%	2%
zwanger geworden of een meisje zwanger gemaakt	2%	3%

Van de jongeren op het voortgezet onderwijs geeft 87% aan ooit één ingrijpende gebeurtenis te hebben meegemaakt (brugklas: 88%, derde klas: 87%). Van alle jongeren rapporteert 61% dat zij *meer* dan één gebeurtenis hebben meegemaakt (brugklas: 61%, derde klas: 60%).

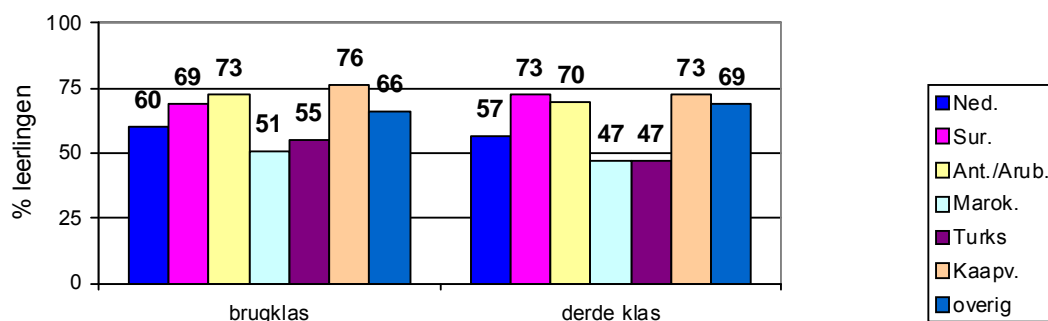
Vmbo-leerlingen (brugklas en derde klas) hebben vaker dan havo/vwo-leerlingen, meer dan één ingrijpende gebeurtenis meegemaakt (figuur 4.1.5).

Figuur 4.1.5 Percentage jongeren dat meer dan één ingrijpende gebeurtenis heeft meegemaakt, naar schoolniveau, naar leeftijdsmoment

Op het voortgezet onderwijs rapporteren meer jongeren van Surinaamse en Kaapverdiaanse herkomst dat zij meer dan één ingrijpende gebeurtenis hebben meegemaakt dan jongeren van een andere etnische herkomst (figuur 4.1.6). Dit geldt tevens voor jongeren van Antilliaanse/Arubaanse herkomst in de brugklas. Minder jongeren van Marokkaanse en Turkse herkomst rapporteren dat zij meer dan één van de ingrijpende gebeurtenissen hebben meegemaakt dan jongeren van een andere etnische herkomst.

Figuur 4.1.6 Percentage jongeren dat meer dan één ingrijpende gebeurtenis heeft meegemaakt, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Vergelijking met eerdere metingen en landelijke cijfers

In 2005-2006 werd door 44% van de ouders van peuters gerapporteerd dat zij in de twee jaar voorafgaand aan het onderzoek, tenminste één ingrijpende gebeurtenis hadden meegemaakt. In 2007-2008 ligt dit percentage hoger, namelijk 61%. In 2004-2005 werd door 65% van de ouders van kleuters gerapporteerd dat zij in de twee jaar voorafgaand aan het onderzoek, tenminste één ingrijpende gebeurtenis hadden meegemaakt. In 2007-2008 is dit minder, namelijk 43% van de ouders. Een vergelijking van de resultaten van de kleuters met 2003-2004 is niet mogelijk, omdat met ingang van 2004-2005 de vragen over ingrijpende gebeurtenissen zijn veranderd. Bij deze vragen is overgegaan op de landelijke standaard. In verband met een verandering van de vragen is een vergelijking met een eerdere meting bij de leerlingen van groep 7 en het voortgezet onderwijs niet mogelijk. Wederom komt dit door het overgaan op de landelijke standaard.

4.1.3 Ervaren problematiek thuis

Kernboodschap

- Ongeveer één vijfde van de brugklassers en een kwart van de derdeklassers ervaart problemen in de thuissituatie.
- Meer meisjes dan jongens ervaren thuis problemen.
- Ervaren problematiek thuis wordt het meest gerapporteerd door leerlingen van Surinaamse herkomst en minder vaak door leerlingen van Marokkaanse herkomst.
- Ten opzichte van eerdere metingen is het percentage leerlingen dat problemen ervaart afgenomen.

Diverse omgevingskenmerken zijn van invloed op het gedrag van jongeren. De belangrijkste omgeving is de sociale omgeving, waaronder ouders en leeftijdsgenoten (Hermanns et al., 2005). Wanneer jongeren thuis problemen ervaren kan dit effect hebben op hun gedrag en op hun gevoel van welbevinden. Maar ook de schoolprestaties en de omgang met leeftijdsgenootjes kunnen daardoor onder druk staan (Hermanns et al., 2005). Aan jongeren in de brugklas en derde klas van het voortgezet onderwijs is gevraagd naar problemen die zij thuis ervaren, zoals ruzies en mishandeling.

Brug- en derdeklassers

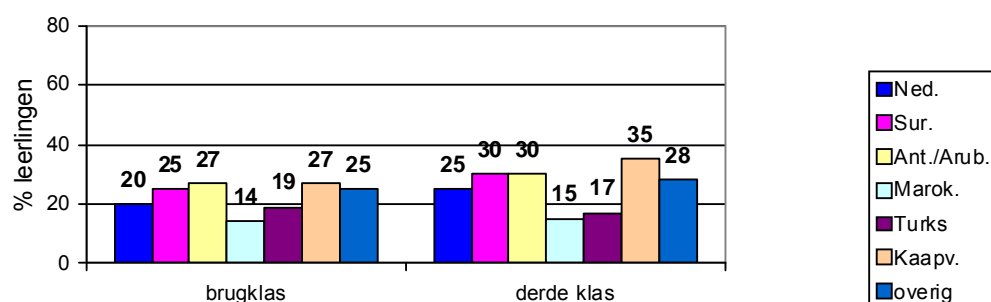
Aan de hand van vijf vragen is gemeten in welke mate de leerlingen problemen in de thuissituatie ervaren. Van de brugklassers beantwoordt 21% één of meerdere vragen ongunstig, van de derdeklassers is dit 25%. Meisjes scoren op alle vragen ongunstiger dan jongens met uitzondering van de vraag of de jongeren thuis mishandeld of geslagen worden in de brugklas, daar is geen verschil gevonden tussen jongens en meisjes. In tabel 4.1.3 zijn de afzonderlijke percentages naar geslacht weergegeven.

Tabel 4.1.3 Ervaren problematiek thuis op het voortgezet onderwijs, naar geslacht

	brugklassers		derdeklassers	
	jongens	meisjes	jongens	meisjes
vindt het thuis vaak ongezellig	9%	11%	10%	14%
voelt zich thuis vaak alleen staan	4%	8%	6%	13%
er is thuis veel ruzie	7%	10%	9%	17%
wordt thuis geslagen of mishandeld	<1%	1%	1%	3%
denkt wel eens over weglopen van huis	8%	12%	8%	16%
tenminste één vraag ongunstig	19%	23%	20%	31%

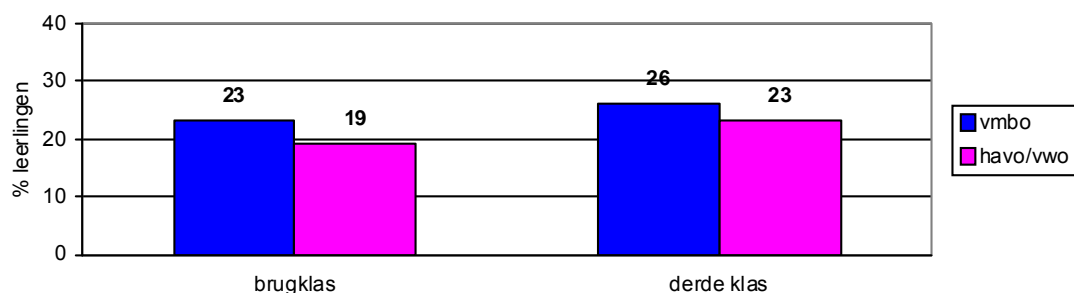
In zowel de brugklas als de derde klas zijn verschillen, in de mate waarin de leerlingen thuis problemen ervaren, naar etnische herkomst gevonden (figuur 4.1.7). Over het algemeen beantwoorden meer leerlingen van Surinaamse herkomst één of meerdere vragen ongunstig en minder leerlingen van Marokkaanse herkomst dan leerlingen van een andere etnische herkomst (zowel brugklas als derde klas). Voor leerlingen in de derde klas geldt daarnaast dat meer leerlingen van Kaapverdiaanse herkomst één of meerdere vragen ongunstig beantwoorden en minder leerlingen van Turkse herkomst dan leerlingen van een andere etnische herkomst.

Figuur 4.1.7 Percentage jongeren dat meer dan één of meer vragen ongunstig beantwoord over ervaren problemen thuis, naar etnische herkomst, naar leeftijdsmoment

Voor zowel brug- als derdeklassers geldt dat meer vmbo-leerlingen dan havo/vwo-leerlingen thuis problematiek ervaren (figuur 4.1.8).

Figuur 4.1.8 Ervaren problematiek thuis (één of meerdere vragen ongunstig beantwoord) op het voortgezet onderwijs, naar schoolniveau, naar leeftijdsmoment

Vergelijking met eerdere metingen

In 2003-2004 en 2005-2006 ervaren meer jongeren thuis problemen dan in 2007-2008. In 2003-2004 beantwoordde 25% van de brugklassers één of meerdere vragen ongunstig, in 2005-2006 was dit 23% en in 2007-2008 21%. In 2003-2004 beantwoordde 29% van de derdeklassers één of meerdere vragen ongunstig, in 2005-2006 en 2007-2008 was dit 25%.

4.2 Buurtbeleving

Kernboodschap

- De meeste ouders van peuters en kleuters zijn tevreden over de buitenspeelmogelijkheden in de buurt waarin zij wonen.
- Meer dan de helft van de leerlingen van groep 7 voelt zich wel eens onveilig in de buurt waarin ze wonen.
- Meer meisjes dan jongens vinden dat er niet genoeg te doen is voor kinderen van hun leeftijd in de buurt waarin ze wonen.
- Ouders in Stadscentrum, Delfshaven, Noord, Feijenoord en Charlois zijn het minst tevreden over het aantal buitenspeelmogelijkheden in de buurt.
- Kinderen in groep 7 in Stadscentrum, IJsselmonde, Charlois en Feijenoord voelen zich vaker onveilig.
- Kinderen in groep 7 in Noord en IJsselmonde vinden hun buurt niet leuk.
- In vergelijking met 2005 zijn leerlingen in groep 7 naar eigen zeggen positiever gaan denken over de buurt waarin ze wonen.

In de eerste levensjaren bestaat de sociale omgeving van het kind vooral uit het gezin (Hermanns et al., 2005). Naarmate kinderen ouder worden, wordt hun leefomgeving groter (Goudena, 1994). De buurt gaat bijvoorbeeld een belangrijke rol spelen. Het opgroeien in een onveilige buurt kan een negatief effect hebben op de ontwikkeling van het kind (Hermanns et al., 2005). Aan ouders van peuters en kleuters en aan de leerlingen in groep 7 zijn vragen gesteld over hoe zij de buurt waarin ze wonen beleven.

Peuters, kleuters en leerlingen van groep 7

Aan de ouders van peuters en kleuters is gevraagd of zij vinden dat er voor hun kind voldoende mogelijkheden zijn om buiten te spelen in de buurt waarin zij wonen. Aan de leerlingen in groep 7 is gevraagd of zij de buurt waarin zij wonen leuk vinden, of ze zich er wel eens onveilig voelen en of er genoeg te doen is. De deelgemeenten worden in deze paragraaf met elkaar vergeleken¹⁶.

Van de ouders van peuters vindt 87% dat er voldoende mogelijkheden voor hun peuter zijn om buiten te spelen in de buurt waarin ze wonen. Volgens de ouders van kleuters zijn er volgens 84% voldoende mogelijkheden voor hun kind om buiten te spelen. Er zijn geen verschillen gevonden tussen de ouders van jongens of meisjes.

Van de leerlingen in groep 7 vindt 13% de buurt waarin zij wonen (helemaal) niet leuk. Hierin is geen verschil tussen jongens en meisjes. Van de leerlingen in groep 7 voelt 56% zich soms of (heel) vaak onveilig in de buurt waarin zij wonen. Meer meisjes (58%) dan jongens (54%) voelen zich soms of (heel) vaak onveilig in de buurt waarin zij wonen. Van de leerlingen in groep 7 vindt 32% dat er in hun buurt niet genoeg te doen is voor kinderen van hun leeftijd. Dit vinden meer meisjes (36%) dan jongens (28%).

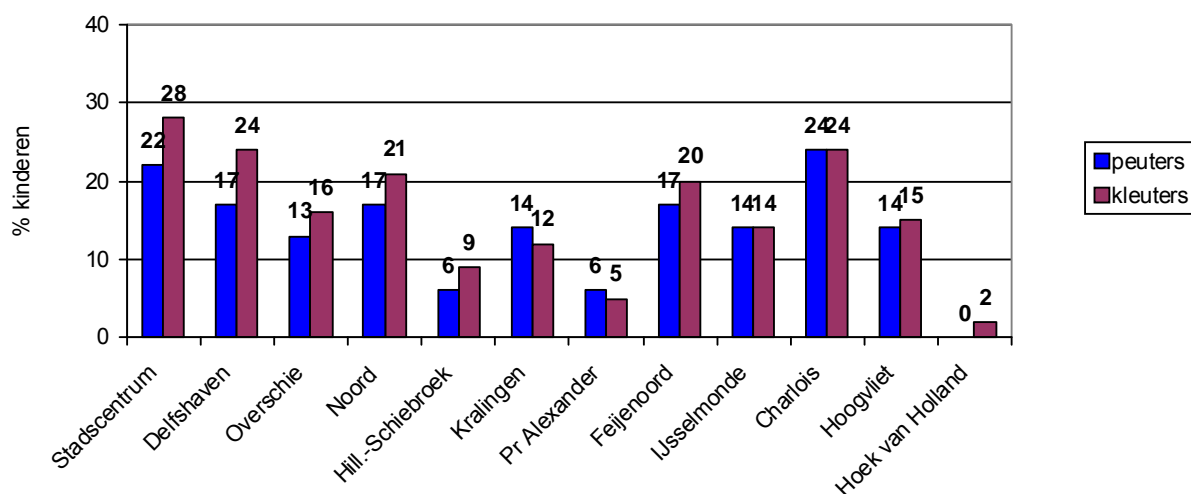
1. De deelgemeente Haven- en Industriegebied is niet in de analyse opgenomen, omdat er slechts een beperkt aantal kinderen en jongeren in deze deelgemeente wonen en hebben meegedaan.

Vergelijking per deelgemeente

Peuters en kleuters

In figuur 4.2.1 is het percentage ouders van peuters en kleuters te zien dat vindt dat er niet voldoende mogelijkheden zijn om buiten te spelen in de diverse deelgemeenten. Ouders in Stadscentrum, Delfshaven, Noord, Feijenoord en Charlois zijn het minst tevreden over het aantal mogelijkheden. Ouders in Hillegersberg-Schiebroek, Prins Alexander en Hoek van Holland zijn het meest tevreden over het aantal mogelijkheden om buiten te spelen.

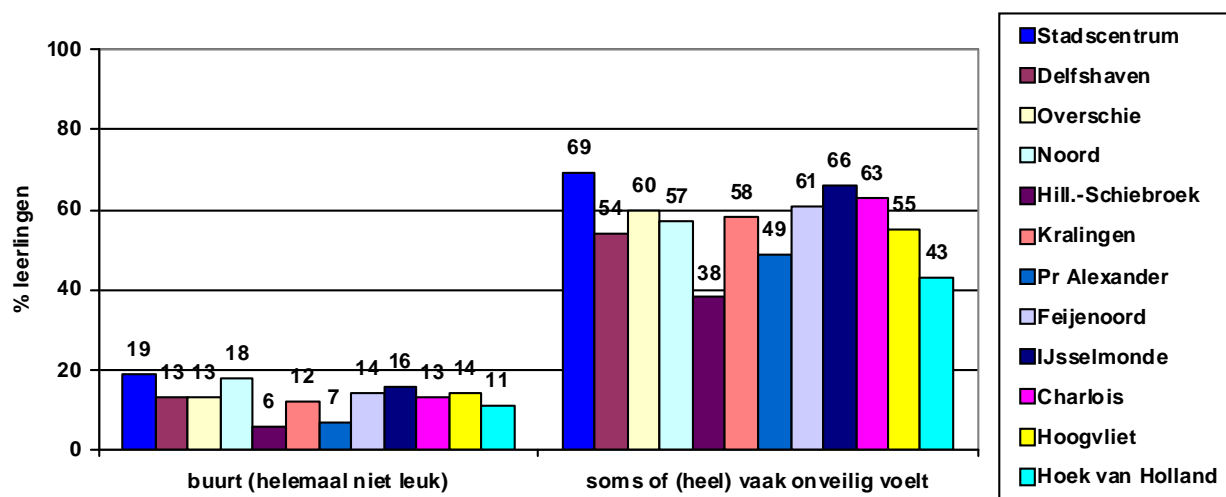
Figuur 4.2.1 Percentage ouders van peuters en kleuters dat vindt dat er niet voldoende speelgelegenheden zijn in de buurt waarin ze wonen

Groep 7

Bij de leerlingen van groep 7 zijn er alleen verschillen naar deelgemeente gevonden voor de vragen 'hoe leuk vind je de buurt waarin je woont' en 'voel je je wel eens onveilig in de buurt waarin je woont'. Kinderen in Noord en IJsselmonde vinden vaker hun buurt (helemaal) niet leuk en kinderen in Hillegersberg-Schiebroek en Prins Alexander vinden hun buurt het minst vaak (helemaal) niet leuk. Kinderen in Stadscentrum, IJsselmonde, Charlois en Feyenoord voelen zich vaker onveilig in de buurt dan kinderen in de andere deelgemeenten. Kinderen in Hillegersberg-Schiebroek en Prins Alexander voelen zich het minst vaak onveilig in de buurt (figuur 4.2.2).

Figuur 4.2.2 Percentage leerlingen in groep 7 dat de buurt (helemaal) niet leuk vindt en zich soms of (heel) vaak onveilig voelt in de buurt waarin ze wonen

In vergelijking met eerdere metingen

Voor de peuters en kleuters vindt er geen vergelijking met eerdere metingen plaats omdat deze gegevens in verband met beleidskeuzes niet eerder gepubliceerd zijn in het gemeenterapport. In vergelijking met het jaar 2005 zijn kinderen in groep 7 positiever geworden over de buurt waarin zij wonen. Minder leerlingen vinden de buurt waarin zij wonen niet leuk. In 2005 was dit percentage 18% en in 2008-2009 is dit 13%. Het gevoel van onveiligheid is afgenomen. In 2005 voelde 62% van de leerlingen uit groep 7 zich soms of (heel) vaak onveilig in de buurt waarin zij wonen en in 2008-2009 geldt dit voor 56% van de leerlingen. Meer kinderen vinden dat er genoeg te doen is voor de kinderen van hun leeftijd (68%). In 2005 was dit percentage nog 62%.

Hoofdstuk 5: Conclusies

In dit hoofdstuk worden de belangrijke conclusies uit het rapport beschreven. Deze conclusies kunnen aanleiding geven tot een verandering of juist een voortzetting van het huidige beleid. Denk hierbij aan de invulling van de producten en diensten van het Centrum voor Jeugd en Gezin, de JMR-vragenlijst en de Gezonde School Methode.

Een algemene conclusie is dat het met het overgrote deel van de kinderen en jongeren in Rotterdam goed gaat. Gunstig is dat in vergelijking met eerdere metingen op bepaalde gebieden de gezondheid van de Rotterdamse jeugd is verbeterd. Het genotmiddelengebruik is afgenomen, het gaat beter met de psychische gezondheid van de Rotterdamse jeugd en probleemgedrag en wapenbezit komt minder vaak voor. Op andere aspecten is de gezondheid van de Rotterdamse jeugd echter verslechterd: overgewicht is een groeiend probleem onder de Rotterdamse jeugd en het aantal kinderen en jongeren dat buiten speelt of na schooltijd sport is afgenomen ten opzichte van eerdere metingen. Kortom: een ongunstige ontwikkeling.

In vergelijking met landelijke cijfers scoren Rotterdamse kinderen en jongeren op een aantal onderwerpen gunstiger. Het genotmiddelengebruik onder de Rotterdamse jeugd lag al duidelijk lager dan landelijk en is de afgelopen jaren nog verder afgenomen. Op andere aspecten scoort de Rotterdamse jeugd echter ongunstiger ten opzichte van landelijk. De achterstand die Rotterdam al had ten opzicht van landelijk op het gebied van overgewicht en onvoldoende beweging is de afgelopen jaren alleen nog maar toegenomen.

Ondanks het feit dat de psychische gezondheid van de Rotterdamse kinderen en jongeren is verbeterd ten opzichte van voorgaande jaren, kampt nog steeds een aanzienlijk deel van de Rotterdamse jeugd met psychische problematiek (waaronder sombere gevoelens, emotionele problemen en suïcidegedachten).

Zorgelijk is dat een aanzienlijk deel van de jongeren zich tijdens de geslachtsgemeenschap onvoldoende beschermt tegen seksueel overdraagbare aandoeningen en/of zwangerschap: ruim één derde van de brug- en derdeklassers die wel eens met iemand naar bed zijn geweest, geeft aan daarbij niet altijd een condoom te hebben gebruikt.

De preventie van overgewicht, het voorkomen van seksueel risicogedrag en het aanpakken van de psychische problematiek verdienen dan ook speciale aandacht in het beleid van de gemeente Rotterdam.

Per onderwerp worden de belangrijke conclusies uit het rapport beschreven. Ook worden de gevonden verschillen naar geslacht, schoolniveau en etnische herkomst besproken.

Leefstijl

Overgewicht

Overgewicht is een toenemend gezondheidsprobleem onder de jeugd in Rotterdam en komt in vergelijking met landelijke cijfers vaker voor in Rotterdam. (Ernstig) overgewicht komt voor bij één op de acht peuters, bij ruim één op de vier leerlingen in groep 7 en bij één op de vijf derdeklassers van het voortgezet onderwijs.

Gezonde voeding en voldoende beweging zijn belangrijk in de strijd tegen overgewicht. Het aandeel jeugdigen met ongezonde leefgewoonten voor wat betreft het eten van groente en fruit, frisdrankgebruik, televisie kijken en buiten spelen is echter aanzienlijk.

Voorop het punt van voldoende lichaamsbeweging valt in Rotterdam nog veel winst te behalen. Het percentage peuters en kleuters dat minstens vijf dagen per week buiten speelt is ten opzichte van eerdere metingen afgenomen. Ook het percentage jongeren dat regelmatig buiten schooltijd sport is afgenomen. Hoewel het percentage brug- en derdeklassers dat lid is van een sportvereniging is toegenomen, ligt dit percentage nog steeds lager dan het landelijke gemiddelde.

Genotmiddelengebruik

Het percentage kinderen en jongeren dat aangeeft wel eens te hebben gerookt of recent alcohol te hebben gebruikt, is afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren en ligt duidelijk onder het landelijke gemiddelde. Dat het alcoholgebruik onder de Rotterdamse jeugd gunstig afsteekt ten opzichte van landelijk, heeft onder meer te maken met het verschil in etnische samenstelling. In de Rotterdamse populatie zitten relatief veel Turkse en Marokkaanse jongeren die, waarschijnlijk vanwege hun geloof, minder alcohol drinken dan jongeren uit de andere etnische groepen. Echter, ook het alcoholgebruik van autochtone Rotterdamse jongeren ligt lager dan landelijk.

Ook het softdrugsgebruik onder derdeklassers is afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren. Ondanks deze ontwikkeling blijft het genotmiddelengebruik van de Rotterdamse jeugd een aandachtspunt. Dit vanwege de schadelijke gevolgen die deze middelen kunnen hebben voor de gezondheid en de verslavende werking ervan. Het is daarom zorgelijk dat 7% van de derdeklassers aangeeft dagelijks te roken. Ondanks het feit dat alcoholgebruik voor het zestiende levensjaar wordt afgeraden heeft één vijfde van de derdeklassers in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek vijf glazen of meer alcohol bij één gelegenheid gedronken. 6% van de derdeklassers heeft recent softdrugs gebruikt.

Seksueel gedrag

Van de kinderen in groep 7 geeft 28% van de kinderen aan thuis of op school seksuele voorlichting te hebben gehad.

3% van de brugklassers en 15% van de derdeklassers geeft aan wel eens met iemand geslachtsgemeenschap te hebben gehad, dit percentage is lager dan in voorgaande jaren. In vergelijking met landelijke cijfers rapporteren Rotterdamse brug- en derdeklassers minder vaak ooit geslachtsgemeenschap te hebben gehad.

Zorgelijk is dat een aanzienlijk deel van de jongeren zich tijdens de geslachtsgemeenschap onvolgende beschermt tegen seksueel overdraagbare aandoeningen en/of zwangerschap: ruim één derde van de brug- en derdeklassers die wel eens met iemand naar bed zijn geweest, geeft aan daarbij niet altijd een condoom te gebruiken. 20% van de brugklassers en 9% van de derdeklassers met ervaring met geslachtsgemeenschap geeft aan tijdens de laatste keer geslachtsgemeenschap geen enkel anticonceptiemiddel te hebben gebruikt.

(Psychische) gezondheid en gedrag

Ervaren gezondheid

Bij het overgrote deel van de kinderen en jongeren wordt de gezondheid als goed ervaren: volgens de ouders heeft 94% van de peuters en kleuters een goede gezondheid en ruim 83% van de leerlingen in groep 7 en het voortgezet onderwijs beoordeelt de eigen gezondheid als goed. Ten opzichte van voorgaande jaren beoordelen leerlingen in groep 7 en het voortgezet onderwijs de eigen gezondheid positiever; toch scoren ze ten opzichte van landelijke gegevens ongunstiger op de ervaren gezondheid.

Zorgen over gezonde ontwikkeling en zorgelijke score op psychische problemen

Ongeveer één op de acht ouders van peuters en kleuters maakt zich zorgen over de ontwikkeling en/of het gedrag van het kind. Over één op de vijf kleuters maken de leerkrachten zich zorgen. Een hoge score op psychische problemen (vergelijkbaar met kleuters in de geestelijke gezondheidszorg of jeugdhulpverlening) komt op basis van de antwoorden van ouders bij 14% van de kleuters voor en op basis van de antwoorden van leerkrachten eveneens bij 15%. Over 4% van de kleuters maken zowel de ouders als de leerkrachten zich zorgen. Gunstig is dat het percentage ouders dat zich zorgen maakt over hun kleuter is afgenomen ten opzichte van eerdere metingen. Ook is het percentage kleuters met een zorgelijke score op psychische problemen afgenomen.

Ouders geven bij 14% van de kinderen in groep 7 aan dat er sprake is van een hoge score op psychische problemen. Voor de leerkrachten is dit 8%. Het percentage kinderen waarbij de ouders en leerkrachten aangeven dat er een zorgelijke score is op psychische problemen, ligt op 2%. Bij 12% van de brug- en derdeklassers is sprake van een hoge score op psychische problemen. Positief is dat bij brug- en derdeklassers dit percentage is afgenomen ten opzichte van eerdere metingen.

Sombere gevoelens en suïcidaliteit

Bij maar liefst bijna een kwart van de kinderen in groep 7 is sprake van een hoge score op sombere gevoelens. Het percentage kinderen met sombere gevoelens is wel iets afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren.

Bij ongeveer één zesde van de brug- en derdeklassers is sprake van een ongunstige score op emotionele problemen. Eveneens één zesde van de brug- en derdeklassers heeft wel eens suïcidegedachten en één op de 25 leerlingen op het voortgezet onderwijs rapporteert ooit een suïcidepoging ondernomen te hebben. Positief is dat jongeren in vergelijking met eerdere metingen iets minder emotionele problemen en minder suïcidegedachten en -pogingen rapporteren dan in voorgaande jaren.

Probleemgedrag

Probleemgedrag komt onder de Rotterdamse kinderen en jongeren regelmatig voor. 12% van de leerlingen in groep 7 geeft aan frequent probleemgedrag (waaronder diefstal, vandalisme, bedreiging) te vertonen. Bijna twee derde van de leerlingen op het voortgezet onderwijs geeft aan zich in de twaalf maanden voorafgaand aan het onderzoek tenminste één keer schuldig te hebben gemaakt aan een vorm van probleemgedrag. Zorgwekkend daarbij is dat 9% van de brug- en derdeklassers aangeeft een ernstig geweldsdelict te hebben gepleegd. 6% van de leerlingen in groep 7 en de brugklas geeft aan wel eens een wapen bij zich te dragen, in de derde klas is dit 9%.

Een positieve ontwikkeling is dat het percentage leerlingen in groep 7 dat aangeeft frequent probleemgedrag te vertonen is afgenomen ten opzichte van eerdere metingen. Ook het percentage jongeren dat aangeeft wel eens een wapen bij zich te dragen is afgenomen.

Pesten en Spijbelen

Frequent geplaagd worden komt onder kinderen in groep 2 niet veel voor: slechts 2% van de kinderen in groep 2 wordt volgens de ouders vaak of (bijna) altijd geplaagd; volgens de leerkracht ligt dit percentage op minder dan 1%. Frequent anderen plagen of ruzie maken komt echter iets vaker voor: 4% van de kinderen in groep 2 maakt volgens de ouders vaak of (bijna) altijd ruzie of plaagt anderen; volgens leerkracht is dit 6%.

Van de leerlingen in groep 7 wordt 13% tenminste één keer per week gepest, in de brugklas is dit percentage 6% en in de derde klas 3%. Het tenminste één keer per week pesten van anderen wordt door 8% van de leerlingen in groep 7 gerapporteerd, in de brugklas en derde klas ligt dit percentage op 3%. Het slachtoffer worden van pesten en het pesten van anderen wordt dus minder vaak gerapporteerd naarmate kinderen ouder worden.

4% van de kinderen in groep 2 en 2% van de kinderen in groep 7 is volgens de leerkracht vaak ongeoorloofd afwezig van school. 3% van de brugklassers en 11% van de derdeklassers geeft aan gespijbeld te hebben in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek. Positief is dat het percentage Rotterdamse derdeklassers dat spijbelt, is afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren.

Leefomgeving

Het percentage kinderen dat in een eenoudergezin woont, neemt toe van 8% in de peuterleeftijd tot 19% in de derde klas van het voortgezet onderwijs. Bijna een kwart van de leerlingen op het voortgezet onderwijs ervaart problemen in de thuissituatie. Ten opzichte van eerdere metingen is dit percentage afgenomen.

Gunstig is dat de meeste ouders van peuters (87%) en kleuters (84%) tevreden zijn over de buitenspeelmogelijkheden in de buurt waarin zij wonen. Het percentage peuters en kleuters dat regelmatig buiten speelt is echter afgenomen ten opzichte van eerdere metingen. In vergelijking met voorgaande metingen bij leerlingen van groep 7 is het gevoel van onveiligheid in de wijk afgenomen en vinden meer leerlingen dat er genoeg te doen is voor de kinderen van hun leeftijd. Toch geeft nog steeds meer dan de helft van de leerlingen in groep 7 aan zich wel eens onveilig in de eigen buurt te voelen.

Verschillen naar geslacht

Op een groot aantal gezondheidsaspecten zijn duidelijke verschillen tussen jongens en meisjes gevonden.

Ouders van peuters en kleuters maken zich vaker zorgen over de ontwikkeling en/of gedrag van jongens dan van meisjes. Ook bij groep 2 en groep 7 komt een zorgelijke score op psychische problemen volgens de ouders en de leerkracht vaker voor bij jongens dan bij meisjes. Ook op probleemgedrag (waaronder pesten en criminaliteit) scoren jongens ongunstiger dan meisjes.

Jongens geven ook vaker aan dat zij anderen pesten dan meisjes en jongens geven vaker aan gepest te worden (behalve groep 7).

Op hun beurt scoren meisjes ongunstiger dan jongens op lichaamsbeweging. Ook de (psychische) gezondheid is minder gunstig: meisjes op het voortgezet onderwijs ervaren hun eigen gezondheid als minder goed dan jongens. Meisjes rapporteren meer sombere gevoelens (groep 7) en meer emotionele en psychische problemen (voortgezet onderwijs). Ook rapporteren meisjes vaker problematiek thuis en vinden ze vaker dat er niet genoeg te doen is in de buurt.

Verschillen naar schoolniveau

Vmbo-leerlingen scoren op vrijwel alle onderwerpen zorgelijker dan havovwo-leerlingen. Ze hebben meer overgewicht en daaraan gerelateerd hebben ze een minder gezond voedingspatroon en scoren ze ongunstiger op lichaamsbeweging. Ook roken ze vaker, gebruiken ze vaker overmatig alcohol (alleen derdeklassers), rapporteren ze vaker drugsgebruik en geven ze vaker aan geslachtsgemeenschap te hebben gehad. Daarnaast ervaren ze hun gezondheid als minder goed, en hebben vaker psychische en emotionele problemen. Vmbo-leerlingen wonen vaker niet bij beide ouders, hebben vaker ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt en rapporteren meer problematiek thuis. Ook vertonen ze meer probleemgedrag (waaronder pesten en criminaliteit) dan havo/vwo-leerlingen.

Verschillen naar etnische herkomst

Tussen de etnische herkomst en (psychische) gezondheid en gedrag zijn verschillende verbanden gevonden.

Veelal zijn het de autochtone jongeren die positiever scoren dan de andere etnische groepen.

Eén uitzondering is het genotmiddelengebruik: in vergelijking met allochtone jongeren geven autochtone jongeren relatief vaak aan dat ze roken, alcohol drinken en drugs gebruiken.

Kinderen en jongeren van Surinaamse herkomst scoren relatief ongunstig op lichaamsbeweging.

Ook geven ze relatief vaak aan niet bij beide ouders te wonen en ingrijpende gebeurtenissen te hebben meegemaakt. Leerlingen uit groep 7 van Surinaamse herkomst scoren daarnaast ongunstig op depressieve gevoelens en op het voortgezet onderwijs komen suïcidegedachten relatief vaak voor onder jongeren van Surinaamse herkomst.

Ouders maken zich relatief vaak zorgen over de ontwikkeling en het gedrag van kleuters van Antilliaanse/Arubaanse herkomst. Net als autochtone jongeren scoren jongeren van Antilliaanse/Arubaanse herkomst ongunstig op alcohol- en drugsgebruik. Jongeren van Antilliaanse/Arubaanse herkomst wonen relatief vaak niet bij beide ouders, hebben vaak ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt en rapporteren vaak problematiek thuis. Ook rapporteren ze relatief vaak suïcidegedachten en -pogingen. Daarnaast scoren kinderen en jongeren van Antilliaanse/Arubaanse herkomst hoog op probleemgedrag, waaronder criminaliteit en het pesten van anderen. Kinderen in groep 7 van Antilliaanse/Arubaanse herkomst geven vaker aan dat zij andere kinderen pesten. Ook geven de leerkrachten het meest bij kinderen van Antilliaanse/Arubaanse herkomst aan dat zij ongeoorloofd afwezig zijn van school.

Kinderen van Marokkaanse herkomst scoren ongunstig op overgewicht. Ook geven zij minder vaak aan thuis seksuele voorlichting te krijgen.

Kinderen van Turkse herkomst scoren ook vaker op overgewicht. Kinderen van Turkse herkomst scoren ook ongunstig op lichaamsbeweging. Volgens de ouders vertonen peuters en kleuters van Turkse herkomst relatief vaak probleemgedrag. De kinderen in groep 7 van Turkse herkomst geven ook aan meer probleemgedrag te vertonen. Ook hebben kleuters van Turkse herkomst relatief vaak een zorgelijke score op psychische problemen (volgens de ouders en leerkracht) en rapporteren brugklassers van Turkse herkomst vaak emotionele problemen. Kinderen in groep 7 van Turkse herkomst geven minder vaak aan thuis seksuele voorlichting te hebben gehad. Ongunstig is verder dat ze, net als autochtone jongeren, relatief vaak roken.

Net als Antilliaanse jongeren geven ook jongeren van Kaapverdiaanse herkomst relatief vaak aan seksuele ervaring te hebben, niet bij beide ouders te wonen, ingrijpende gebeurtenissen te hebben meegemaakt en thuis problemen te hebben. Daarnaast scoren jongeren van Kaapverdiaanse herkomst hoog op probleemgedrag, waaronder criminaliteit en het pesten van anderen. Ook worden de jongeren zelf relatief vaak het slachtoffer van het pestgedrag van anderen.

Literatuurlijst

- Bakker, F. (17 mei 2005) *Hoeveel mensen vertonen onveilig seksueel gedrag?* In: Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid. Bilthoven: RIVM.
(<http://www.nationaalkompas.nl>> Gezondheidsdeterminanten\Leefstijl\Seksueel gedrag)
(http://www.rivm.nl/vtv/object_document/o1443n19092.html)
- Bronfenbrenner, U. & Ceci, S. (1994). *Nature- Nurture reconceptualized in developmental perspective: a bio-ecological model*. Psychological Review, 101, 568-586.
- Bulk-Bunschoten, A.M.W., Renders, C.M., Leerdam, F.J.M. van, Hirasing, R.A. (2005). *Overbruggingsplan voor kinderen met overgewicht; Methode voor individuele primaire en secundaire preventie in de jeugdgezondheidszorg*. Amsterdam: VUMC.
- CBS, WODC. *Integratiekaart 2006*.
- Cole, T. J., Bellizzi, M.C. et al. (2000). *Establishing a standard definition for child overweight and obesity worldwide: international survey*. BMJ 320(7244): 1240-3.
- Doef, S. van der (2003). *Seksuele voorlichting aan kinderen 4-12 jaar*, NIGZ.
- Dorselaer, S. van, Zeijl, E., Eekhout, S. van den, Bogt, T. ter & Vollebergh, W. (2007). *HBSC 2005 Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Geerts, G. & Heestermans, H. (1995). *Van Dale: Groot Woordenboek der Nederlandse Taal: 3 Dl.* (12e dr.). Utrecht: Van Dale Lexicografie.
- Garssen, J., & Harmsen, C. (2005). Webmagazine CBS (www.cbs.nl).
- Goodman, R. (2001) *Psychometric properties of the Strengths and Difficulties Questionnaire*. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry., 40, 1337-1345.
- Goudena, P. (1994). Ontwikkelingsopgaven en opvoedingsopgaven. In Rispen, J., Goudena, P. & J. Groenendaal (Ed.). *Preventie van psychosociale problemen bij kinderen en jeugdigen* (pp. 59-70). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Hermans, J. M. A., Schrijvers, G., & Öry, F. (2005). *Helpen bij opgroeien en opvoeden; eerder, sneller en beter: een advies over vroegtijdige signalering en interventies bij opvoed- en opgroei problemen*. Utrecht: Inventgroep.
- Hirasing, R. A., Fredriks, A.M. et al. (2001). *(Increased prevalence of overweight and obesity in Dutch children, and the detection of overweight and obesity using international criteria and new reference diagrams) Toegenomen prevalentie van overgewicht en obesitas bij Nederlandse kinderen en signalering daarvan aan de hand van internationale normen en nieuwe referentiediagrammen*. Nederlands Tijdschrift Geneeskunde 145(27): 1303-8.
- Hurk, K.P. van den et al. (2006). *Prevalentie van overgewicht en obesitas bij jeugdigen van 4-15 jaar in de periode 2002-2004*. Leiden: TNO.
- L'Abée, D. (2001). *Cijfers in beweging*. Arnhem: NISB.
- Looij-Jansen, P.M. van de, Goldschmeding, J.E.J., Wilde, E.J. de (2006). *Comparison of Anonymous Versus Confidential Survey Procedures: Effects on Health Indicators. Dutch Adolescents*. 35 (4): 652-658.
- Meijer, R.W.J. & Veerman J.W. (1989) *Gedragbeoordeling door verschillende informanten: literatuurbespreking en eigen onderzoeksgegevens*. Kind en Adolescent. 10. 183-194
- Ministerie van Justitie (2008). *De jeugdige in het jeugdstraf(proces)recht*. 1 januari 2008. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Monshouwer, K., Verdurmen, J., Dorselaer, S. van, Smit, E., Gorter & A., Vollebergh, W. (2008). *Jeugd en riskant gedrag 2007*. Kerngegevens uit het peilstationsonderzoek scholieren. Roken, drinken, drugsgebruik en gokken onder scholieren vanaf tien jaar. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Reijneveld, S.A., Brugman E., Verhulst, F.C. Verloove-Vanhorick, S.P. (2005). *Area deprivation and child psychosocial problems – a national cross-sectional study among school-aged children*. Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol 40(1): 18-23.
- Schrijvers, C.T.M. & Schoemaker, C.G. (2008). *Spelen met gezondheid: Leefstijl en psychische gezondheid van de Nederlandse jeugd*. Bilthoven: RIVM.
- Steenhof, L. (2007). Webmagazine CBS (www.cbs.nl).
- Trimbos-instituut (2008). *Riskant alcohol- en drugsgebruik in het uitgaanscircuit. Feiten, cijfers en trends*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Verdurmen, J., Abraham, M., Planije, M., Monshouwer, K., Dorselaer, S. van, Schulten, I., Bevers, J. & Vollebergh, W. (2006). *Alcoholgebruik en jongeren onder de 16 jaar. Schadelijke effecten en effectiviteit van alcoholinterventies*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Visscher, T.L.S. (VUmc) & Schoemaker, C. (RIVM) (22 september 2008). *Wat zijn de mogelijke gezondheidsgevolgen van overgewicht en ondergewicht?* In: Volksgezondheid Toekomst

- Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid. Bilthoven: RIVM. <<http://www.nationaalkompas.nl>> Gezondheidsdeterminanten\Persoonsgebonden\Lichaamsgewicht.
- Widenfelt, B.M. van, Goedhart, A.W., Treffers, P.D. & Goodman, R. (2003). *Dutch version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ)*. European Child and Adolescent Psychiatry, 12, 281-289.
- Zeijl, E., Crone, M.R. et al. (2005). *Kinderen in Nederland*. Den Haag/Leiden: Sociaal en Cultureel Planbureau/TNO Kwaliteit van Leven.

www.gavoorgezond.nl
www.overgewicht.org
<http://statline.cbs.nl>
www.voedingscentrum.nl

Bijlage 1 Onderwerpen uit de JMR-vragenlijsten

Tabel 1 Onderwerpen uit de vragenlijsten per leeftijdsgroep en bron¹⁷.

	peuters	groep 2		groep 7			brugklas en derde klas
	ouders	ouders	leerkracht	leerling	ouders	leerkracht	leerling
achtergrond-variabelen							
geslacht	*	*	*	*	*	*	*
leeftijd				*			*
geboorteland kind	*	*		*	*Land. Monitor JGZ		*
geboorteland ouders	*	*		*	*Land. Monitor JGZ		*
schoolniveau							*
opleidings-niveau ouders	*	*			*Land. Monitor JGZ		
arbeidsituatie ouders	*	*			*Land. Monitor JGZ		*
(psychische) gezondheid							
algemene gezondheid en ziekten	*o.a. Peuter KIPP 1-2 Kousemaker 2004	*o.a. Monitor-KIPP 5 Kousemaker 1997	*o.a. Monitor-KIPP 5 Kousemaker 1997		*Land. Monitor JGZ		
sombere gevoelens				*KDVK De Wit 1987			
suïcide							*Garnefski en Diekstra 1993
ervaren gezondheid		*Monitor-KIPP 5, Kousemaker 1997	*Monitor-KIPP 5 Kousemaker 1997	*			*CBS, 2001
gedrag en welbevinden	*Peuter KIPP 1-2 Kousemaker 2004	*Monitor-KIPP 5 Kousemaker 1997	*Monitor-KIPP 5 Kousemaker 1997		*SDQ Goodman 2000	*SDQ Goodman 2000	*SDQ Goodman 2000
leren en concentreren/ verstandelijke ontwikkeling	*Peuter KIPP 1-2 Kousemaker 2004	*Monitor-KIPP 5 Kousemaker 1997	*Monitor-KIPP 5 Kousemaker 1997				
bekendheid in zorgnetwerk			*			*	
toekomstbeeld							*
gebits-verzorging			*		*Land. Monitor JGZ		
gedrag							
stelen en vandalisme				*Junger-Tas et al. 1992			*
agressief en gewelddadig gedrag	*Peuter KIPP 1-2 Kousemaker 2004	*Monitor-KIPP 5 Kousemaker 1997	*Monitor-KIPP 5 Kousemaker 1997	*Junger-Tas et al. 1992			*
relatie met leeftijdsgenootjes/pesten	*Peuter KIPP 1-2 Kousemaker 2004	*Monitor-KIPP 5 Kousemaker 1997	*Monitor-KIPP 5 Kousemaker 1997	*	*SDQ Goodman 2000	*SDQ Goodman 2000	*
politiecontacten				*			*
wapenbezit				*			*
hyperactief gedrag					*SDQ Goodman 2000	*SDQ Goodman 2000	*SDQ Goodman 2000

¹⁷ Indien over een onderwerp vragen gesteld zijn in de vragenlijst, staat onder het betreffende leeftijdsmoment een * vermeld. Wanneer de vragen afkomstig zijn uit een ander instrument dan de JMR, is de bron weergegeven.

Vervolg tabel 1 Onderwerpen uit de vragenlijsten per leeftijdsgroep en bron

gezin							
gezins-samenstelling	*	*		*	*Land. Monitor JGZ		*
ondersteuning bij problemen				*			*
ingrijpende gebeurtenissen	*	*			*Land. Monitor JGZ		*
(buiten-schoolse) opvang	*	*					
ervaren problematiek thuis							*VEPP Baecke 1987
leefstijl							
roken, alcohol				*Land. Monitor JGZ			*
drugs				*			*
sport, vrije tijd				*			*
schoolverzuim/spijbelen			*		*	*	*
gewicht, voeding en beweging	*	*			*		*
seksualiteit							*
school-/ buurtbeleving							
beleving schoolsituatie				*School-vragenlijst, Smits+ Vorst 1990			*
beleving van de buurt				*			
discriminatie				*			*

Bijlage 2 Terugkoppeling resultaten JMR

Werkwijze terugkoppeling resultaten JMR

De resultaten van de JMR worden iedere twee jaar door middel van rapporten teruggekoppeld naar scholen. De leerlingen die deelnemen aan de JMR ontvangen via school ieder jaar een leerling-nieuwsbrief met de resultaten het JMR-onderzoek waaraan zij deelnamen.

De schoolrapporten bevatten de resultaten van de school en een tabel met de resultaten van een referentiepopulatie in dezelfde leeftijdsgroep uit de JMR. Na ontvangst van deze schoolrapporten neemt de preventie-interventiemedewerker van de GGD contact op met de school om de belangrijkste resultaten uit het rapport te bespreken. Dit kan telefonisch of in vorm van een gesprek op school, afhankelijk van de resultaten en van de behoefte van de school. Het rapport en het gesprek bieden de school handvatten voor gerichte preventieactiviteiten om de gezondheid en het welbevinden van de kinderen op de school te bevorderen.

Op het basisonderwijs staan de resultaten van groep 2 en groep 7 in één rapport beschreven en ook de resultaten van brugklas en derde klas zijn gecombineerd in één schoolrapport. Een rapport bevat de resultaten van twee schooljaren.

Scholen worden bij het bespreken van het rapport ondersteund bij de interpretatie van de gegevens op schoolniveau. De preventie-interventiemedewerker adviseert de school op maat hoe aan verschillende aandachtspunten uit het rapport gewerkt kan worden. De GGD adviseert om aan deze aandachtspunten te werken door inzet van de Gezonde School-werkwijze. Van deze werkwijze kunnen alle Rotterdamse scholen gebruik maken. Ook los van de werkwijze adviseert de GGD de school hoe zij aan de aandachtspunten uit het rapport kunnen werken. De interventiemedewerker kan suggesties geven, verwijzen naar aanbod van de GGD en andere organisaties of informatie over een onderwerp toesturen. Verder wijst de interventiemedewerker op praktisch materiaal wat scholen kunnen lenen bij de GGD, zoals een lestas of een spel.

Voor de leerlingen van groep 7, brug- en derdeklassers is een leerlingnieuwsbrief gemaakt waarin de resultaten van een representatieve groep van leerlingen uit groep 7, brugklas en/of derde klas genoemd staan. In de nieuwsbrief staan de resultaten op een voor de leerlingen aansprekende manier beschreven. De leerkracht kan de nieuwsbrief klassikaal bespreken. Omdat de nieuwsbrief digitaal aangeboden wordt aan de school kan de nieuwsbrief ook op de website of in een nieuwsbrief van de school geplaatst worden. Zo hebben ook ouders de gelegenheid de resultaten te lezen.

Basisonderwijs 2007-2008

De basisscholen in Rotterdam krijgen in schooljaar 2009-2010 een schoolrapport met gegevens over het schooljaar 2007-2008 en 2008-2009. Een enkele school heeft op aanvraag een schoolrapport ontvangen met alleen resultaten van schooljaar 2007-2008. De interventiemedewerker heeft met de betreffende school het rapport besproken.

Voortgezet onderwijs 2007-2008

Alle scholen voor voortgezet onderwijs die een schoolrapport hebben ontvangen, hebben deze met de preventie-interventiemedewerker besproken. Dit gesprek vond plaats met de directie en/of zorgcoördinator en eventueel leerjaarcoördinatoren van de betreffende leerjaren. De scholen geven aan zich in het rapport van hun school te herkennen. Het rapport levert veelal een bevestiging van al gekozen aandachtspunten, en in enkele gevallen leidt het ook tot een nieuw aandachtspunt.

Gezonde School Rijnmond

De Gezonde School-werkwijze is een manier van werken die scholen helpt om structureel aan de slag te gaan met gezondheid. De Gezonde School-werkwijze wordt gekenmerkt door vraaggestuurd en planmatig werken, waarbij een koppeling gemaakt wordt tussen individuele leerlingzorg en collectieve preventie en waarbij regionale ondersteunende organisaties samenwerken.

Een Gezonde School Rijnmond werkt samen met teamleden, ouders en kinderen aan een gezond(er) leefklimaat op school door structureel en preventief aandacht te besteden aan gezondheidsthema's. De preventie-interventiemedewerker van het team Gezonde School begeleidt en ondersteunt de school hierbij. Gezamenlijk wordt er planmatig gewerkt aan de invoering van gezondheidsthema's in

het schoolbeleid. De keuze voor de thema's wordt gemaakt door de directie, het team, de ouders en de leerlingen zelf, mede op basis van het schoolrapport van de Jeugdmonitor.

Scholen in Rotterdam kunnen via de GGD Rotterdam-Rijnmond werken aan een Gezonde School Rijnmond. Veel scholen maken daar inmiddels gebruik van. De GGD streeft ernaar alle scholen in Rotterdam te motiveren om door inzet van de Gezonde School-werkwijze de gezondheid van de jeugd in Rotterdam te verbeteren.

Colofon**Onderzoek en tekst**

Ralda van den Berg - de Ruijter

Annelies van den Ende - Bus

Marieke van der Elst

Carolien de Haan

Lindy Vermunt

Edith van der Kraan

Petra van der Looij - Jansen

Anke Dommisse - van Berkel

Eindredactie

Sectie Communicatie GGD Rotterdam-Rijnmond

Vormgeving

Front-taal, Rotterdam

Drukwerk

Thieme MediaCenter, Rotterdam

Februari 2010

Oplage 500 exemplaren

ISBN/EAN 978-94-90704-01-8

www.jeugdmonitorrotterdam.nl

GGD Rotterdam-Rijnmond
Schiedamsedijk 95
Postbus 70032
3000 LP Rotterdam
telefoon (010) 433 99 66

www.jeugdmonitorrotterdam.nl